

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ ENSTİTÜ ANA BİLİM DALI

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN DEMOKRATİK TUTUMLARININ YAŞAM DOYUMUNA ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PINAR KAYHAN

GAZİANTEP
OCAK 2020

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ ENSTİTÜ ANA BİLİM DALI

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN DEMOKRATİK TUTUMLARININ YAŞAM DOYUMUNA ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PINAR KAYHAN

Tez Danışmanı: DOÇ. DR. NİHAT ŞİMŞEK

GAZİANTEP
OCAK 2020

TEZ ONAY SAYFASI

Öğrencinin Adı ve Soyadı : Pınar KAYHAN

Üniversite : Gaziantep Üniversitesi

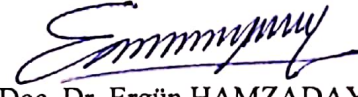
Enstitü : Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Anabilim Dalı ve Program : Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi / Sosyal Bilgiler Eğitimi

Tezin Başlığı : Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarının Yaşam Doyumuna Etkisi

Tezin Savunma Tarihi : 13/ 01/2020

Bu tezin Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Doç. Dr. Ergün HAMZADAYI

Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans veya Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Nihat ŞİMŞEK
Tez Danışmanı

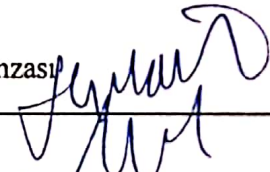
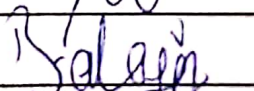
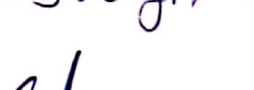
Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:
(Unvanı Adı ve SOYADI)
Doç. Dr. Nihat ŞİMŞEK

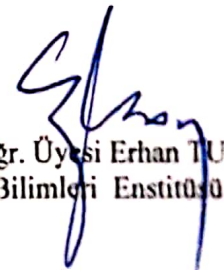
Doç. Dr. Cengiz ÖZMEN

Doç. Dr. Bülent ALAGÖZ

İmzası

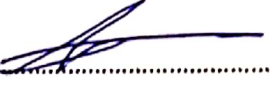

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Onayı

Dr. Öğr. Üyesi Erhan TUNÇ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNUK BEYANI

Tez yazma sürecinde, bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

İmza

Adı ve Soyadı: Pınar KAYHAN

Öğrenci Numarası: 201621598

Tezin Savunma Tarihi:13/01/2020

ÖZET

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN DEMOKRATİK TUTUMLARININ YAŞAM DOYUMUNA ETKİSİ

KAYHAN, Pınar

Yüksek Lisans Tezi

Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Enstitü Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nihat ŞİMŞEK

Ocak-2020, 122 sayfa

Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutumları ile yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlayan bu çalışmada, ilişkisel tarama türünde nicel araştırma yöntemleri uygulanmıştır. Araştırmanın evrenini, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Şehitkâmil ilçesindeki okulların 7. ve 8. Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, 2 resmi ortaokuldan tesadüfî yöntemle (Karasar, 1994) seçilen 251 (% 51)'i kız, 249 (% 49)'u erkek olmak üzere toplam 500 yedinci ve sekizinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Bu öğrenciler Vicdan Ahmet Güner Ortaokulu ile Aysel Tekinalp Ortaokulunda öğrenim görmektedirler. Araştırmada veri toplamak amacıyla, Şimşek (2011) tarafından geliştirilen Demokratik Tutum Ölçeği ve Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen, Dağlı ve Baysal (2016) tarafından Türkiye koşullarında geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılmıştır. Veriler düzenlenerek istatistiksel analizlerinin yapılabilmesi için, SPSS 22.0 programından yararlanılmış, SPSS programına girilen verilerin analizi için yüzde, frekans, aritmetik ortalama, t testi, korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. SPSS programına girilen verilerin analizi için yüzde, frekans, aritmetik ortalama, t testi ve varyans analizleri yapılmıştır. Araştırma sonucunda, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla; 8. sınıf öğrencileri ise 7. sınıf öğrencilerine göre daha fazla demokratik tutuma sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte 7. Sınıf öğrencilerinin 8. Sınıf öğrencilerine göre yaşam doyumları daha yüksek çıkmıştır. Aynı zamansa ailenin aylık gelirinin demokratik tutumla anlamlı bir ilişkisi bulunamamışken, aylık gelirin düştükçe yaşam doyumunun da düştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Demokratik tutum ile yaşam doyumu arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Demokrasi, Demokratik Tutum, Yaşam Doyumu, Öğrenci, Ortaokul

ABSTRACT

THE EFFECT OF DEMOCRATIC ATTITUDES OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS ON LIFE SATISFACTION

KAYHAN, Pınar

Master Thesis

Social Sciences and Turkish Education

Social Sciences Education Program

Thesis Advisor: Assoc. Dr. Nihat SIMSEK

January, 2020, 122 pages

In this study, which aims to investigate the relationship between the secondary school students' democratic attitudes and life satisfaction, quantitative research methods have been applied. The universe of the research consists of 7th and 8th grade students of the schools in Şehitkâmil district in 2017-2018 academic year. The sample of the study consisted of 500 seventh and eighth grade students, 251 (51%) girls and 249 (49%) boys, who were randomly selected from 2 public secondary schools (Karasar, 1994). These students are studying at Vicdan Ahmet Güner Secondary School and Aysel Tekinalp Secondary School. In order to collect data, Lightning (2011) developed by the Democratic Attitudes and Diener, Emmons, Larsen and Griffin (1985) developed by highlanders and Baysal (2016) made by the validity and reliability of the conditions of Turkey Laws Satisfaction Scale was used. SPSS 22.0 program was used in order to make statistical analysis by editing the data. Percentage, frequency, arithmetic mean, t test and variance analysis were performed for the analysis of the data entered in SPSS program. As a result of the research, female students compared to male students; 8th grade students have more democratic attitudes than 7th grade students. However, life satisfaction of 7th grade students was higher than 8th grade students. At the same time, while there was no significant relationship between the monthly income of the family and the democratic attitude, it was concluded that as the monthly income decreased, life satisfaction decreased. A positive and significant relationship was found between democratic attitude and life satisfaction.

Keywords: Democracy, Democratic Attitude, Life Satisfaction, Student, Secondary School

ÖNSÖZ

Demokrasi, demokratik yaşam biçiminin sağlam temeller üzerine inşa edilmesiyle varlığını devam ettirebilmektedir. Demokrasiyi yaşam biçimi haline getirmiş ve yaşam doyumuna sahip bireylerin yetişmesi açısından aile, okul ve sınıf gibi toplumsal alanların demokratik olması ve bireyin beklentilerini karşılaması oldukça önemlidir. Bu bağlamda çalışmada, ortaokul öğrencilerinin demokratik tutumlarının yaşam doyumuna üzerindeki etkisi çeşitli değişkenler açısından ele alınmıştır. Bu araştırmada en büyük teşekkürü, öncelikle soruları içtenlikle yanıtlayan Vicdan Ahmet Güner Ortaokulu ile Aysel Tekinalp Ortaokulu öğrencileri hak etmektedir.

Tezin her aşamasında bana destek veren, bilgi ve tecrübeleri ile yolumu aydınlatan tez danışmanım Doç. Dr. Nihat ŞİMŞEK'e, değerli jüri üyelerim Doç. Dr. Cengiz ÖZMEN ile Doç. Dr. Bülent ALAGÖZ'e teşekkürü bir borç bilirim.

Her zaman yakınımda olan ve fikir alış-verişinde bulunabildiğim değerli kuzenim Sanat Tarihçisi ve İletişim Uzmanı Kadir TANCAN'a, eğitim hayatım boyunca beni her zaman destekleyen ve üstün sabır ve fedakârlık gösteren annem Emel TANCAN ve babam Mehmet Salih TANCAN'a, kitap temin etmemi sağlayan ve kütüphane ile aramda köprü olan kardeşim Tuğba TANCAN'a, anketleri okullara ulaştırmamda büyük çaba gösteren kardeşim Hakan TANCAN'a, tez yazma süreci boyunca her zaman beni destekleyen ve büyük hoşgörü gösteren değerli eşim Cemal KAYHAN'a ve kendisine ayırmam gereken vakti tez yazarak geçirdiğim için sabırların en büyüğünü gösteren canım oğlum Deniz KAYHAN'a sonsuz teşekkürlerimle.

Pınar KAYHAN

Ocak, 2020

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
EKLER LİSTESİ.....	xiv

BÖLÜM I GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3.Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sayıtlar	4
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	4

BÖLÜM II KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. DEMOKRASİ	5
2.1.1. Demokrasinin Tarihsel Gelişimi.....	6
2.1.1.1. Dünya Tarihinde Demokrasi Gelişimi.....	6
2.1.1.2. Türk Tarihinde Demokrasi Gelişimi	8
2.1.2. Demokrasinin Temel Değerleri	10
2.1.3. Demokrasi ve Eğitim	13
2.1.4. Demokrasi ve Sosyal Bilgiler Eğitimi.....	14
2.2. DEMOKRATİK TUTUM	16
2.2.1. Demokratik Tutum ve Aile	17
2.2.2. Demokratik Tutum ve Okul.....	19
2.2.3. Demokratik Tutum ve Öğretmen.....	21
2.2.4. Demokratik Tutum ve Öğrenci	22

2.2.5. Demokratik Tutum ve Sosyal Bilgiler.....	24
2.2.6. Demokratik Tutum Üzerine Yapılmış Çalışmalar.....	26
2.2.6.1. Demokratik Tutum Üzerine Yurt İçinde Yapılmış Çalışmalar.....	27
2.2.6.2. Demokratik Tutum Üzerine Yurt Dışında Yapılmış Çalışmalar.....	28
2.3.YAŞAM DOYUMU.....	29
2.3.1. Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörler.....	30
2.3.2.Yaşam Doyumu İle İlgili Kuramlar.....	33
2.3.3.Yaşam Doyumu İle İlgili Yurt İçi Ve Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....	35
2.3.3.1. Yaşam Doyumu Üzerine Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar.....	36
2.3.3.2. Yaşam Doyumu Üzerine Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....	39

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1.ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	42
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	43
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	47
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	47
3.3.2. Demokratik Tutum Ölçeği (DTÖ)	48
3.3.3. Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ)	48
3.3.4. Veri Toplama Süreci.....	49
3.4. VERİLERİN ANALİZİ.....	49

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. DEMOKRATİK TUTUM İLİŞKİN BULGULAR.....	54
4.1.1.Demokratik Tutum İle Cinsiyet İlişkisi.....	54
4.1.2. Demokratik Tutum İle Sınıf Düzeyi İlişkisi.....	56
4.1.3.Demokratik Tutum İle Annenin Yaptığı İş İlişkisi.....	57

4.1.4. Demokratik Tutum İle Babanın Yaptığı İş İlişkisi	58
4.1.5. Demokratik Tutum İle Annenin Eğitim Durumu İlişkisi	59
4.1.6. Demokratik Tutum İle Babanın Eğitim Durumu İlişkisi	61
4.1.7. Demokratik Tutum İle Ailenin Aylık Gelir İlişkisi	62
4.1.8. Demokratik Tutum İle Kardeş Sayısı İlişkisi.....	63
4.1.9. Demokratik Tutum İle Kardeş Sırası İlişkisi.....	64
4.2. YAŞAM DOYUMUNA İLİŞKİN BULGULAR.....	65
4.2.1. Yaşam Doyumu Cinsiyet İlişkisi	65
4.2.2. Yaşam Doyumu İle Sınıf Düzeyi İlişkisi.....	66
4.2.3. Yaşam Doyumu İle Annenin Yaptığı İş İlişkisi.....	66
4.2.4. Yaşam Doyumu İle Babanın Yaptığı İş İlişkisi	68
4.2.5. Yaşam Doyumu İle Annenin Eğitim Durumu İlişkisi.....	69
4.2.6. Yaşam Doyumu İle Babanın Eğitim Durumu İlişkisi.....	70
4.2.7. Yaşam Doyumu İle Ailenin Aylık Geliri İlişkisi.....	71
4.2.8. Yaşam Doyumu İle Kardeş Sayısı İlişkisi.....	73
4.2.9. Yaşam Doyumu İle Kardeş Sırası İlişkisi.....	74
4.3. DEMOKRATİK TUTUM VE YAŞAM DOYUMUNA YÖNELİK BULGULAR.....	74

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA	78
-------------------	----

BÖLÜM VI

6. SONUÇ VE ÖNERİLER	82
KAYNAKÇA	85
EKLER	101
ÖZGEÇMİŞ.....	106

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Cinsiyetine İlişkin Veriler.....	44
Tablo 2. Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine İlişkin Veriler.....	44
Tablo 3. Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Annenin Yaptığı İş Değişkenine İlişkin Veriler.....	45
Tablo 4. Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Babanın Yaptığı İş Değişkenine İlişkin Veriler.....	45
Tablo 5. Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Annenin Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Veriler.....	45
Tablo 6. Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Babanın Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Veriler.....	46
Tablo 7. Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Ailenin Aylık Geliri Değişkenine İlişkin Veriler.....	46
Tablo 8. Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine İlişkin Veriler.....	47
Tablo 9. Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Kardeşler Arasında Bulunulan Sıra Değişkenine İlişkin Veriler.....	47
Tablo 10. Araştırmaya katılan öğrencilerin demokratik tutum ölçeği maddelerine vermiş oldukları yanıtların aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri.....	52
Tablo 11. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşam doyumu ölçeği maddelerine vermiş oldukları yanıtların aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri.....	54
Tablo 12: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Cinsiyet” Değişkenine Göre Bağımsız T-Testi Sonuçları.....	55
Tablo 13: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Ölçmeye Yönelik Görüşlerinin Alt Boyutlarının “Cinsiyet” Değişkenine Göre Bağımsız T-Testi Sonuçları.....	55
Tablo 14: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Sınıf Düzeyi” Değişkenine Göre Bağımsız T-Testi Sonuçları.....	56

Tablo 15: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Ölçmeye Yönelik Görüşlerinin Alt Boyutlarının “Sınıf Düzeyi” Değişkenine Göre Bağımsız T-Testi Sonuçları.....	57
Tablo 16: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Annenin Yaptığı İş” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları.....	58
Tablo 17: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Annenin Yaptığı İş” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları.....	58
Tablo 18: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Babanın Yaptığı İş” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları.....	59
Tablo 19: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Babanın Yaptığı İş” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları.....	60
Tablo 20: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Annenin Eğitim Durumu” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları.....	60
Tablo 21: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Annenin Eğitim Durumu” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları.....	61
Tablo 22: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Babanın Eğitim Durumu” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları.....	62
Tablo 23: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Babanın Eğitim Durumu” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları.....	62
Tablo 24: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Ailenin Aylık Geliri” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları.....	63
Tablo 25: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Ailenin Aylık Geliri” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları.....	64
Tablo 26: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Kardeş Sayısı” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları.....	64
Tablo 27: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Kardeş Sayısı” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları.....	65

Tablo 28: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Kardeş Sırası” Değişkenine Yönelik Korelasyon İstatistik Sonuçları.....	66
Tablo 29: Ortaokul Öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin “Cinsiyet” Değişkenine Göre Bağımsız T-Testi Sonuçları.....	66
Tablo 30: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarına Yönelik Görüşlerinin “Sınıf Düzeyi” Değişkenine Göre Bağımsız T-Testi Sonuçları.....	67
Tablo 31: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna Yönelik Görüşlerinin “Annenin Yaptığı İş” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları.....	68
Tablo 32: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna Yönelik Görüşlerinin “Annenin Yaptığı İş” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları.....	68
Tablo 33: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarına Yönelik Görüşlerinin “Babanın Yaptığı İş” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları.....	69
Tablo 34: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Babanın İş” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları.....	69
Tablo 35: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna Yönelik Görüşlerinin “Annenin Eğitim Durumu” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları.....	70
Tablo 36: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna Yönelik Görüşlerinin “Annenin Eğitim Durumu” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları.....	71
Tablo 37: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna Yönelik Görüşlerinin “Babanın Eğitim Durumu” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları.....	71
Tablo 38: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna Yönelik Görüşlerinin “Babanın Eğitim Durumu” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları.....	72
Tablo 39: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarına Yönelik Görüşlerinin “Ailenin Aylık Geliri” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları.....	73
Tablo 40: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarına Yönelik Görüşlerinin “Ailenin Aylık Geliri” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları.....	73

Tablo 41: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna Yönelik Görüşlerinin “Kardeş Sayısı” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları.....	74
Tablo 42: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarına Yönelik Görüşlerinin “Kardeş Sayısı” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları.....	75
Tablo 43: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Kardeş Sırası” Değişkenine Yönelik Korelasyon İstatistik Sonuçlar.....	75
Tablo 44: Demokratik Tutum İle Yaşam Doyumu Değişkenlerine İlişkin Korelasyon Değerleri.....	76
Tablo 45: Demokratik Tutum İle Yaşam Doyumu Değişkenlerine İlişkin Model Özeti.....	78
Tablo 46: Demokratik Tutum İle Yaşam Doyumu Değişkenlerine İlişkin Regresyon Analizi Değerleri.....	78

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Demokratik Tutum İle Yaşam Doyumunun birlikte değişimini gösteren grafik.....77

EKLER LİSTESİ

EK 1. Kişisel Bilgi Formu	103
EK 2. Demokratik Tutum Ölçeği.....	104
EK 3. Yaşam Doyumu Ölçeği.....	106
EK 4. Gaziantep Valiliği Araştırma İzin Onayı.....	107

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. PROBLEM DURUMU

Demokrasi yüzyıllardır insanların ulaşmak istediği amaç olmuş, birçok tanımlaması yapılmış, bazı dönemlerde insanlar tarafından engellenmiş bazı dönemlerde ise kendisine ulaşmak adına devrimler gerçekleştirilmiştir. İnsanların kendilerine ait bir yaşam şekli oluştururken, ortak yaşam alanının şartlarını kabul ettiği sisteme demokrasi denmektedir (Büyükkaragöz, 1995). İnsanların, doğuştan getirdikleri bir takım haklar mevcuttur. Bununla birlikte sosyal ve ekonomik hayata katılmaları ile birlikte sahip olmaları gereken önemli haklar vardır. Bu hakların sağlıklı bir şekilde kullanılabildiği, korunduğu yönetim biçimi kuşkusuz demokrasidir

Demokrasi eğitimi ailede başlamakta, okulda ise devam etmektedir. İnsan haklarına saygılı, hoşgörülü, demokrasiyi yaşam biçimi haline getirmiş vatandaş oluşturma sürecinde okulun rolü oldukça büyüktür. Demokratik eğitim ilk defa 1949'da 4. Milli Eğitim Şurası'nda tartışılmıştır (Milli Eğitim Şuraları, 2006). 1973'de yürürlüğe giren Milli Eğitim Temel Kanunu'nda "Eğitimin Temel İlkeleri" başlığı altında yer almıştır (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973). 2004 yılında ise "Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Yönergesi" yürürlüğe girmiş ve uygulanmaya başlanmıştır (MEB. Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Yönergesi, 2004). 2012 yılındaki değişikliklerle 4+4+4 zorunlu eğitime geçilmiş ve 8. Sınıftaki " Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi" dersi, 4. sınıfa indirgenerek "İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi" olarak değiştirilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti devletinin önemli amaçlarından biri de, demokrasi bilincine sahip yurttaş yetiştirmek, demokrasi kültürünü gelecek nesillere aktarmaktır. Bireyler ancak okul ortamında, demokrasiyi yaşayarak öğrenirlerse demokrasi kültürüne sahip olabilirler. Demokratik okul ortamında bireyler iletişim kurmalı, özgür bırakılmalı ve gerekirse yanlış yapmalıdırlar (Harrison, 2003).

Genel olarak demokrasi, insanların kendilerini yönetme biçimi olarak tanımlanmaktadır. Yaşam doyumu ise insanın sahip oldukları ile sahip olmak istedikleri arasındaki var olan durumdur. Kişi sahip olmak istediklerine ulaştığı müddetçe yaşam doyumuna ulaşacaktır. Demokrasi ise insanın sahip olmak istediği ve aslında hak ettiği bir yönetim biçimidir. Demokrasi insana, insan olduğu için değer vermektedir. Bu bağlamda demokrasi ile yaşam doyumunun aslında ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır.

Demokrasi bilincine sahip, insan haklarına saygılı, hoşgörülü, empati kurabilen yurttaş yetiştirmenin temel hedef sayıldığı okul ortamında, öğrencilerin demokratik tutum ve yaşam doyumu düzeylerini belirlemek önemli olacaktır. Bu çalışma, ortaokul öğrencilerinin demokratik tutumlarının yaşam doyumu üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin demokratik tutumları ile yaşam doyumlarını belirlemektir. Çalışmada 7. Ve 8. Sınıf öğrencilerinin görüşlerine başvurulmuştur. Likert tipi hazırlanmış, 25 maddeden oluşan demokratik tutum ölçeği ile 5 maddeden oluşan yaşam doyumu ölçeği kullanılmıştır. Ayrıca çalışmanın alt problemleri şu şekilde belirlenmiştir:

- Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutum ve yaşam doyumları, cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
- Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutum ve yaşam doyumları, sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
- Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutum ve yaşam doyumları, anne ve babanın yaptığı işe göre farklılaşmakta mıdır?
- Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutum ve yaşam doyumları, anne ve babanın eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutum ve yaşam doyumları, ailenin aylık gelirine göre farklılaşmakta mıdır?
- Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutum ve yaşam doyumları, bireyin kardeş sayısına ve kardeşler arasında bulunduğu sıraya göre farklılaşmakta mıdır?
- Demokratik tutum ile yaşam doyumu arasında ilişki var mıdır?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Günümüz teknoloji çağında, demokratik değerleri benimsemiş ve bu değerleri kişilik haline getirmiş bireylere ihtiyaç vardır. Bu ise ancak demokrasiyi yaşam biçimi haline getirmiş ortamların varlığı ile mümkündür. Burada devreye eğitim girmektedir. Demokratik sınıf ortamında ancak demokrasiyi özümsemiş bireyler yetiştirilebilir (Yeşil, 2010). Demokrasinin varlığını devam ettirmesi, demokrasiyi yaşam biçimi haline getirmiş ve gelecek nesillere aktarmayı amaçlayan, aile, okul ve sosyal hayatında demokratik kişilik özelliklerini yansıtan bireyler ile mümkündür. Demokrasi ve demokrasi kültürü bu denli öneme sahipken demokratik tutum üzerinde birçok çalışmanın da yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda, demokratik tutumun cinsiyete ve kardeş sayısına göre farklılık gösterdiği; derse aktif katılımın, öğrencilerin ders başarısı ve demokratik tutumlarını etkilediği gibi bir çok sonuca ulaşıldığı görülmektedir (Dilekmen, 2000; Yiğit ve Çolak, 2010; Şahiner, 2008; Kuş ve Çetin, 2014).

Yaşam doyumu, öznel iyi oluşun bilişsel yönü olarak açıklanmıştır. Öznel iyi oluş kişinin, kendi hayatını bilişsel ve duyuşsal olarak değerlendirmesi ve bir kanıya varmasıdır (Diener, 2000). Öznel iyi oluş seviyesi yüksek olan insan, hayatında olumlu ve iyi duyguları daha fazla hisseder. Olumsuz ve kişiye zarar veren, istenmeyen duygular ise daha az hissedilir. Yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim seviyesi, iş durumu ve gelir düzeyi gibi yaşam doyumunu etkileyen birçok unsur mevcuttur. Birey, beklentilerinin karşılandığı ölçüde doyuma ulaşır. Doyuma ulaşmak bireye mutluluk verir ve toplumsal yaşama daha fazla uyum sağlar. Yaşam doyumu yüksek bireyler, sosyal hayatlarında pozitif iletişim kurabilen bireyler olarak da düşünülebilmektedir.

Demokrasi ve yaşam doyumu toplumsal yaşamın vazgeçilmez iki unsuru olarak düşünülebilir. Fakat sonuç itibarıyla, demokratik tutum ve yaşam doyumunu birlikte ele alan ve aralarındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular yapılacak olan diğer çalışmalara da katkı sağlayacaktır. Demokrasiyi kişilik haline getirmiş, yaşam doyumuna sahip bireylerin yetişmesi açısından çalışmanın sonuçları önem arz etmektedir. Demokratik tutum ve yaşam doyumu çeşitli değişkenler açısından incelenmiş, demokratik tutum ile yaşam doyumu arasındaki ilişki saptanmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular; bu konularla ilgili çalışma yapacak olan araştırmacılara, eğitimcilere, okul ve ailelerin tutum ve davranışlarının yapılmasında hizmet edecek olan çalışmalara veri olarak kullanılabilecektir.

1.4. SAYILTILAR

- Araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin, araştırma araçlarına verdikleri cevapların doğru ve tarafsız olduğu varsayılmıştır.
- Veri toplamak için hazırlanmış olan Demokratik Tutum ve Yaşam Doyumu ölçeklerinin, çalışmanın amacına hizmet ettiği varsayılmıştır.
- Araştırmanın yapıldığı örneklemin, çalışmanın evrenini yansıttığı varsayılmıştır.
- Ölçme araçları yoluyla elde edilen bulguların, gerçeği yansıtacağı varsayılmıştır.

1.5. SINIRLILIKLAR

- Araştırma, örneklemini oluşturan ve 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Gaziantep ili Şehitkâmil ilçesinde yer alan, resmi ortaokullarda öğrenim gören öğrenciler ile sınırlıdır.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeyleriyle sınırlıdır.
- Araştırmada elde edilen sonuçlar, kullanılan veri toplama aracından elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. TANIMLAR

Demokrasi: Siyasal iktidarın kaynağının halkta olması, devlet yetkilerini kullananların halkın tercihlerine ve denetimine bağlı bulunması olarak tanımlanmaktadır (Özer, 1996, s.2).

Demokratik Tutum: Demokratik tutum ise; eşitlik, özgürlük, adalet gibi demokratik değerlerin, kanunlar çerçevesinde yaşam felsefesi haline getirilmesidir (Büyükkaragöz ve Üre, 1994).

Yaşam Doyumu: Yaşam doyumu, bireyin beklentileri ve sahip oldukları arasındaki farkı değerlendirmesi sonucu ortaya çıkan duygu durumudur (Christopher, 1999).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. DEMOKRASİ

Yüzyıllardır üzerinde çalışılan ve tam anlamıyla tanımlamanın zor olduğu demokrasi kavramı hakkında birçok yorum mevcuttur. Özellikle 20.yy'dan sonra popülerliği artarak devam eden bu kavramın tarihi ilk çağlara kadar dayanmaktadır. En bilinen haliyle Yunanca'da Demos "halk" ve Kratos "egemenlik" anlamlarına gelmektedir. TDK'ya göre demokrasi; "Halkın egemenliğine dayanan yönetim biçimi, el erki, demokratlık" olarak tanımlanmaktadır. Emre Kongar ise demokrasiyi "Temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alındığı bir yönetim biçimi" olarak tanımlamıştır (Kongar,2001). Özer ise demokrasi kavramını, siyasal iktidarın kaynağının halkta olması, devlet yetkilerini kullananların halkın tercihlerine ve denetimine bağlı bulunması olarak tanımlamıştır (Özer, 1996, s.2). Demokrasi aile, arkadaş ya da daha geniş gruplarda, grup üyelerini bağlayıcı kurallar ve politikalar ile ilgili bir kavramdır. Bu daha çok bireysel tercihlerin dışında, grup üyeleri tarafından belirlenen karar alma şeklidir(Beetham,2006, s.49). "Demokrasi herkesin metresidir ve sevgilisi başkalarının onun lütuflarından haksız yere yararlandıklarını görse bile o sevgilisinin gözündeki alımını kaybetmez" Aristoteles'e göre demokrasi iyi bir siyasi yönetimin ön koşuludur fakat yeterli değildir(Crick,2012, s.7-8).

Demokrasiye artık o kadar çok sayıda siyasal sistem sahip çıkmaya başlamıştır ki, bu sözcüğün gündelik kullanımından uzaklaştığını söyleyebiliriz. Bir fikir ve bir pratik olarak demokrasinin kökenleri M.Ö. beşinci yüzyılda Yunanistan'da görülen şehir devletlerine kadar uzanır. Antik Çağ'da demokrasinin anlamı "yurttaş egemenliğinden (demos) ibaretti ve herkesi etkileyen kararlarda tüm yurttaşların söz hakkına sahip olmaları olarak tasarlanmıştır. Bu hak herkesin bir araya geldiği toplantılarda kullanılıyor ve günümüzdeki ifadesiyle "doğrudan demokrasi" diyebileceğimiz biçime yakın bir noktada duruyordu. Fakat Antik Yunan demokrasisinde dikkat edilmesi gereken üç önemli nokta vardır: kadınlar ve toplumun geniş bir kesimini oluşturan kölelerin oy kullanma hakkı yoktu; demos, birbirinden ayrı duran bireylerden ziyade ortak, toplumsal bir organ işlevi görüyordu; bu şekilde işleyen karar mekanizması ancak küçük toplumlarda işleyebilirdi (Marshall, 1999, s.140). Kelime anlamı üzerinde biraz daha durulacak olunursa demokrasi, aralarında hiçbir ayrım gözetilmeden

halkın, siyasal iktidarı elinde tuttuğu ve denetlediği siyasal örgütleniş biçimidir. Gerçekten de demokrasi bu yönüyle bir yönetim biçimidir (Tanilli, 2003, s.11).

Demokrasi terimi genel olarak iyi bir siyasi yönetimin önemli bir ögesi olarak değil, değerli olduğunu varsaydığımız bir şey için kullanılmaktadır. İyi bir siyasi yönetim ise her anlamda demokratik olmalıdır. Aynı zamanda içinde bireysel özgürlükleri, insan haklarını, ekonomik olarak ilerlemeyi ve toplumsal adaleti de barındırmalıdır. Aristoteles'i yineleyecek olursak, demokrasi iyi bir siyasi yönetimin zorunlu bir ögesidir fakat ne ülkeseldir ne de bütünün bir biçimidir (Crick,2012,s.128-129)

Şaylan'a göre bir siyasi rejimin demokrasi olması için dört temel özelliğe sahip olması gerekir; bunlardan birincisi seçim ve temsil ilkesi, ikincisi insan haklarına verilen öncelik, üçüncü ilke hukukun üstünlüğü, dördüncü ilke çoğulculuktur (Kaldırım, 2005).

Demokrasinin temelini aslında otonomi yani insanın kendi kaderini kendisinin belirleme kapasitesi oluşturmaktadır. Buna göre demokrasinin iki önemli dayanağı vardır; insan onuru ve otonomisine duyulan inançtır. Otonomi düşüncesinin gereği olarak insan, kendi hayatı ile ilgili kararlara kimseye bağlı kalmadan kendisi karar vermelidir. Bu noktada demokrasi ve liberalizm benzer özellik göstermektedir. Aradaki fark ise otonomi toplumsal yaşamın gereği olarak kullanılan bir kavramdır (Beetham, 2006, s. 43).

Kısaca demokrasi, yüzyıllar boyunca insanlığın ideali olmuştur. Ancak bazılarına göre “fantasma” (hayal) olmanın ötesine geçememiştir. Demokrasinin gerçek anlamı, insanlık tarihi boyunca anlam erozyonuna ve yorum enflasyonuna uğratılmıştır (Aktan, 1997, s.135).

2.1.1. Demokrasinin Tarihsel Gelişimi

Demokrasi kavramının tarihsel gelişimi incelendiğinde de, onun bir yönetim biçimi olmakla birlikte aynı zamanda bir yaşam biçimi olduğu görülür. Demokrasinin vatanı olarak bilinen Batının tarihinde, önce kurumlar ve insanlar arasında çekişmeler meydana gelmiştir. Bu çekişmeler sonunda ise, oluşan uzlaşma ile birlikte demokrasi ortaya çıkmıştır. Buna göre demokrasinin bir hedef değil; yaşamın doğal bir ürünü olduğu söylenebilir (Yeşil, 2004, s.37).

2.1.1.1. Dünya tarihinde demokrasi gelişimi

The Oxford Classical Dictionary, bize demokrasi sözcüğünün ilk olarak, Atina'da tiran yönetimine son veren ayaklanmaların ardından, İÖ. 5.yüzyıldan İÖ. 4.yüzyıla geçilirken ortaya

çıktığını söylemektedir (Crick,2012, s.25). Antik Yunan’da siteler toplumsal ve siyasal teşkilatlanmanın egemen gücüdürler. Demokrasi ise bir site devleti olan Atina’nın siyasal rejimi olarak ortaya çıkmıştır. Atina’da halk egemenliğinin en önemli göstergesi, sitelerin yurttaşların katıldığı meclis eli ile yönetilmesidir. Fakat burada halk denilince köle ve kadınların dışlandığı, elit bir kesim anlaşılmalıdır. Atinalı sayılabilmek için kişinin anne ve babasının Atinalı olması gerekmektedir ve yönetime katılabilmek için 20 yaşını geçmiş bir Atinalı olmak yeterlidir. Atinalı sayılmayanların, köle ve kadınların yönetime katılma hakları yoktur (Şaylan,1998,14). Bununla birlikte Atina demokrasisi iki yüz yıl boyunca tüm Yunan dünyası içindeki en güçlü, kültürel anlamda en varlıklı şehir devleti olarak kalmayı başarmıştır (Finley,2003,s. 34).

Demokrasinin uygulanma kısmında Antik Yunan’dan itibaren zaman zaman zorluklar yaşandığı görülmektedir. Demokrasi genel anlamda yoksul halkın yönetim biçimi olarak ele alınmıştır. Aristoteles’e göre; demokrasi, özgür yoksulların çoğunluğu oluşturduğu bir yönetim biçimi olup, bu yönetim biçiminde çoğunluğun iradesi hâkimdir. Ona göre demokrasi eşitliklerdir. Ancak, Aristoteles toplumun iki kısma ayrıldığını söylemektedir. Bunlar soylular ve soylu olmayanlardır. Soylu olmayanlar ise aşağı sınıf insanlardır ve bu aşağı sınıfların yönetimde olduğu bir düzen olması açısından, aslında Aristoteles tarafından istenilmeyen bir yönetim biçimidir.

Atina demokrasisi, köle ve esir olmayanlar arasında eşitliği sağlamıştır fakat toplumsal eşitliği tam anlamıyla sağlayamamıştır. Nüfusu fazla olan köleler, azınlıkta kalan gerçek Atinalılar tarafından yönetilmektedirler. Buradan çıkacak sonuç, demokrasinin dışlanan köleler tarafından etkilenmiş olması gerçeğidir (Finley, 2003, s.25). Bu bağlamda demokrasinin çıkış yeri her ne kadar Atina’da olsa, demokrasi gerçeği ile uyuşmayan uygulamaları mevcuttur. Demokrasi belli bir kesimin elindedir. Köle ve Atinalı olmayanların demokrasiye katılma hakları yoktur. Yine de demokrasinin çıkış yeri olması açısından önemlidir. Bununla birlikte İtalya’da “Comita” adı verilen meclislerde de devlet işleri tartışılırdı. Roma uygarlığı da en az Yunan uygarlığı kadar tarihte derin izler bırakmıştır. Bugünkü Batı uygarlığının temelini oluşturan Roma Uygarlığındaki hukuk sistemi, Yunan felsefesinin ve özgür insan anlayışının izlerini taşımaktadır (Uslu,2003, s.11).

Roma İmparatorluğunda demokrasi açısından en önemli dönem M.Ö. 6. Yüzyılın sonlarında monarşinin kaldırılmasından itibaren beş yüz yıllık bir dönemdir. Birçok ülkenin hukuk bilimine ve kanunlarına öncülük eden medeni hukuk ve ceza hukukunun ilkleri bu dönemde ortaya atılmıştır (Yeşil, 2002, s.15)

Ortaçağ düşünce dünyasına dinsel düşünüş egemen olmuştur. Bu durum hem doğu hem de batı toplumları için geçerlidir. Eski Yunan ve Roma'nın köleci toplumu ortaçağda feodal sisteme geçişte etkili olmuştur. Toplumda katı bir sınıf ayrımı mevcuttu. En üstte kral ya da imparator, altta vasallar ve en alt tabakada ise geniş bir kesimi oluşturan serfler bulunurdu. Bu dönem bilimsel çalışmaların ve özgürlüklerin olmadığı karanlık çağ olarak adlandırılıyordu (Yurtseven, 2003, s.14). Magna Carta (1215), ortaçağda demokratik anlamda meydana gelen en önemli gelişme olarak nitelendirilebilir. İngiltere Kralı I. John imzaladığı bu fermanla yetkilerinin küçük bir bölümünü feodal beylere devretmiştir. Bu fermanın demokrasiye en önemli katkısı kanun üstünlüğü ve birlikte yaşama düşüncesidir (Büyükkaragöz, 1995, s.5). Ancak Ortaçağ'ın sonlarına doğru burjuvazinin ortaya çıkması demokrasinin tekrar gelişmesi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Burjuvalar, üst tabakada yer alan aristokratlara karşı demokratik değerlerin savunuculuğunu üstlenmişlerdir. 18. Yy bu anlamda bir dönüm noktası olmuş ve burjuvazi zaferi kazanmıştır (Tanilli, 2001, s.31)

Demokrasinin büyük atılımlar yaptığı ve gelişme gösterdiği Yeniçağ önemli bir dönemdir. Fransız İhtilali (1789) ile eşitlik, özgürlük, adalet, bağımsızlık gibi düşünceler kapsamlı olarak demokrasiye girmiştir. Özellikle insan hakları konusunda “*İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi*” bazı haklara değinmiş olmakla birlikte, en büyük gelişme 10 Aralık 1948 tarihinde imzalanan “*İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*” ile olmuştur” (Büyükkaragöz, 1995, s.5,6).

2.1.1.2. Türk tarihinde demokrasi gelişimi

Demokrasi açısından en önemli gelişmeler 19. yy. 'da ortaya çıkmıştır. Bu yüzyıla kadar devletin yönetim şekli mutlak monarşidir. İktidara gelen padişahlar, devlet yetkilerini tek başlarına kullanırlardı. Padişahın yetkilerinin sınırlayan geleneksel, ahlaki ve bazı dini kurallar olsa da mutlak güç padişaha aitti (Uygun, 1996, s.11). Divan teşkilatında da son söz padişaha aitti. Bu durum divanın karar organı olmaktan ziyade danışma organı olma niteliği taşıdığını göstermektedir. Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da, devletin çok dinli ve çok dilli bir yapıya sahip olmasına rağmen, hiçbir zaman kültürel anlamda zorlamaya gidilmemiş olmasıdır. Bu durum Osmanlı Devleti'nin demokrasi açısından geri bir düzeyde olmadığını göstermektedir (Yeşil,2002,s.19).

19. yy 'da başlayan demokratikleşme hareketleri ülkenin parçalanmasını önlemek amacıyla, reform düzeyinde olmuştur. Bu reformlar daha çok Avrupalı devletlerin baskısıyla

gerçekleşmiştir. Demokratikleşme hareketlerinin kökeni, Tanzimat Fermanı'ndan biraz önceye Sened-i İttifak'a dayanmaktadır(Mumcu,2004). Sened- i İttifak ile padişah yetkilerini kendi eliyle sınırlandırmıştır. Sened-i İttifak'la 1215'te İngiltere'de düzenlenen Magna Carta arasında önemli benzerlikler bulunduğu söylenebilir. Magna Carta, Kral John ile feodal beyler arasında yapılmış, karşılıklı hak ve görevleri saptayan bir belgedir. Söz konusu olan, özellikle beylerin hakları olmakla birlikte, İngiltere'de Magna Carta özgürlük ve demokrasi mücadelesinin başlangıcı sayılır, zira vergiler olsun, cezalar olsun, bunlarla ilgili birçok hükümleri içerir (Akşin, 2015,s.26).

Osmanlı'da demokrasi konusunda atılan bir diğer önemli adım 3 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen Tanzimat Fermanı'dır. Tanzimat Fermanı o dönemde hak ve hürriyetlerin sağlanması konusunda önemli bir aşamadır. Bu belge ile ilk defa can ve mal güvenliği devlet garantisi altına alınmış ve hukuk devleti olma yolunda önemli bir adım atılmıştır. Islahat Fermanı ise Müslüman halkı arka plana iterek gayr-i müslim halkı ön plana çıkaran önemli bir belgedir. (Akgündüz ve Öztürk, 1999). Kanun-i Esasi'nin ilanı ile başlayan Meşrutiyet döneminde ise demokrasi ve insan hakları açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır (Uygun, 1996). Bu dönemde seçimle iş başına gelen kişiler padişahın mutlak yetkisini sınırlandırmışlar, ilk kez anayasal yönetim uygulanarak hukuk-devlet anlayışı ortaya atılmıştır (Uslu, 2003).

Kanun-i Esasi 1876 yılında II. Abdülhamit tarafından yürürlüğe konulmuştur ve demokrasi adına üçüncü Aşama olmuştur. İlk Türk anayasası olarak bilinmektedir. Bu anayasayı bizzat padişah tarafından yürürlüğe konulmuştur (Mumcu, 1994). Bu yeni döneme 1. Meşrutiyet denilmektedir. Fakat Kanun-i Esasi'de bekleneni verememiştir. Padişah, 1877-78 Osmanlı- Rus savaşını bahane ederek meclisi kapatmış, böylece 1. Meşrutiyete son vermiştir. Meclisin yetkilerinin tekrar padişaha geçtiği ve tüm kararların padişahın onayına bağlı olduğu bu süreçte demokrasiden bahsetmek imkânsızdır. 2. Meşrutiyetin ilanı ile Demokrasi için yeni bir adım atılmıştır. Türkiye'deki parlamenter sistem II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte gerçekleşen anayasa değişikliğinden sonradır. Siyasi parti dönemi Meşrutiyetin ilanı ile başlamıştır (Haytoğlu, 1996). Cumhuriyet döneminde ise Osmanlı siyasal sisteminden tamamen farklı bir siyasal sisteme geçilmiştir. Bu farklılaşma belli bir kesimle sınırlı kalmamış, daha geniş bir tabana yayılmaya çalışılmıştır. Yönetimde artık padişahın olmadığı, bizzat halkın olduğu, halkın yönetime katıldığı meclis oluşturulmuştur (Yeşil, 2002, s.20). 23 Nisan 1920'de TBMM açılmış, karar alma mekanizması halkın eline geçmiştir. Bu noktadan itibaren hukuk-devlet anlayışı benimsenerek seçimler yapılmış, milli mücadele halka mal edilmeye çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasası olan 1921 anayasası hazırlanmıştır. 29

Ekim 1923 'te Cumhuriyet ilan edilerek devletin yönetim şeklinin adı konmuştur. TBMM 20 Nisan 1924'te ikinci anayasayı hazırlamıştır. 1926 yılında Medeni Kanun hazırlanarak kadınlara sosyal-ekonomik haklar tanınmıştır. Devamında 1930 'da belediye, 1933'te muhtarlık, 1934'te vekillik seçimlerine katılma hakları verilerek kadınlara seçme- seçilme hakları tanınmıştır. 1961 yılında ve 1982 yıllarında yeni anayasalar hazırlanarak, hukuk devlet anlayışı benimsenmiş ve böylece demokratik toplum yapısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki; Türkiye'de demokrasiye kademe kademe geçilmiştir. Bundan sonra üzerinde durulması gereken konu ise demokrasinin toplumsal anlamda içselleştirilmesi, aile ve okul ortamında demokrasi kültürünün oluşturulmasıdır.

2.1.2. Demokrasinin Temel Değerleri

Geçmişten günümüze toplumların ulaşmaya çalıştığı demokrasiyi tanımlamanın oldukça zor olduğunu belirtmiştik. Elbette farklı tanımları olan demokrasinin özellikleri de farklılaşıp çeşitlenmektedir. Kesin olarak söylenebilir ki demokrasilerde iktidar, yönetme yetkisini halktan alır ve yurttaşlar arasında eşitlik vardır. Siyasal iktidar bütün yurttaşlarına eşit mesafededir. Demokrasinin insanlar tarafında bu denli kabul edilmesinde ise demokrasinin insanlığın ortak mirası gibi kabul görmesi, demokrasinin evrensel değerlere sahip olması etkili olmaktadır (Torun, 2008, s. 232). Demokrasilerde insan haklarına saygı ve özgürlük vazgeçilmez unsurlardır. Demokrasi eşitlik, düşünce özgürlüğü ve kararları alma, şiddetten kaçınma, yönetime katılma, insana değer verme hoşgörü, özgürlük, hukuk devleti gibi temel değerlere sahiptir (Yeşil, 2002).

Demokratik yönetim biçiminin en önemli göstergesi özgürlüktür. Özgürlük diğer bireylere zarar vermeden ve etkilemeden istediğini yapabilme gücüdür. Bu bağlamda özgürlük temel hak ve özgürlüklerle birlikte düşünce özgürlüğünü de kapsamaktadır. Düşünce özgürlüğüne sınır koymak imkânsızdır. Böyle ülkelerde demokrasilerden bahsetmek doğru değildir. Demokratik ülkelerde insanlar düşünce ve ifade özgürlüğüne sahiptirler ve ortak düşüncüyü savundukları grup ve kurumlarda bulunabilir, üye olabilirler. Bunun engellendiği toplumlarda demokrasinin varlığı tehlikeye girmiş demektir (Demir, 2010, s. 601). Özgürlük demokrasinin önem verdiği değerlerden biridir. Demokrasi, özgürlüklerin ve hakların kullanılmasına geniş bir ortam sağladığından dolayı günümüze vazgeçilmez bir yaşam biçimi olarak düşünülebilir (Kışlalı, 1994). Özgürlük, halkın egemenliğini esas alır. Çağdaş

demokrasilerde toplumsal ve kurumlar arası ilişkilerde başkalarına zarar vermeden özgür davranmak ve bu özgürlüğü korumak esastır (Başaran, 2006, s.22).

Toplumda yaşayan her birey insan olduğundan dolayı diğer bireylerle eşit öneme sahiptir. Bu durum bireyin maddi durumu, ilgileri, yeteneklerinden bağımsız tamamen varlığına yüklenmiş bir değerdir. Bu durum bireylere eşit davranılmasını ve aynı saygının gösterilmesini gerektirir (Erdoğan, 1998, s. 9-10). Aynı şekilde devlette her ferdin eşit yaklaşmakta, aynı değeri göstermelidir.

Demokrasinin tam anlamıyla işleyebilmesi için devlet tarafından bireylere siyasal hayata aktif katılmalarının sağlanması aşamasında fırsatlar sunulmalı, bağımsız siyasal örgütlenmeler oluşturulmalı; bireylerinde aktif katılım haklarını kullanarak toplumsal yaşamda söz sahibi olmaları gerekmektedir. Böylece bireyler sürece dâhil edilmelidir (Crouch, 2004, s. 7).

Devleti yönetim gücünü elinde bulunduran otorite, bütün siyasal örgütlenmeler eşit yaklaşmalıdır. Siyasal örgütlenmeler ise gerek doğrudan gerekse kitle iletişim araçlarını kullanarak seçmenleriyle iletişim halinde bulunmalı ve devletin imkânlarından en iyi şekilde faydalanmalıdırlar. Devlet, seçmenlerin oy kullanma haklarını güvence altına almalı ve gerekli tedbirleri almalıdır. Bağımsız mahkemeler seçim süreci ve sonunda itirazları hukuka uygun şekilde çözüme kavuşturmalıdır (Aktaş, 2015, s. 93). Demokrasi sadece vatandaşın seçme seçilme hakkını kullanması değildir (Bayhan, 2002, s. 2). Demokrasi aynı zamanda toplumun kendini ilgilendiren kararlara aktif katılımının sağlanmasıdır (Zabunoğlu, 2017, s. 814).

Çoğunluk ilkesi demokrasiyi diğer yönetim biçimlerinden ayırmaktadır. Monarşi de egemenlik bir kişiye, aristokraside bir gruba verilirken demokrasi de egemenlik halkın yani çoğunluğun elindedir. Toplumsal ve bireysel çıkarların korunması açısından çoğunluğun yönetimi en ahlaki yönetim şekli olarak kabul görmektedir. Çoğunluk yönetimi elinde bulundururken azınlıkta kalanların haklarını korumalı ve gözetmelidir (Uygun, 2010, s. 23).

Demokrasiler farklılıklara saygıyı esas alan, farklılıkları zenginlik olarak kabul eden bir yönetim biçimidir. Demokrasiler farklılıklar arası tartışmayı esas alır bu bakımdan çoğulculuk önemli bir unsurdur (Baştürk, 2011, s. 56). Bu ilke muhafet olan bireylerin çoğunluğu oluşturup iktidar olma hakkını korumayı, farklılıklara saygıyı, insanlara eşit yaklaşmayı amaçlamaktadır. İktidarın hatasının olabileceği düşünülerek, hukuki araçlarla sürekli denetimini esas almaktadır (İnceoğlu, 2010, s. 83).

Demokrasinin güçlendirilmesi ancak demokrasinin ilke ve değerlerinin korunması ile mümkündür. Hukukun üstünlüğü ise korunması gereken bir diğer demokrasi ilkesidir. Hukukun üstünlüğü mevcut iktidar partiyi meşrulaştıran en önemli unsurdur. Hukuk kurallarından yönetilenler kadar yönetenlerde sorumludur ve hukuk kuralları hiçbir yönetim biçiminin ürünü değildir. Anayasa ve yasalarla hak ve özgürlükler güvence altına alınmalıdır. Hukuk kuralları yöneticilerin demokratik olmayan tutumlarını engellemektedir. Bu ise “sınırlı devlet” anlayışına uymanın en etkili yoludur. Hukuk üstünlüğünü oluşturarak herkes için geçerli temel hak ve özgürlükleri hukuk yoluyla güvence altına almak demokrasinin güvence altına alınmasında önemli bir etkidir (Yayla, 2001, s. 70-72). Demokrasilerde bütün vatandaşlar kanunlar önünde eşittir ve kimseye ırk, dil, din, inanç ve tercihlerinden dolayı ayrımcılık uygulanmamaktadır. Yapılabilecek her türlü ayrımcılık kanunla yasaklanmıştır. Yargılanmalar bağımsız mahkemelerce yapılır ve suçu ispatlanana kadar herkes suçsuzdur (Aktaş, 2015, s. 99). Demokrasi rejiminin özelliklerine bakacak olursak;

- Egemen güç halktır,
- Toplumda farklılıklara saygı esastır ve farklılıklar zenginlik olarak kabul edilir,
- Hukuk devleti özelliği hâkimdir. Birey yasalarla devlete karşı korunmuş olur,
- Yönetim ön plandadır (Yeşil, 2002, s. 8-9).

Demokraside hoşgörü hâkimdir. Hoşgörünün olmadığı toplumlarda demokrasiden söz edilemez. Farklılıklara saygının olduğu, kararların özgürce alındığı, düşünce ve ifade özgürlüğünün olması gerektiği toplum tarafından kabul edilmelidir. Demokrasinin değerlerinin sağlam olduğu toplumlarda ancak demokrasi varlığını devam ettirebilir (Çeçen, 2000, s.35).

Çağdaş toplumların en belirgin özellikleri demokrasi ve cumhuriyet ilkeleridir ve bu toplumun temelinde bulunmaktadır. Demokratik toplum yapısı; insana değer veren, insan haklarına saygılı, insanların karar alma mekanizmasına aktif katıldığı; sevgi, saygı ve hoşgörünün hâkim olduğu, sorumluluk sahibi vatandaşların yetiştiği, demokratik, laik, sosyal, hukuk devleti anlayışını gerekli kılmaktadır (Çılga, 2001, s.69). Bu değerlerin bireylere kazandırılmasında sosyal bilgiler dersi önemli bir araçtır. Bu derste belirlenen ortak demokratik değerler, daha önce belirlenmiş müfredatla öğrencilere kazandırılmaya çalışılır. Demokratik değerlerin kazandırılması belirli bir zaman dilimi içerisinde değil hayat boyu devam eden bir süreçtir (Çeçen, 2000, s.35).

2.1.3. Demokrasi ve Eğitim

Demokrasi ve eğitim arasındaki ilişkiyi ilk olarak John Dewey, 1996 yılında yayınladığı “Demokrasi ve Eğitim” eserinde felsefik bir yaklaşımla ele almıştır. Sistematik olarak ilk çalışma ise “modernleşme” olarak adlandırılan bir yaklaşımla Lipset (1959) tarafından yapılmıştır. Bu yaklaşım, ekonomik gelişme ve eğitim düzeyini demokrasinin devamı için önkoşul kabul eder. Lipset’ e göre eğitim bireyin bakış açısını genişletir ve kişiyi aşırı olmaktan kurtararak tek düşünceye bağlı kalmasını engeller. Mantıklı seçim yapmasını sağlar. Bu sebeple yüksek eğitim düzeyi, demokrasi için vazgeçilmez unsurdur (Lipset, 1959, s.79-80). Demokrasi insana değer veren bir yönetim biçimidir. Bu nedenle de ancak eğitim süreci içerisinde öğretilir. Bu anlamda demokrasinin eğitime ihtiyacı oldukça fazladır. İnsan haklarına saygı duyan yurttaşların yetiştirilmesi için demokrasi önkoşuldur (Gülmez, 2001).

Eğitim ve demokrasi birbirinden bağımsız düşünülmeyecek şekilde iç içedir. Eğitim, demokrasinin devamlılığı için vazgeçilmeyecek bir unsurdur. Aynı zamanda demokrasi, eğitim çatısı altında yetişen bireylerin topluma ve kendilerine faydalı olabilmeleri için yine bir ön koşul olma işlevi görmektedir (Şimşek, 2011, s.189). 2005 yılında kabul edilen eğitim programında sadece bilginin değil bilgiyle beraber birtakım beceri ve değerlerinde öğrencilere kazandırılması amaçlanmıştır. Bu değerler içerisinde en önemlisi demokratik değerlerdir. Eşitlik, yaşama saygı, özgürlük, adalet, dürüstlük, işbirliği, hoşgörü, duyarlılık, sorumluluk, farklılıkları kabul etme, güvenlik, barış gibi kavramlar demokratik değerleri oluşturmaktadır. Başta demokratik değerler olmak üzere diğer değerlerinde öğrencilere kazandırılması için Sosyal Bilgiler öğretmenlerine büyük sorumluluk düşmektedir (Şimşek, 2011, s.190) Demokrasinin korunması, hayata geçirilmesi ve demokrasiye saygı duyulması açısından eğitimin çok önemli bir görevi vardır. Eğitimde demokrasi konusunda öğrenciler bilgilendirilmeli ve demokratik davranışlar sergilemeleri sağlanmalıdır. Bu sayede demokrasiye yönelik bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılıp yaşama geçirilmesi kolaylaşacaktır (Karakuş, 2004, s.213).

Bireye çağdaş, bilimsel, uzlaşıcı, farklılıklara saygılı olan bir düşünce sistemi kazandırmanın ön koşulu demokratik eğitim sistemidir. Eğitim sisteminde karar alma gücü merkezde toplanmışsa, karar alma sürecine okul yöneticisi ile birlikte öğretmen ve öğrenciler katılamıyorsa, okul-çevre bütünleşmesi tam anlamıyla sağlanamamışsa öğrenciler demokratik değerleri benimsemede zayıf kalmaktadır. Demokratik eğitim sistemi öğrencilerin sadece verilen bilgileri aldığı, aktif katılımın gerçekleşmediği, ezbere dayalı bir sistem değildir. Bu demokratik eğitim sisteminde öğrenciler aktiftir ve sorun çözebilen, akıl yürütme gücü sağlam,

öğrendiği bilgileri yorumlayabilen bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır (Celep, 1993). Guttmann'a göre, demokrasi ile yönetilen bireyler, gelecekte yurttaşların nasıl yetiştirilmesi gerektiğini de belirlemektedir. Bu noktada demokratik eğitim, ulaşmak istenen asıl amaç olmaktadır. Çünkü bir çocuğun demokrasi eğitiminden geçmesi demek o çocuğun demokratik bir şekilde yönetilmesi de demektir. Burada eğitimin rolünün birden fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Eğitim bu politikanın merkezinde yer almaktadır.

Demokrasinin geçmişi çok eskiye dayanmaktadır ve çok zor süreçlerden geçmiştir. Herhangi, bir yaptırım mekanizmasına gerek kalmadan demokrasinin korunması ve geliştirilmesi ancak eğitim yoluyla gerçekleşebilir. Demokrasi değerleri ancak eğitim yoluyla kazandırılabilir (Turan ve Taşpınar, 2004, s. 230). Eğitim sayesinde demokrasi toplum içerisinde daha fazla yer etmiş ve bireyler tarafından daha fazla korunmuş olacaktır. Çünkü bireyler demokratik değerleri ancak eğitim yoluyla kazanabilir. Eğitim sayesinde demokrasi geleceğe taşınmış olur ve bireyler tarafından daha fazla korunma imkânı bulur (Yeşil, 2002, s. 48).

2.1.4. Demokrasi ve Sosyal Bilgiler Eğitimi

Sosyal Bilgiler dersi öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılması bakımından en uygun ve önemli ders olarak görülmektedir. Öğrencilere karar verme becerisi kazandırılarak öğrencilerin demokratik yönetim anlayışının benimsemesi ve demokratik değerlerin kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu noktada bu dersin etkili olabilmesi ancak demokratik eğitim ortamının varlığı ile mümkündür. Çünkü demokrasi ilkeleri ancak uygun koşullar sağlandığında gerçekleşebilir. ABD Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyinin (NCSS) yayınladığı rapora göre sosyal bilgiler dersinin amaçları;

- Dünyadaki gelişmelere karşı duyarlı olma,
- Toplumsal yaşamı gözlemleme ve aktif katılma,
- Demokratik karar verme becerisi kazandırma,
- Bireysel ve kültürel kimlik anlayışını toplumsal yaşam bağlamında tanımlama olarak belirtilmiştir.

Yine NCSS demokratik toplum yapısı için sosyal bilgiler dersi öğretiminin, aşağıdaki dört önemli faktör göz önünde bulundurularak yapılmasını önermiştir:

- Sosyal bilgiler dersinin asıl amacı, demokratik yurttaş için kazandırılması planlanan bireysel davranışlardır.
- Bu davranışlar yurttaşların sahip olduğu değer ve tutumlarla şekillenmektedir.

- Demokratik davranışların temelinde bilgi yatmaktadır.
- Bu bilgileri kullanmak için gerekli beceriler öğrenciye kazandırılmalıdır.

Demokratik yaşam biçiminin süreklilik ve gelişimi ancak demokratik ortamda yetişmiş bireyler ile mümkündür (NCSS, 1969). Barth'a (1991, akt: Öztürk, 2007, akt: Şimşek, 2011, s.190) göre, sosyal bilgiler dersinin amaçları arasında, demokratik toplum yapısını oluşturacak bireylerin şu dört beceriye de sahip olması gerekmektedir:

- Bilgi sahibi olma,
- Bilgiyi kullanma,
- Bilgiye uygun tutum ve değer geliştirme,
- Toplumda aktif rol alma.

2005 yılında hazırlanan sosyal bilgiler programının amacı öğrencilere demokratik değerleri kazandırmaktır. Haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler yetiştirmek temel amaçtır. Diğer taraftan da sosyal bilgiler eğitim programı ile öğrenciye kazandırılması planlanan sosyal katılım, insan hakları ve demokrasiye saygı duyan bireyler yetiştirmek sosyal bilgiler dersinin bakış açısını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte sosyal bilgiler öğretmenlerine de büyük görevler düşmektedir. Öğretmen demokratik yönetim anlayışının yerleşmesinde en önemli unsur, sosyal bilgiler dersi de en uygun derstir. Kısaca söylemek gerekirse sosyal bilgiler dersi demokratik yaşam biçiminin oluşması ve yerleşmesinde diğer derslere göre daha aktif ve daha etkindir (Şimşek, 2011, s.190-191)

Demokrasinin varlığını devam ettirmesi için toplumla uyum içerisinde yaşayabilen, sorumluluklarını yerine getiren, bilgi sahibi ve aktif bireylere ihtiyaç vardır. Bu nedenle demokratik eğitim anlayışı vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Sosyal bilgiler dersinin amacı bireylere küçük yaştan itibaren demokratik tutum ve değerleri kazandırmaktır. Etkin ve toplum yaşamına aktif katılan bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır (Öztürk, 2002, s.1). Aynı zamanda bu ders sayesinde farklı görüş ve inançlara saygı duyabilme, bireye empati kurabilme becerisini kazandırma ön planda tutulmaktadır (Kabapınar, 2007, s.15). Sosyal bilgiler dersi, değişen ülke ve dünya koşullarına göre bilgiye dayalı kararlar alıp, problem çözme becerisine sahip bireyler yetiştirmek amacıyla farklı disiplinlerden yardım alarak kaynaştıran bir öğretim programıdır (Öztürk, 2007, s.24).

Sosyal bilgiler dersi eğitim programının yeniden düzenlenmesiyle önemli kazanımlar ortaya çıkmıştır. Bu düzenlemeyle sosyal bilgiler dersi diğer derslerle ilişkilendirilmiştir. Demokrasi ile ilgili kazanımlar ele alınacak olursa:

- “Öğrenci sivil toplumun önemini kavrayarak, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini fark eder.
- Yerel yönetimlerin birimlerini bilir.
- Seçme ve seçilme hakkının önemini kavrar.
- Tüketici haklarını bilir.
- Toplumsal yaşamda sorumluluklarını fark eder.
- Merkezi yönetim birimlerini bilir.
- Demokrasi ve ilkelerini kavrar.
- Demokrasinin insan hakları için vazgeçilmez bir unsur olduğunu takdir eder,
- Demokrasinin temelinin özgürlük ve eşitliğe dayandığını bilir.
- Türkiye Cumhuriyeti anayasasının varlığını bilir.” şeklinde kazanımlar karşımıza çıkmaktadır (Elkatmış, 2007, s.168).

2.2. DEMOKRATİK TUTUM

Tutum, bireyin kendisine ya da çevresinde meydana gelen herhangi bir olay ve duruma karşı oluşturduğu duygu durumu, davranışlardır (İnceoğlu, 2010, s. 13). Tutum doğrudan gözlenemez fakat davranışların ortaya çıkması için tutumun varlığı gereklidir. Bu bağlamda tutumu davranışı hazırlayan eğilim olarak düşünebiliriz. Tutum doğrudan gözlenememekte, davranış yoluyla ortaya çıkmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2008, s. 110). Tutumlar ile değer ve davranışlar arasında vazgeçilmez bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki kişiliğin oluşmasında etkili olmaktadır (Silah, 2005, s. 310).

Demokratik tutum ise; eşitlik, özgürlük, adalet gibi demokratik değerlerin, kanunlar çerçevesinde yaşam felsefesi haline getirilmesidir (Büyükkaragöz ve Üre, 1994). Demokratik tutum, insan haklarına saygı, adalet ve hoşgörülü olma durumu, eşitlik ve yardımseverlik gibi ilkeleri benimseme ve yaşam tarzı haline getirme durumu olarak ifade edilmektedir (Demirsöz, 2010). Demokratik tutum, doğuştan edinilen bir özellik değildir. Bireyde demokratik tutumun geliştirilmesi ilk ailede başlamakta ve eğitim kurumlarında yaşam tarzı haline getirilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda demokratik tutumun kişilik haline getirilmesi hayat boyu devam eden bir süreçtir. Bu özellikler demokratik bütün devletlerde kişilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Demokratik tutum ise bireyin davranışlarıyla ortaya çıkmaktadır (Koç, 2008).

Günümüz teknoloji çağında demokratik değerleri benimsemiş ve bu değerleri kişilik haline getirmiş kişilere ihtiyaç vardır. Bu ise ancak demokrasiyi yaşam biçimi haline getirmiş

ortamların varlığı ile mümkündür. Burada devreye eğitim girmektedir. Demokratik sınıf ortamında ancak demokrasiyi özümsemiş bireyler yetiştirilebilir (Yeşil, 2010). Eğitim hayatının önemli bir unsuru olan öğretmenlerin tarafsız, hoşgörülü, adaletli olması; insan haklarına saygıyı esas alması ve yardımseverliği, demokratik tutumun yaşam tarzı haline getirilmesinde etkili bir yöntemdir. Demokratik tutumun bireylere benimsetilmesi için demokratik değerlerin davranışla ortaya konulması, saf bilgiyi aktarmaktan daha kalıcı olacaktır. Bu şekilde öğrenci davranışlarında olumlu yönde ilerlemeler gözlenebilmektedir (Doğanay, Çuhadar ve Sarı, 2004).

Okulda demokrasi kültürünün oluşturulması ve hayata geçirilmesi, öğrencilerin eğitim sürecine aktif katılımı ile büyük ölçüde sağlanabilir. Bu bakımdan öğrencilerin bağımsız bir ortamda olması, tartışarak ve düşüncelerini özgürce ifade etmesi, etkileşimli bir şekilde eğitim alması gerekmektedir (Özmen, 2000). Demokratik yaşam kültürünün oluşturulması, okul ve sınıf ortamının demokratik olması ile mümkündür. Modern toplumlara bakıldığında zaman bilgiyi kullanmakla birlikte yeni bilgiler üretebilen, doğru kullanabilen, özgür kararlar alabilen ve gelişmeye açık bireyler yetiştirmek hedeflenmektedir (Doğanay, 2000). Bu sayede bilinçli yetişen bireyler toplumsal kararlara aktif katılırlar ve yaşam standartlarını artırırlar (Sağlam, 2000).

Demokratik yaşam kültürü ancak demokratik eğitim kurumlarının varlığı ile mümkündür. Eğitim kurumlarının çocuklara eleştirel düşünme, sorgulama ve akıl yürütme becerilerini kazandırması gerekmektedir. Toplumun yaşam kalitesi, o toplumda demokratik değerlerin bireylere kazandırılması ile artmaktadır. Demokratik tutum, doğuştan kazanılan bir özellik değildir. Ancak demokratik toplum oluşturulmalı, bireyler bunu zamanla kişilik haline getirmelidirler. Bu açıdan eğitim sistemine ihtiyaç duyulmaktadır (Garrison, 2003). Bu amaç doğrultusunda demokratik değerler ve tutumlar bireye sosyal bilgiler programıyla verilmek istenmiştir. Özellikle duyuşsal özelliklerin gelişmesinde sosyal bilgiler dersinin önemli bir yeri vardır. Bu ders sayesinde bireyin, demokratik değerleri kazanması ve etkin bir vatandaş olması sağlanmakta, eğitim sisteminin önemli bir görevi yerine getirilmektedir (İbrahimoglu, 2009).

2.2.1. Demokratik Tutum ve Aile

Aile, bireylerine toplumsal kural ve değerlerle uygun davranış biçimlerini kazandıran bir kurumdur. Toplum tarafından istenmedik davranışların oluşumunu önleyerek bireylerin olumsuz davranışlarını engellemeye çalıştığı gibi ahlak kurallarına uygun değerler kazandırmayı da hedefler. Aile, toplumun beklentilerine uygun kurallarla yetiştirilen bireylere

toplumsal cinsiyet rollerini kazandırarak kontrolü topluma mal eden bir müessesedir (Çabuk Kaya, 2011, s. 107-108).

Tarihsel süreçte ekonomik koşulların değişmesi ve sanayinin gelişmesiyle geniş aileler yerini demokratik küçük ailelere devretmiştir (Ağdemir, 1991, s. 11). Geniş aile şehirleşme ve endüstrinin gelişmesi ile çekirdek aileye doğru değişmektedir. Bu değişim ile günümüzde geniş aile sayısının azalmıştır. Fakat boşanma oranlarının artmasıyla çağdaş batılı ülkelerde çekirdek aile yapısı bölünmeye yüz tutmuştur. Gelişmiş ülkelerde tek çocuklu ailelerin sayısında yaşanan artışa paralel olarak çocuk sayısında azalma yaşanmaktadır (Turan, 2011, s. 244).

Anne karnından başlayarak bireyler ailelerin korunmasına ihtiyaç duyarlar. Sanayi öncesi toplumlarda karşılıklı fayda ilişkisine dayalı aile yapısı vardı. Çocuklar ebeveynlerinin güvenliğini sağlayarak veya aile ekonomisine destek olarak aileye destek sağlardı. Sanayiden sonra yaşana hızlı değişim ile aile yapısı da değişime uğradı. Çocuklara karşı olan bakış açısı değişerek karşılıklı çıkar ilişkisi ortadan kalktı. Günümüz modern dünyasının tam tersine Geleneksel toplumlarda çocuk sayısının fazla olması, üretime katkı sağladığından destek gören bir olguydu. Günümüzde modern aileler, çocuğun yaşam maliyetinin fazla olmasıyla birlikte çocuk sayısında azalmaya gitmektedirler (Bayer, 2013 s. 112).

Eski çağlardan bu yana insanlar, doğa ile mücadele ederek bir eğitim sürecinin içine girmişlerdir. İki önemli toplumsal kurum olan aile ve eğitim birbirlerini hem etkilemekte hem de destek sağlamaktadır. Okul ile devam eden eğitim süreci ailede başlamaktadır. İki kurumda da verilen eğitimin denge içinde gitmesi beklenir (Yapıcı, 2010, s. 1545).

Çocuklarını yetiştirirken ebeveynler, çocuklarının ihtiyaçlarını da üstlenir. Çocuklara bilgi ve beceri kazandırma aşamasına gelindiğinde ise birçok ebeveyn bu sorumlulukların devlet tekelinde olduğuna inanır ancak bu rolde ebeveyn daha etkindir (Hartwell, 1996, s. 51-52). Uzun süreli bir yaşam alanı olan aile, sosyalleşmenin demokratik olabilmesinde etkilidir. Çünkü bireyler yetiştikleri çevrede gördükleri davranışları taklit ederler. Aile bireylerin ilk sosyalleştikleri kurumdur. Dolayısı ile korunması gereken de bir kurumdur (Özpolat, 2010, s. 15).

Toplumsal, kültürel ve siyasal açıdan bireyleri kuşatan demokrasiyi bireyin, ilk yıllarında aile ortamında yaşayarak içselleştirilmesi demokratik bir toplumun meydana getirilmesi için zorunluluktur. Çünkü aile ortamında erken yaşlarda öğrenilmeyen bazı davranışların yaşamın sonraki yıllarında içselleştirilmesi zor olmaktadır. Bundan dolayı toplum ve birey için faydalı olan demokrasi eğitimi aile içinde erken yaşlarda başlanmalıdır. Demokrasinin bir kültür haline gelebilmesi, aile içinde bir hedef olarak görülmesi gerekir (Özpolat, 2010, s.16).

Demokratik olan ebeveynler çocuklarıyla olumlu bir ilişki içerisinde olup karşılıklı olarak sorunlara çözüm yolu üretmeye çalışırlar. Bu şekilde olan anne babalar bazı sınırlamalar dışında çocuklarını desteklerler. Gerginlik yerine sıcak aile ortamını etkin kılarlar. Belli kurallar çocuklara söz hakkı verilmektedir. Gönüllülük esasına dayalı bu katılımı çocuk kendi isteği ile kuralları benimser ve kurallara boyun eğmez. Belli sınırlar içerisinde hoşgörü ve destekleyici olan demokratik bir ailede söz sahibi olan çocuk kendini güvende görür. Çocuk Sevgi ve şefkat gördüğü için ebeveyn değerli bir varlıktır. İhtiyaç ve yetenekleri anne ve baba tarafından dikkate alınması çocuğun bağımsızlığını kazanmasına destek olur (Kaya, 1997, s. 198).

Demokrasi çocuğun aile içinde kişiliğine saygı ile başlayıp, anne ve babasının eşit olduğunu anlaması ile sağlanır. Çocuğun cinsiyete dayalı anne ve baba rolünün fiziksel ve duygusal olarak doğal olduğunu anlaması gerekmektedir. Anne ve babanın eşit olduğu birinin diğerinden üstün olmadığını çocuğa aile içinde hissettirilmelidir. Başarı ya da başarısızlık cinsiyet ile bağdaştırılmamalıdır. Bireysel kimliğin parçası olan cinsiyetin üstünlüğü olmadığı, etkin bir düşünce sistemi olmalıdır. Bireylerin cinsiyetine göre belirlenmiş rolleri, demokratikleşmeyi engelleyerek cinsiyetçi düşünce sisteminin güçlenmesine sebep olmaktadır (Özpolat, 2010, s. 18).

Ebeveynlerin çocukların başarıları üzerindeki tutumları öğretmenlerden daha belirleyicidir. Bu yüzden anne babanın ilgili, destek ve sevgisinin olması çocuğun başarısı için oldukça önem arz etmektedir (Erdoğan, 2007, s. 44).

2.2.2. Demokratik Tutum ve Okul

Çağın ihtiyaçlarını karşılayamayan aile içindeki eğitim, çocukları hazırlamak anlamında yetersiz kalmıştır. Bu durum, sistemli bir kurumun varlığını neredeyse zorunlu kılmıştır. Çocukların eğitimini yakından takip eden aile, eğitim sürecinde destek görevinde yer alarak işlevsellikten ayrılmıştır. Eğitim kurumları dışında yetişen bireyler, hayata hazırlanma konusunda yetersiz görünmektedir. Demokrasinin geç geldiği toplumlarda hala geleneksel uygulamalar devam etmektedir. Toplamların çağdışı kalmasına neden olan baskıcı anlayış toplumlarında, demokrasinin temel ilkelerini benimseyerek ailede okulda ve toplumun diğer bölümlerinde istenilen hedefe ulaşmak mümkündür. Temel amaç çocukların sorumluluk almasını sağlayarak demokrasinin özünü çocuklara benimsetmektir (Aydın, 2015, s. 157).

Eğitim kurumlarında eleştiren, sorgulayan, adaletli, sorunlara duyarlı, hoşgörü ve üretici bireyler yetiştirilerek, okulları demokratik hale getirmek toplumsal kalkınmada oldukça önemlidir. Bilgi aktarımını çocuklar teorik olarak değil yaşayarak öğrenmelidir. Bu kuralları

benimsemiş olan eğitim kurumları nitelikli öğrenci yetiştirme anlamında demokratik kültürü özümsemiştir (Şişman, Güleş ve Dönmez, 2010, s. 178-179).

Demokrasi, bireylerin fikirlerinin özgürce paylaşılmasına olanak tanır. Bireylerin gelişimi için etkili olan demokrasi, eğitim ortamında da öğrencilerin kendini yönetmesine imkân verir (Demirel, 2007, s. 25). Demokratik okul kültürü çocukların hoşgörülü bir ortamda yetişmesini sağlarken bireysel farklılıklarını da ortaya çıkarmayı amaçlar. Sınıfta öğrencilere birtakım problemler sunulur ve çocukların yeteneklerini geliştirmeye yönelik yapılan etkinlikler, demokratik kural ve ilkeler açısından önem arz eder. Bir eğitim lideri olan yöneticiler, öğretmenler, veliler demokratikleşme süreci içerisinde yer alır. Veliler daha çok destek görevindedir (Şişman ve diğerleri, 2010, s. 179-180).

Etkin demokratik bir okul yönetimi için:

- Okul-aile birlikleri ve öğrenci kurullarının kurulması ve işleyişini içeren yönetmeliklerin, daha demokratik iklimin oluşması için gözden geçirilmesi
- Okul-aile birliği ve öğrenci kurullarının etkin bir işleyişe kavuşturulması için gerekli önlemlerin alınması, katılımcı etkinliklere yer verilmesi
- Demokratik bir okul için yöneticiler öncelikli olmak üzere diğer personelin görev ve sorumluluklarının çerçevesinin sınırlarının çizilmesi
- Demokratik bir okul kültürü için hizmet içi eğitim faaliyetlerinin yapılması
- Okul yöneticilerinin rol ve sorumluluklarının yeniden tanımlanması ile atanma ve seçim süreçlerinin gözden geçirilip daha objektif ve şeffaf hale getirilmesi
- Öğrencilerin üstlenmesi gereken sorumlulukların belirlenmesi
- Ailelerin okulun bir parçası haline getirilmesi için politikalar üretilmesi
- Demokratik okul yönetimi yıllık yöneticiler toplantısının yapılarak burada başarılı örneklerin paylaşılması, karşılaşılan sorunlarının belirlenmesi ve bu sorunların çözülmesi konusunda iş birliği yapılması gerekir (Gözübüyük, 2011, s. 21).

Disiplin sorunu, okulların demokratikleşme sürecinde eleştiri hedefi olabilmektedir. Çünkü demokratik toplumda her bireyin söz hakkı vardır. Ancak disiplinde otorite hâkimdir. Bu da çocukların öğrenim sürecini olumsuz olarak etkiler. Disiplin sürecinde uzmanlar ve eğitimciler bulunduğu için öğrencilerin fikir beyan etmesi doğru görülmemektedir. Eleştirilerin temel sebebi, öğrencilerin en basit görülen kurallara uymaması yani kendi başlarına sorumluluk almak için yetersiz bulunmalarıdır. Fakat yapılan birçok araştırmada öğretmenlerin güvendiği öğrencilerin zamanla kendi başlarına sorumluluk alabilen bireyler oldukları görülmektedir.

İşleyiş açısından önemli olan kurallar, güvenli bir ortamda oluşturulduğunda sağlıklı sonuçlar elde edilebilir.

Öğrenme sürecinin oluşumu ile ilgili eğitimcilerin görüşleri bulunmaktadır. Ancak öğrenme ortamının nasıl olacağına dair öğrencilerle fikir paylaşımı yapılması başarı ile ilgili sorunların giderilmesini sağlar (Bäckmen ve Trafford, 2007, s. 11-12).

2.2.3. Demokratik Tutum ve Öğretmen

Öğrencilere okul çağında bulundukları dönemin hakim olduğu siyasi ve toplumsal düşünceler öğretmenler ile aktarılmaktadır. Öğretmenler bu aşamada en önemli noktayı oluşturmaktadır (Gökçe, 2007, s. 450).

Bilgi aktaran kişi olan öğretmenler, kişisel özellikleri ile de öğrencileri etkilemektedir. Öğretmenlerin tutum ve davranışları kısa bir süre sonra öğrenciler tarafından algılanıp olaylar karşısında verdikleri tepkileri çözümleyebilirler (Kılıç, Kaya, Yıldırım ve Genç, 2004, s.2).

Okul döneminin ilk zamanlarında öğrenciler yetişkin insanların davranışlarına özenirler. Bu kritik dönemde öğretmenler, öğrenciler üzerinde oldukça etkilidir. Öğrencilerin istenilen hedeflere ulaşması doğrultusunda öğretmenin katkısı önemlidir. Alanında uzman, gelişime açık, mesleki açıdan yeterli olan öğretmen, öğrenim sürecini olumlu etkiler. Bu konuda öğrenciler, öğretmenlerin kendilerine verilen görevi yeterli olarak uygulayıp uygulamadıklarının önemli bir göstergesi konumundadırlar. Öğrenci-öğretmen ilişkisinde samimiyet değil yetkinlik ve çok yönlülük olumlu katkı sağlar. Bunun yanı sıra bireysel özellikler de oldukça önemlidir. Sabır, içtenlik, hoşgörü, demokrat olmak bunların birkaçıdır (Coşkun ve Coşkun, 1999, s. 338-339).

Öğretmenlerinden yeterli desteği göremeyen ve doğru yönlendirilmeye öğrenci başarısızlık ile karşılaştığında aşağılık duygusuna kapılır. Kendisinde güven sorunu ortaya çıkan öğrenci, çevresiyle uyumunda sorun yaşar (Ataman, 2004, s. 151).

Heterojen bir yapıya sahip olan sınıflarda kültürel, sosyal ve ekonomik yönden farklı özelliklere sahip öğrenciler bulunmaktadır. Ancak bu özellikler öğrencilerin sınıf ortamında eşit olmasına engel değildir. Nitelikli olan öğretmen bunu bilir ve sınıf ortamındaki düzeni eşit olarak sağlar. Ancak eşitlik, tüm bireysel farklılıkları görmezden gelmek anlamına gelmez. Öğretmen, insan olarak öğrencileri eşit görür ve başarılı öğrenci ile başarısız öğrenciye eşit olarak yaklaşır. Bütün öğrenciler düşünce ve görüşlerini ifade ederken diğer öğrencilerle kendisini eşit konumda hissetmelidir. Mutluluk ve güvenin oluşması anlamında eşitlik, göz ardı edilmemesi gereken bir olgudur (Coşkun ve Coşkun, 1999, s. 343).

Sınıfta otoriter bir atmosferin bulunması, öğrencilerin üzerinde baskı ve endişe oluşturmaktadır. Bu atmosferin yok olması ancak öğretmenin demokratik olmasına bağlıdır. Güven ve huzurlu bir ortamın olduğu sınıflar, istenilen hedeflere ulaşma doğrultusunda önemli rol oynar. Öğrencinin başarısının arttırılması hususunda öğretmenin tutum ve davranışları oldukça etkilidir (Büyükkaragöz, 1990, s. 23).

Öğrencilere demokrasiden yoksun, otoriter bir tutumla yaklaşıldığında bu tutumun öğrenciler üzerinde oluşturacağı etki yok sayılmamalıdır. Kişiliğin oluşmaya başladığı dönemlerde öğretmenlerin katkısı oldukça büyüktür. Öğretmenler güncel siyasi konulara girmeden tarafsız bir şekilde yaklaşması, öğrenme ortamlarında hoşgörü ve saygının yitirilmemesi için oldukça önemlidir (Gökçe, 2017, s. 457).

Öğretmene karşı saygının yok olması ise öğretme-öğrenme faaliyetlerinde olumsuzluğa neden olacaktır. Günümüzde cezayı bir öğretme metodu olarak gören, sınıfta baskı ve otorite ile mutlak bilginin varlığını kendinde gören öğretmen profilinden demokratik öğretmen profiline geçiş yaşanmaktadır (Kesici, Pesen ve Oral, 2017, s. 42). Eğitim alanında meydana gelen bu değişikliklerle birlikte, topluma demokrasi kültürü tam anlamıyla yerleşecek ve insan haklarına saygılı, hoşgörülü, her anlamda demokrasinin değerlerini benimsemiş bireylerin yetişmesine katkı sağlayacaktır.

2.2.4. Demokratik Tutum ve Öğrenci

Çocukluk dönemi, bireyin kişiliğinin oluşmaya başladığı dönemdir. Değerler eğitimi bu anlamda önem arz eder. Kültür ve kişilik, değerler eğitim ile belirlenir. Çocukluk döneminde verilen nitelikli bir eğitim, bireyin kişisel gelişimi ve sosyalleşme süreci değerlerin özellikleri nedeniyle değerler eğitimi kapsamında yer alır. Okul öncesi dönemde aile, okul döneminde öğretmen, aile, arkadaş medya gibi faktörler birey üzerinde etkili bir güce sahiptir (Yeşil ve Aydın, 2007, s. 80).

Fırsat eşitliğinin sağlanması ve iş birliğine dayalı faaliyetlerin yapılması demokrasi olgusunun öğrenci tarafından özümsemesi için oldukça önemlidir. Okul toplumsal yapının önemli kurumlarından biri olup, demokrasi kültürünü aşlamak anlamında etkin bir role sahiptir. Bu rolü öğrencilere benimsetirken, demokrasiyi bilgi olarak değil bir yaşam biçimi olarak öğrenciye sunmalıdır. Aksi halde demokrasiyi kendine mal etmiş öğrenciler yetiştirmek için yetersiz kalır (Güven, 2009, s. 424).

Bireyin eğitim sürecinde yaşantı yoluyla kazanabileceği demokratik nitelikleri vardır. Bunlardan bazılarını şöyle ifade edebiliriz:

- Demokrasiyi içselleştiren birey düşüncelerini özgür bir şekilde ifade eder. Bireyler üyesi oldukları topluma ve yaşama ilişkin görüş ve düşüncelerini özgür bir şekilde ifade edebilmeli, sorunlarını anlatabilmeli, arzularını ve amaçlarını dile getirebilmelidir. Bireyler düşüncelerini farklı yöntemlerle aktarabilmelidir.
- Demokrat insan başkalarıyla iş birliği yapma konusunda beceriklidir. Bireylerin topluluk halinde yaşamak zorunda kaldıkları günden beri geliştirebildiği, insan onuruna en uygun yönetim şekli demokrasidir. Demokraside bireyler yaşadıkları sorunlar için toplumsal kurumlardan yardım göreceği inancını taşıdıkları gibi, başkalarının sorunlarına yardım etme sorumlulukları olduğu bilincine de sahiptirler.
- Demokrat insan araştırma ve öğrenmeye isteklidir. Öğrenme isteği bireylerin kalıtım yoluyla edindiği bir yetenektir. İnsanlar kalıtım yoluyla edindiği öğrenme yeteneği ile kültürü meydana getirmiştir. Soru sorma ve soruya cevap alma çocukların kullandığı bir öğrenme yöntemi olduğu kadar yetişkinler tarafından da kullanılan bir yöntemdir.
 - Gerçeklere ulaşılması, problemlerin çözülmesi öğrenme ve araştırma ile olur. İnsanlar araştırma ve öğrenme ile evrensel bilgi birikiminin oluşmasını sağlamışlardır.
- Demokrat insan bireysel ve toplumsal sağlığı korur. Sağlıklı bir toplum sağlıklı bireylerden meydana gelir. Sağlıklı olmayan bireyler, kendi amaçlarına ulaşmadıkları gibi toplumun bir üyesi olarak toplumsal işlevlerini de yerine getirememektedirler. Bundan dolayı demokrasiyi yaşam biçimine dönüştürmüş bireyler kendisinin ve toplumun sağlığını korumayı, doğayı ve çevre ile uyum içinde yaşamayı bir sorumluluk olarak algılar
- Demokrat İnsan üreticidir. İnsanlar diğer canlılardan farklı olarak yaşam koşullarını iyileştirmek, daha iyi hale getirmek için kültürel değerler ortaya koymuştur. Bireyler kendi geçimlerini sağlamak ve toplumun varlığını devam ettirebilmek için bir meslek edinerek iş bölümüne dâhil olmak zorundadır. Demokrasiyi içselleştiren bireyler mal ve hizmet üretimine katkıda bulunarak toplum yaşamına katılırlar (Başaran, 1986, s. 112-115).
- Demokrasinin benimsenmesinde tek sorumluluk okullara ait değildir. Ebeveynler de bu konuda önemli konuma sahiptir. Demokrasiyi özümsemiş aile bireylerinin öğretmesi gereken değerler aşağıda alt başlıklar halinde verilmiştir. Hartwell (1996, s. 50-51)'e göre bunlar:
 - Terbiye: Özünde terbiye insanlara karşı saygılı olmak, onlara sempati duymak, günlük sosyal ilişkilerde düşünceli davranmak, nazik olmaktır.

- Ahlakilik: Terbiyenin yanında ahlak insanları ortak hareket etme sorumluluğu altına sokar. Ahlak sahibi olmak iyi ve kötü, doğru ve yanlış arasındaki ayrımı, iyi bir yaşam için neyin gerekli olduğunu, neyin bu yaşama engel olacağını bilip buna göre davranmayı gerektirir.
- Nesnellik: Olguların hangi kaynak kökenli olursa olsun eleştirel bir yaklaşımla araştırılmasına, delillere dayanmaya, onlara saygı duymaya ve anlamaya çabalamaya; kin, öfke ve önyargının esiri olmadan gerçeği aramaya çabalamaktır.
- Özgürlük: Bu düşüncenin temelinde yatan fikir, yaşamda alternatif tercihler arasında seçim yapan otonom birey kavramıdır. Özgürlüğü içselleştirenler bireye saygı duyarlar, otorite gücünü elinde bulunduranlara şüphe ile yaklaşırlar, inanç ve davranışların zorla kabul ettirilmesine karşı dururlar.
- Yaratıcılık: Liberal düşünce anlayışı yaratıcı ve septiktir. Septisizm insan bilgisinin sınırlı oluşunu ve toplumsal kurumların karmaşık yapıda olduğunu kabullenmeyi gerektirir. Bu niteliği kazanan birey bilgi ve düşüncenin gelişimin güç ve yavaş bir süreç olduğunu, sadece olguların birleştirilme sorunu olmadığını, yaratıcı bir düşünüşle var olanın ötesine geçme meselesi olduğunu bilir.

2.2.5. Demokratik Tutum ve Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgiler yeryüzündeki olayların oluş sebebini açıklayan aynı zamanda vatandaşların görev hak ve sorumluluklarını kapsayan, insanların çevresiyle olan geçmiş gelecek ilişkisini açıklayan bilgiler bütünüdür (Akbaşlı, 2009, s. 45).

Sosyal bilgiler, demokrasi kapsamında bireylerin sahip olduğu özellikleri kazanması için gereken bilginin öğretilmesini hedefler. Kişilerin sahip olduğu kültür, köken gibi farklı özelliklere karşı eşitlik ve adalet gözeten bireyler yetiştirmeyi özgürlük, çoğulluk ve özel hayatın gizliliği gibi kavramlara karşı da duyarlı olmasını amaçlamaktadır (Öztürk, 2009, s. 10).

Demokratik toplum yapısının oluşmasında en önemli araç eğitimidir. Demokratik toplumu meydana getiren en önemli unsur, demokratik ve eşitlikçi bireylerdir. Sosyal bilgiler bu anlamda en önemli derslerin başında gelmektedir. Haftada 3 ders saati olarak planlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programı 2018 yılında güncellenmiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçları ile öğrencilerin;

- *Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp; demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,*
- *Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,*
- *İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri amaçlanmaktadır.*

Millî Eğitim Bakanlığı, sosyal bilgiler dersi öğretim programını 7 öğrenme alanı olarak yapılandırmıştır. Etkin vatandaşlık bu öğrenme alanlarından birini oluşturmaktadır. Sosyoloji, siyaset bilimi ve hukuk çerçevesinde etkin vatandaşlık kavramına odaklanılan etkin vatandaşlık öğrenme alanı ile öğrencilerin “grup, kurum ve sosyal örgütlerin nasıl oluştuğunu; onları etkileyen ve kontrol eden mekanizmaları, bunların bireyleri ve kültürü nasıl etkileyip kontrol ettiklerini ve varlıklarını nasıl sürdürüp değiştirdiklerini bilmesi” amaçlanmaktadır.

Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanına ait kazanımlar şunlardır:

- 4. sınıf sosyal bilgiler dersi etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan kazanımlar:
 - *Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.*
 - *Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.*
 - *Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir.*
 - *Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.*
- 5. sınıf sosyal bilgiler dersi etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan kazanımlar:
 - *Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.*
 - *Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar.*
 - *Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.*
 - *Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir.*
- 6. sınıf sosyal bilgiler dersi etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan kazanımlar:
 - *Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.*
 - *Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar.*

- *Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder.*
- *Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar.*
- *Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.*
- *Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.*
- 7. sınıf sosyal bilgiler dersi etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan kazanımlar:
 - *Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar.*
 - *Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar.*
 - *Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir.*
 - *Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder.*

(MEB, 2018, s. 3-23)

Demokrasinin ortaya çıkışını ve vatandaşlık haklarını içeren sosyal bilgiler dersi, demokrasinin ortaya çıkması, demokrasinin gelişim evrelerini özümsemiş, demokrasiyi uygulama sürecinde bu kavramların farkında olarak sorunlarını çözümleyen bireyler yetiştirmeyi hedefler. Her öğretmen tutum ve davranışları ile öğrenciler üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiye sahiptir. Ancak sosyal bilgiler dersinin diğer alanlarla karşılaştırıldığında öğrenciler üzerinde olan etkisi daha fazladır (Tonga, 2017, s. 23) Sosyal bilgiler dersi alanının doğası gereği demokrasi, özgürlük, eşitlik, adalet, insan hakları gibi değer ve tutum oluşturma amacını güder. Bu açıdan sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu değer ve tutumlara sahip olup olmaması öğrencinin kişiliği üzerinde olumlu veya olumsuz bir etkide bulunabilir. Demokratik tutum ve davranışa sahip bir sosyal bilgiler öğretmeni öğrencilerine de bu tutum ve davranışı kazandırmada diğer öğretmenlerden daha etkili olabilir.

2.2.6. Demokratik Tutum Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Demokratik tutumla ilgili yurt içinde ve yurt dışında birçok çalışma yapılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde, demokratik tutumla ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar kronolojik sıra dikkate alınarak ele alınıp incelenmiştir.

2.2.6.1. Demokratik tutum üzerine yurt içinde yapılmış çalışmalar

Ülkemize demokratik tutum üzerine birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Gömleksiz (1988) tarafından yapılan “Demokratik Sınıf Ortamı Açısından Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Elemanları ve Öğrencilerin Davranışlarının Değerlendirilmesi” isimli araştırmada öğretim elemanları ile öğrenciler yüksek katılım göstermişlerdir. Bu çalışmada demokrasi ilkelerine yönelik davranışları ile demokrasi ilkelerine katılımları arasında ciddi farklılıkların ortaya çıktığı gözlenmiştir. Dilekmen (2000) yapmış olduğu bir araştırmada sınıf öğretmenliği bölümündeki adayların demokratik tutumlarını çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Bu araştırmada kızların demokratik tutum düzeyleri yüksek bulunmuştur. Aynı zamanda kardeş sayısı azaldıkça demokratik tutum düzeyinin de arttığı gözlenmiştir. Sınıf seviyesi, mezun olunan lise, ailenin gelir düzeyi ve anne-babanın eğitim durumuna göre ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Diğer taraftan İflazoğlu ve Çavdaş (2004)’da yapmış oldukları “Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalında Okuyan Birinci Sınıf Öğrencileri ile Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Tutumları ile Otoriter Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli araştırmada sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutumları ortalamanın üzerinde çıkmıştır. Bununla birlikte son sınıf öğrencilerinin birinci sınıf öğrencilerine göre daha demokratik tutumlara sahip olduğu gözlenmiştir.

Şahiner (2008) tarafından ortaokul öğrencileri üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmada sosyal bilgiler dersine yönelik, aktif öğrenme metotlarının, öğrencilerin ders başarılarına ve demokratik tutumlarına olan etkisi incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, aktif öğrenme yöntemlerinin öğrencilerin ders başarıları ve demokratik tutumlarını olumlu yönde etkilediği ortaya çıkmıştır. Kerimgil (2008)’in yapmış olduğu “Yapılandırmacı öğrenmeye dayalı bir öğretim programının öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme ve demokratik tutumlarına etkisi” isimli araştırmasında deneysel desen yöntemlerini kullanmıştır. Bu çalışmada yansıtıcı düşünme eğitimi puanlarında bir farklılık gözlenmemiştir. Fakat nitel sonuçlarda düşünmede farklılıklar ortaya çıkmıştır. Demokratik tutumlarda da deneysel anlamda gözlenebilir bir farklılık bulunmuştur.

Yiğit ve Çolak (2010)’ın çalışmasının amacı sosyal bilgiler öğretmenliği adaylarının demokratik tutumlarını belirlemektir. Bu çalışmada cinsiyete ve anne-baba eğitim durumuna göre demokratik tutumun farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla demokratik tutumlarının daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Kurtaslan, Okay, Kutluk ve Çakırer (2013) tarafından müzik öğretmenliği adaylarının demokratik tutumları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda müzik öğretmenliği adaylarının

demokratik tutumlarının iyi düzeyde olduğu saptanmış; cinsiyet, yaş, anne-baba eğitim durumuna göre ise belirgin bir farklılık gözlenmemiştir. Yapılan bir diğer araştırma da, Izgar (2013) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada “İlköğretim 8. sınıf öğrencilerine uygulanmak üzere hazırlanacak olan değerler eğitimi programının öğrencilerin demokratik tutum ve davranışlarına etkisi” araştırılmıştır. Deneysel desenli bir çalışma uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda, uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin demokratik tutum ve davranışlarını olumlu yönde etkilediği ortaya çıkmıştır.

Kuş ve Çetin (2014) de, İlköğretim öğrencilerinin demokrasi algılarını etkileyen nedenleri ve algı düzeylerini diğer ülkelerle karşılaştırmayı amaçlamışlardır. Araştırma sonucuna bakıldığında, öğrencilerin demokrasi algıları cinsiyete, sınıf düzeyine, anne-baba eğitim ile gelir düzeyine ve yaşanan yere göre farklılaşma gösterdiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca diğer 28 ülke ile karşılaştırma yapıldığında, öğrencilerin olumlu maddelerden aldıkları puanlar düşük iken, testin tamamından aldıkları puan yüksek çıkmıştır. Yalçın (2014) tarafından yapılan bir çalışmada, sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumlarının, öğrencilerin değer kazanımlarına etkisi incelenmiştir. Bu çalışma 5. Sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, öğretmenlerin demokratik tutumlarının 5. Sınıf öğrencilerinin değer puanlarını yordama gücü anlamlı bulunmuştur ve yüksek çıkmıştır.

2.2.6.2. Demokratik tutum üzerine yurt dışında yapılmış çalışmalar

Mellor ve Kennedy (2003) yaptıkları bir çalışmada, Avusturyalı öğrencilerin demokratik değer ve katılım konusundaki tutumları incelenmiştir. Çalışmaya 115 okuldan 3000’den fazla öğrenci katılmıştır. Çalışma sonucunda, öğrencilerin demokratik tutumları oldukça yüksek çıkmıştır fakat etkin vatandaşlık konusunda oldukça pasif kaldıkları dikkat çekmektedir. Aynı şekilde, öğrenciler oy kullanarak topluma yön vereceklerinin bilincindedirler fakat kendilerinin siyasi sisteme etkin bir şekilde katılamadıklarını düşünmektedirler. Toplumun gereksinim duyduğu demokratik vatandaşın özelliklerinin, müfredatta yer alıp geliştirilmesiyle bu problemin aşılabacağı düşünülmektedir. Hahn (2003), ABD’de, demokratik değerler ve vatandaşlık konusunu incelemiştir. Çalışmasını 9. sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirmiştir. Araştırma sonuçlarına göre öğrenciler, ifade özgürlüğü ve serbest seçimleri demokrasinin en önemli unsuru olarak görmektedirler. Aynı zamanda öğrencilerin, kadınların ve göçmenlerin haklarını destekleme konusunda verdikleri yanıtların ortalamaları, uluslararası ortalamanın üzerinde çıkmıştır.

Shafiq (2010) tarafından yapılan bir çalışmada, Müslüman ülkelerde eğitim ve gelir düzeyinin demokratik tutum üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmada Endonezya, Ürdün, Lübnan, Pakistan ve Türkiye incelenmiştir. Diğer değişkenlerin sabit olduğu varsayılırsa; Ürdün, Lübnan ve Pakistan'da ortaöğretim ve yükseköğretim mezunu bireylerin ilköğretim mezunu bireylere oranla demokratik tutumlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla bu ülkelerde eğitimin demokratik tutum üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte gelir düzeyi değişkenine göre; özellikle Lübnan ve Türkiye'de orta gelirli bireylerin, gelir durumu düşük bireylere oranla demokrasiyi daha fazla desteklediği görülmektedir. Fakat gelir durumunun yüksek olması ile demokratik tutum arasında istatistiksel anlamda bir ilişki saptanmamıştır. Hooghe ve Dassonneville (2011) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada yurttaşlık eğitimi dersinin öğrencilerin siyasal bilgi düzeyleri üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Araştırmada öğrencilere yurttaşlık eğitimi almaları için 2 yıllık süreci kapsayan panel çalışması hazırlanmış ve panel sonunda öğrencilerin siyasal bilgilerinin arttığı gözlemlenmiştir.

Sumardjoko, Joebagio, Sariyatun (2018), Endonezya'da, tolerans, çok kültürlülük ve demokratik tutumun tarihsel farkındalığının demokratik eğitim üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmaya 17 ile 18 yaşları arasında 300 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, hoşgörü, çok kültürlü duyarlılık ve tarihsel farkındalığın demokratik tutum üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.3. YAŞAM DOYUMU

Mutluluk kavramı, psikoloji biliminde öznel iyi oluş olarak ifade edilmektedir. Öznel iyi oluş, bireyin kendi hayatını değerlendirip olumlu ya da olumsuz bir kanıya varması durumudur (Diener, 2000). Öznel iyi oluşun üç bileşeni mevcuttur. Bunlar; olumlu duygulanım, olumsuz duygulanım ve yaşam doyumdur. Mutluluk, güven, heyecan gibi duygular olumlu duygulanımı; stres, üzüntü, keder, öfke gibi duygular ise olumsuz duygulanımı ifade etmektedir. Öznel iyi oluşun bilişsel yönünü ise yaşam doyumu oluşturmaktadır. Yaşam doyumu bireyin kendi hayatını değerlendirmesi, beklentiler ve sahip olunan isteklerin genel durumunu ifade etmektedir (Eryılmaz ve Öğülmüş, 2010). Genel anlamıyla kişinin yaşamında beklentilerinin ne ölçüde karşılandığıdır. Doyum, bireyin beklentilerinin karşılanması durumudur. Yaşam doyumu ise, bireyin sahip oldukları ile sahip olmak istedikleri arasındaki fark olarak düşünülebilir (Dilmaç ve Ekşi: 2008: 282).

Yaşam doyumu, öznel iyi oluşun bilişsel yönü olarak açıklanmıştır. Öznel iyi oluş kişinin kendi hayatını bilişsel ve duyuşsal olarak değerlendirmesi ve bir kanıya varmasıdır (Diener, 2000). Öznel iyi oluş seviyesi yüksek olan insan hayatında olumlu ve iyi duyguları daha fazla hisseder. Olumsuz ve kişiye zarar veren, istenmeyen duygular ise daha az hissedilir.

Yaşam doyumu, bireyin beklentileri ve sahip oldukları arasındaki farkı değerlendirmesi sonucu ortaya çıkan duygu durumudur. Bu kavram ilk olarak Neugertan ve arkadaşları (1961) tarafından ortaya atılmıştır. Yaşam doyumu, kişinin sahip oldukları ile isteklerini karşılaştırmasıdır. Bu noktada yaşam doyumu, bireyin kıstaslar belirlemesi ve aile, iş, sosyal çevre gibi farklı yaşam alanlarında aldığı hazzı bu kriterlere göre değerlendirmesidir (Christopher, 1999). Başka bir ifade ile yaşam doyumu, kişinin yaşamına dair sahip oldukları, beklentileri, çevresindekilerin görüşleri ve kişinin buna bağlı olarak yaşamını değiştirme isteğidir (Diener ve Lucas 1999). Bu bağlamda yaşam doyumu aslında yaşamın tümünden alınan genel doyumdur ve değişen şartlara bağlı olarak değişebilen bir yapıya sahiptir (Diener, 1984). Kastedilen, yaşamın belirli bir dönemi değil geneli anlaşılabilir (Özdevecioğlu, 2003: 697).

Yaşam doyumu ile paralellik gösteren kavramlardan biri mutluluktur. Kişi yaşamından aldığı doyum oranında mutlu olma hali yaşamaktadır. Burada üç önemli nokta bulunmaktadır; yaşamdan hoşnut olma, yaşamına değer katma ve yaşamın içinden önemli bir şeye bağlanmadır. Yaşamdan alınan mutluluk, bu üç unsura bağlıdır. Küçük bir fark bulunmaktadır. Mutluluk bir anlamda geleceğe dönük bir durumu ifade etmekte, yaşam doyumu ise hali hazırda içinde bulunulan zamanı oluşturmaktadır. Mutluluk soyut bir durumdur (Keser, 2003). Mutluluğu etkileyen bazı durumlar bulunmaktadır. Bunlar içerisinde en önemlisi özsaygıdır. Özsaygının yaşam doyumundaki yeri oldukça büyüktür. Bununla birlikte psikolojik durumda yaşam doyumunda oldukça etkilidir. Kişinin hayatında yaşadığı çatışma durumlar, sorunlar, güçlükler yaşam doyumunun azalmasına neden olmaktadır (Demirel ve Canat, 2004). Bu azalma kişiyi mutsuzluğa itmekte, yaşamından tatminsizliğe neden olmaktadır. Bu durumda olumlu duygular azalmakta, olumsuz duygular artmakta, yaşam doyumu seviyesi düşmektedir.

2.3.1. Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörler

Literatüre bakıldığı zaman yaşam doyumunun tanımı hakkında çeşitli yorumların yapıldığı görülmektedir. Bu nedenle yaşam doyumunu etki eden faktörlerde netlik

kazanmamakla birlikte oldukça çeşitlenmektedir. Bu başlık altında yaşam doyumuna etki eden faktörler incelenecektir.

Yaşam doyumuna etki eden faktörler; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, sosyal yaşam, iş yaşamı, evlilik, sağlık durumu, kişilik yapısı, maddi durum, sosyo-kültürel faaliyetler olarak sayılabilir (Dockery, 2004). Diğer taraftan arkadaş ilişkileri, bireyin kendini tanıması ve anlaması, meslek sahibi olmak, sosyo- kültürel faaliyetler de yaşam doyumuna etki eden faktörler arasında gösterilebilir (Flanagan, 1978).

Yaş: Yaş unsurunun yaşam doyumuna etkisi hakkında farklı düşüncelerin olduğu görülmektedir. Bazı araştırmacılar genç bireylerin yaşam doyumlarının oldukça fazla olduğunu söylemekte, bazıları ise yaş aldıkça yaşam doyumunun da arttığını belirtmektedirler. Özellikle genç bireylerde yaşam enerjisinin fazla olması, yaşam doyumunu oldukça etkilemektedir (Dockery, 2004). Bir çalışmada ise yaşam doyumu ile yaş arasındaki ilişkinin çok düşük olduğu bulunmuştur (Yetim, 1991).

Robinson (1973), araştırmasında yaş arttıkça, yaşam doyumunun azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Brotner (1970) ise 45- 58 yaş aralığındaki bireylerde yaptığı araştırmasında, yaşı daha genç olan bireylere oranla yaşam doyumunun daha az olduğu sonucuna ulaşmıştır (Akandere 2009).

Cinsiyet: Yaşam doyumu ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan çalışmalara bakıldığı zaman net bir sonuca ulaşamadığı görülmektedir. Bununla birlikte kadınların erkeklere oranla daha çok mutlu oldukları da çıkarılan sonuçlar arasındadır (Yetim, 1991). Wood vd. (1989) tarafından cinsiyet ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan bir çalışmada, kadınların yaşam doyumları ve hazlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın erkeklerin yaşam doyumlarının daha yüksek olduğunu belirten çalışmalar da mevcuttur (Avşaroğlu, Deniz ve Kahraman, 2005).

Medeni Durum: Yapılan çalışmalara bakıldığı zaman medeni durum ile yaşam doyumu arasında olumlu bir ilişki olduğu görülmektedir. Evlilik ve aile yaşantısı bireyi olumlu etkilemekte, eşler yaşamın zorluklarını beraber üstlenmektedirler. Bu durum yaşam doyumunu artırmakta, bireyin kendini güvene hissetmesini sağlamaktadır.

Karababa (2012), tarafından yapılan bir çalışmada yaşam doyumu ile medeni durum arasında anlamlı bir farkın olduğu saptanmıştır. Bu çalışmaya göre evli olan psikolojik danışmanların yaşam doyum seviyeleri, bekâr olan psikolojik danışmanlara göre daha yüksek bulunmuştur (Karababa, 2012.s.97). Bir diğer çalışmaya göre ise evli olan zamanın artmasıyla

birlikte yaşam doyumunun da arttığı belirlenmiştir (Dikmen, 1995). Aysan ve Bozkurt (2004) tarafından yapılan çalışmaya göre ise evlilikle yaşam doyumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Başka bir çalışmada ise, tartışmalı bir aile ortamında büyüyen ve boşanan çiftlerin çocuklarının yaşam doyum düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun ise bütün toplumlarda ortak olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte aile hayatının bireyler üzerinde olumlu duygular bıraktığı sonucuna ulaşılmıştır (Yetim, 2001).

Yaşam doyumu ile boşanma arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Diener ve Seligman 2004). Bir başka çalışmaya göre ise boşanmış ailelerin çocuklarının yaşam doyumlarının, boşanmamış ailelerin çocuklarına göre ciddi seviyede düşük olduğu belirlenmiştir (Dingiltepe, 2009).

Eğitim Seviyesi: Eğitim seviyesinin yaşam doyumu üzerindeki etkisine bakıldığı zaman eğitimin tek başına etkili olmadığı görülmektedir. Eğitim seviyesi ile birlikte gelir düzeyi ve statünün de yaşam doyumu üzerindeki etkisini ele almak gerekmektedir. Yapılan bir çalışmada kişilerin statülerinin yükselmesine bağlı olarak yaşam doyum seviyelerinin de arttığı saptanmıştır. Aynı zamanda yüksek eğitim seviyesine sahip bireylerin beklentilerinin de yüksek olması, bununla birlikte istedikleri yaşam standartlarına ulaşmak için çaba halinde olmalarının yaşam doyumu seviyelerini düşürdüğü tespit edilmiştir (Yetim, 2001). Çetinkaya (2004)'nın yaptığı bir araştırmada ise yaşam doyum seviyesinin üniversite mezunlarında lise mezunlarına oranla daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.

İş Durumu: Yaşam doyumu ile iş durumu arasında oldukça yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bireyin yaşamının büyük bir kısmı iş yerinde geçmektedir. Bu bakımdan bireyin işi, iş yerinde geçen zamanın bireye etkisi, sorumluluklar, ödüllendirmeler bireyin yaşam doyumunu etkilemektedir (Özdevecioğlu, 2003). İş hayatı kişinin hayatının en önemli kısımlarından biridir. Burada alınan doyum, yaşam doyumu üzerinde büyük bir etkiye sahiptir (Keser, 2005).

Gelir Düzeyi: Yaşam doyumu ile gelir düzeyi arasında olumlu ve yüksek bir ilişki bulunmaktadır. Gelir düzeyinin artmasıyla birlikte bireyin yaşam standartları artmakta, buna bağlı olarak yaşam doyumu da olumlu yönde etkilenmektedir. Toplumun ekonomik seviyesi gelir durumu üzerinde etkilidir. Yüksek refah seviyesi ile birlikte stres, yorgunluk gibi olumsuz duygularda artmaktadır. Bu ise gelir durumunun olumlu etkisini dengelemektedir. Gelir, ekonomik seviyesi düşük ülkelere önem kazanmaktadır (Yetim, 2001).

Bireylerin sosyal yaşamlarının, aile hayatlarının, medeni durumlarının, iş durumları ve diğer yaşam alanlarının yaşam doyumlarına etki ettiği görülmektedir. Aynı zamanda ülkenin

ekonomik durumu da yaşam doyumunu artırmaktadır. Çalışma saatleri, maaş durumları, sosyal yardım ve hizmetler, yaşam koşullarının iyileştirilmesi bireyin yaşam doyumlarını artırmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre çalışma ortamı, iş haklarının güvence altına alınması ve imkânlarında bireyin yaşam doyumlarını artırdığı görülmüştür (Yılmaz, Keser ve Yorgun, 2010).

Ailenin sosyo-ekonomik durumunun yaşam doyumu üzerinde etkili olmadığını ortaya koyan çalışmaların (Nur-Şahin, 2011) yanı sıra sosyo-ekonomik durum ile yaşam doyumunun ilişkili olduğunu ortaya koyan çalışmalar da (Canbay, 2010) mevcuttur.

Görüldüğü gibi yaşam doyumu üzerinde etkili olan faktörler çeşitlilik göstermekte, toplumdan topluma ve yaşam koşullarına göre de değişmektedir. Bu nedenle genelleme yapmak mümkün değildir. Yukarıda geçen bütün faktörler yaşam doyumu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

2.3.2. Yaşam Doyumu İle İlgili Kuramlar

Genel anlamda kişinin yaşamdan aldığı haz, beklentilerinin karşılanma durumu olarak tanımlanan yaşam doyumu ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. Bu bakımdan yaşam doyumunu açıklayan kuramlarda çeşitlilik göstermektedir. Kaynaklar incelendiğinde yaşam doyumu ile ilgili ortaya atılan belli başlı kuramlar şu şekildedir:

Haz ve Acı Kuramı: Bu kurama göre, bireyin yaşamdan aldığı haz ihtiyaçlarının karşılanması ile doğru orantılıdır. Birey ihtiyaçları karşılandığında mutlu olur, ihtiyaçları karşılanmadığında mutsuz olur. Bireyin duyduğu mutluluk, istek ve beklentilerinin karşılanması ile mümkündür. İsteklerine karşı çok yoğun haz duyan bireyler, istekleri karşılanmadığında yoğun acı da duyabilirler. Örneğin; birey çok fazla istediği bir şey için çok fazla çaba sarf eder ve gerçekleşmediğinde çok yoğun acı duyabilir ya da beklentisi karşılandığında çok yoğun mutluluk yaşayabilir. Aynı zamanda bireyin çabası, adanmışlık durumu da bu duyguların büyüklüğünü etkileyecektir (Diener, vd.,1985).

Bir Noktaya Erişme (Ereksel /Telik) Kuramı: 1960' lı yıllarda Wilson'un önerdiği kurama göre kişinin mutluluğu ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlıdır. İhtiyaçları karşılanan bireyler mutludur, ihtiyaçların karşılanmaması bireyi mutsuzluğa itmektedir (Onur, 1997). Bu kuramı bir başka açıdan ele alan ihtiyaçlar kuramına göre ise bireyin ihtiyaçları doğuştan gelen ihtiyaçlar ve sonradan öğrenmeye bağlı olarak ikiye ayrılmaktadır. Bireyin mutluluğu farkında olsun ya da olmasın bu ihtiyaçların karşılanmasına bağlıdır. Bir başka hedef kuramına göre ise

bireyin mutluluğu, farkında olduğu ihtiyaçların karşılanmasına bağlıdır. Telik kuramı hakkında net bir bilgiye sahip olmak zordur.. İstek ve beklentilerin ortaya konması ve ulaşılan hedeflerin bireyi ne şekilde etkilediğinin ortaya konulması, test edilme süreci oldukça uzundur (Diener, vd.,1985).

Aktivite Kuramı: Bu kurama göre mutluluk bireyin hedefe ulaşmaya çalıştığı aktivitelerle alakalıdır. Ulaşılan hedeflerden çok yapmış olduğu aktiviteler bireye mutluluk vermektedir. Aristo'ya göre mutluluk, bireyin yapmış olduğu iyi ve güzel aktivitelerden gelmektedir. Birey bu aktiviteleri gerçekleştirirken başarılı olduğu ölçüde mutlu olmaktadır. Fakat bireyin yapmış olduğu kolay aktiviteler, can sıkıntısı ortaya çıkarabilir ya da zor aktiviteler aksiyeteye sebep olabilir. Bu bakımdan kişinin, becerilerine uygun aktivitelerle meşgul olması mutluluk verecektir. Bu kuramı savunucuları, bireyin mutluluk sebebi olarak davranışlarını işaret etmektedirler (Yetim, 2001). Aristoteles, aktivite (etkinlik) kuramının ilk ve en önemli savunucusudur. Ona göre mutluluğun kaynağı, erdemli davranışlardır. Burada sözü geçen aktiviteler; hobiler, sosyal ilişkiler olarak düşünülebilir. Bu yaklaşıma göre, birey erdemli etkinliklerle uğraşırsa mutluluk kendiliğinden gelecektir. Yaşam doyumunun yüksek olması için bireyin, becerilerine uygun etkinliklerle uğraşması gerekmektedir (Diener, 1984, s.564).

Tavandan Tabana ve Tabandan Tavana Kuramı: Modern psikolojide bu yaklaşımın popülerliği oldukça yüksektir. Bu yaklaşıma göre, bireyin yaşamındaki mutlu ya da mutsuz olduğu dönemler yaşam doyumunu ortaya koymaktadır. Burada mutlu ya da mutsuz dönemlerin değerlendirmesi yapılmaktadır. Bu noktada mutluluk, bir çok küçük hazzın toplamı olarak düşünülmektedir. Bireyin mutlu geçen zamanlarının toplamı aslında mutlu bir yaşamı oluşturmaktadır. Bu kurama göre mutluluk bireyin evrensel değerleridir. Bu evrensel değerler bireyin olaylar karşısında vereceği tepkileri de oluşturmaktadır. Bireyin dünya görüşünü oluşturması ile birlikte yaşamsal doyumu ortaya çıkmaktadır. Hedonistlere göre, kişi kendisine mutluluk verecek durumları bilmeli ve mutlu bir yaşam için kendisine mutluluk verecek bu durumlarla ilgilenmelidir. Bu noktada tavandan tabana kuramı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı olaylar ise bir toplumun tamamına mutluluk verebilmektedir. Bu durum ise tavandan tabana kuramını desteklemektedir (Yetim, 2001). Demokritos, mutlu bir hayatın şans eseri oluşmadığını, bireyin kendi zihinsel süreçleri ile alakalı olduğunu savunmaktadır. Önemli olan bireyin sahip olduğu şeyler değil, sahip olduğu şeylere vermiş olduğu tepkileridir (Yetim, 2001).

Bağ Kuramı: Bu yaklaşıma göre mutluluk zihinsel bir süreçtir. Bireyin belleğinde mutlulukla ilgili bir ağ vardır. Pozitif ağa sahip bireyler yaşadıkları olaylara pozitif tepkiler vermektedirler.

Bower, kişinin mutluluğunu, geçmiş olaylarını anımsayıp duyduğu hazzı bağlamaktadır. Mutlu olan kişilerde, pozitif ilişkilere bağlı bir ağ vardır. Mutsuz olan kişilerin zihninde ise negatif ve sınırlı bir ağ mevcuttur (Yetim, 2001). Bağ kuramı, bilişsel çalışmalarda bulunma, koşullanma, bellek ve bilgi işleme süreçlerinden oluşmaktadır. Bu kurama göre yaşam doyumu, kişinin olaylara vermiş olduğu tepkilerin oluşturduğu zihinsel sürecin bir yansımasıdır. Bireyin, yaşantısıyla ilgili olaylara vermiş olduğu tepkiler zihinsel ve bilişsel bir süreci kapsamaktadır. Zihninde bilişsel bağlar mevcuttur. Kendini mutlu hisseden bireyler, olaylara karşı pozitif bilişsel bir bağ oluşturur. Olaylara da pozitif tepkiler vermektedirler. Kişinin mutluluğu zihninde oluşturduğu bilişsel pozitif ağ ile alakalıdır. (Diener, 1984, s.566).

Yargı Kuramı: Bu kurama göre bireyin mutluluğu, yaşam koşulları ile standartlarının karşılaştırılmasıyla alakalıdır. Yaşam koşulları, standartlarına ulaştığı ölçüde birey yaşam doyumuna ulaşır. Burada standartlar büyük bir öneme sahiptir. Eğer birey kendisini bir başka kişi ile karşılaştırır ve kendisini o kişiden daha iyi bir noktada görürse yine yaşam doyumuna ulaşmaktadır. Yaşam doyumunu belirlemek adına bu karşılaştırmalar bilinçli bir şekilde yapılmaktadır. Fakat duygu durumu olarak yapılan karşılaştırma bilinçsiz gerçekleşen bir süreçtir. Bu kuram pozitif ya da negatif duygu durumunu ortaya çıkaran olayları tespit edebildiği gibi aynı zamanda duygu durumunun miktarını da ortaya koyabilmektedir. Burada var olan durumu ortaya koyabilmek için karşılaştırma yapılan standartlar önemli olmaktadır. Kişinin kendini karşılaştırdığı kişiden daha iyi bir noktada görmesi yaşam doyumunu artırmaktadır. Burada doyuma ulaşılmaktadır. Buradaki önemli sorun, karşılaştırmaların yapıldığı alandır (Arslan, 2017, s. 52). En çok kullanılan karşılaştırma alanı, bireyin gerçek yaşantısı ile amaçları arasında var olan uyum durumunu inceleyen amaç (emel) kuramıdır. Amaç düzeyi, bireyin hayatından ve emellerinden doğmaktadır. Fakat birey amaçlarını yüksek tutarsa mutluluk durumu tehlikeye düşebilmektedir (Yetim, 2001).

2.3.3. Yaşam Doyumu İle İlgili Yurt İçi Ve Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Yaşam doyumu ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında birçok çalışma yapılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde, yaşam doyumu ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar kronolojik sıra dikkate alınarak ele alınıp incelenmiştir.

2.3.3.1. Yaşam doyumu üzerine yurt içinde yapılan çalışmalar

Annak (2005) çalışmasını, Mersin’de üç grup üzerinde gerçekleştirmiştir. Gruplardan birini aksiyete bozukluğu olanlar, diğerini sürekli olarak hemodiyaliz tedavisi gören hastalar ve son grubu ise hiçbir rahatsızlığı bulunmayan bireyler oluşturmaktadır. Uygulanan çalışma sonucunda ise aksiyete bozukluğu yaşayan hastaların, diğer iki gruba göre yaşam doyumunun oldukça düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gündoğar, Sallan Gül, Uskun, Demirci, ve Keçeci (2007), araştırmalarını 373 üniversite öğrencisi üzerinde yapmışlardır. Bu çalışmada öğrencilerin bölümleri ile ilgili görüşleri, bölüme devam etme sebepleri ve yaşamlarının farklı alanlarıyla ilgili durumlarının yaşam doyumlarına etkisi araştırılmıştır. Bu çalışma sonucunda kız öğrencilerin kaygı düzeyleri erkek öğrencilere oranla daha yüksek çıkmıştır. Erkek öğrencilerin üniversite hayatlarından hoşnutlukları, gelir düzeyleri, okudukları bölüme uygun olmaları ve iş beklentileriyle yaşam doyumları arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gümüşbaş (2008), ortaokul öğrencilerinin stresle baş etme ve bunun yaşam doyumunu etkisini araştırmak amacıyla İzmir’de ortaokul öğrencileri üzerinde bir çalışma yapmıştır. Çalışmayı 6. 7. ve 8. Sınıflara devam eden 30 öğrenci üzerinde gerçekleştirmiştir. DeneySEL desen gerçekleşen bu çalışmada deney ve kontrol grupları arasında yaşam doyumu açısından farklar olduğu sonucuna ulaşmıştır. Şahin (2008), 115 kadın ve 185 erkek olmak üzere toplam 300 beden eğitimi öğretmeni üzerinde çalışmasını yapmıştır. Adana’da gerçekleşen bu çalışmada, öğretmenlerin yaşam doyumları ve tükenmişlik seviyeleri araştırılmıştır. Araştırma sonucunda devlet okullarında çalışan öğretmenlerin, özel okullarda çalışan öğretmenlere oranla yaşam doyumlarının daha düşük olduğu ve daha fazla tükenmişlik durumu yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Aynı zamanda okul materyallerinin ve spor salonlarının eksikliği de öğretmenlerin tükenmişliklerini artırmakta, yaşam doyumlarını düşürmektedir. Bununla birlikte yaş ilerledikçe başarının ve bununla birlikte yaşam doyumunun da arttığı sonucuna ulaşmıştır. Eren (2008), onkoloji hemşirelerinin yaşam doyumlarını belirlemek amacıyla 115 hemşire üzerinde çalışmıştır. Araştırma sonucunda evli olmak, yüksek lisans yapmış olmak, devlet kurumunda çalışmak ve mesleki tecrübenin fazla olması gibi durumların yaşam doyumunu arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte, mesleğini bilinçli olarak seçen bireylerin yaşam doyumları daha yüksektir.

Kırtıl (2009), ortaokula devam eden 293 öğrenci üzerinde çalışmasını gerçekleştirmiştir. Çalışma 151 kız, 142 erkek öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda yaşam doyumu ile duygusal zekâ üzerinde olumlu bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Cinsiyetin bu noktada önemli olduğu görülmektedir. Kız öğrencilerin erkeklere oranla daha fazla olumlu ilişki kurdukları sonucuna ulaşılmıştır. Fakat yaş unsurunun önemli bir etken olmadığı görülmüştür. Hiloğlu (2009), Adana’da 6. 7. ve 8. sınıfa devam eden 935 öğrenci üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında, zorba tutumların yaşam doyumu ve sosyal yeti üzerindeki etkisini araştırmıştır. Zorbalığa karışan öğrencilerin olumsuz sosyal davranışlar gösterme durumları, zorbalığa karışmayan öğrencilere oranla daha yüksek bulunmuştur. Aynı zamanda zorbalığa karışmayan öğrencilerin sosyal beceri puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Dingiltepe (2009), çalışmasını ailesi dağılmış ve ailesi birlikte olan 373 ergen üzerinde gerçekleştirmiştir. Bu ergenlerin 186’sı dağılmış bir aileye sahiptir. Çalışmada, ailesi dağılmış olan bireylerin yaşam doyumlarının ve psikolojilerinin, ailesi dağılmamış bireylere oranla çok büyük farkla düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çivitçi (2009), ergenlik döneminde batıl inançlar ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 304 öğrenci üzerinde çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmanın sonucunda batıl inançlar ve yaşam doyumu arasında düşük düzeyde bir ilişki saptanmıştır.

Şener (2009), yaşlılık döneminde yaşam doyumunu araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda boş zamanlarda gerçekleştirilen aktivitelerin, yaşam doyumunu büyük oranda etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda bir aktiviteye dâhil olmanın, yaşlılıkla birlikte gelen problemleri aşmada önemli bir rol oynadığı da görülmüştür. Temiz (2010), görme engelli bireylerin yaşam doyumlarını ve stresle başa çıkma durumlarını araştırmıştır. Çalışma sonucunda bu bireylerin yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Serin Bulut, Serin ve Özbaş (2010), üniversite öğrencilerinin kaygı ve depresyon durumlarının yaşam doyumları üzerine etkisini araştırmıştır. 348 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleşen bu çalışmada kaygı ve depresyon durumunun, yaşam doyumunu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Yıldız (2010), çalışmasında yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmada yaşam doyumu ile benlik saygısı arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiş, aynı zamanda yaşam doyumu ile depresyon arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Yiğit (2010) tarafından ergenlerin benlik saygıları çeşitli değişkenler açısından incelenmiş ve yaşam doyumunun benlik saygısı üzerinde önemli bir etken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Babacan-Gümüş, Özgür ve Durdu (2010), evde ve yurttaki kalan üniversite öğrencilerini incelemişler, ev yaşamından ve yurt yaşamından memnuniyet duymayan bireylerin yaşam doyumlarının da düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Güngör (2011), resim-iş öğretmenliği okuyan 210 öğrenci üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında sürekli kaygı, durumluk kaygı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi ele almıştır.

Araştırmanın sonucunda sürekli kaygı ile yaşam doyumu arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki saptanırken, durumluk kaygı ve yaşam doyumu arasında herhangi bir ilişki bulgulanmamıştır. Çetinkaya (2011) gerçekleştirdiği bir çalışmada, kadınların elde ettikleri gelirin yaşam doyumlarını etkilemediği, aynı zamanda çocuk sayısının da bireylerin yaşam doyumlarını yordamada yetersiz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Çikrikçi (2012), çalışmasını üstün yetenekli öğrenciler üzerinde gerçekleştirmiştir. 492 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen bu çalışmada biliş ötesi farkındalık düzeyleri ile öz yeterlilik algılarının, yaşam doyumunu yordama gücü araştırılmıştır. Araştırma sonucunda öz yeterlilik ve biliş ötesi farkındalık düzeyi ile yaşam doyumu arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Koçak ve İçmenoğlu (2012), 225 üstün yetenekli öğrenci ile gerçekleştirdiği çalışmada, duygusal zekâ ve yaratıcılık düzeyinin yaşam doyumu üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucuna duygusal zekâ ile yaşam doyumu arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki saptanırken, yaratıcılık düzeyi ile yaşam doyumu arasında negatif bir ilişki olduğu görülmüştür. Bunu sebebi olarak da üstün yetenekli öğrencilerden beklentilerin fazla olması yaşam doyumlarını düşürdüğü saptanmıştır. Soyer & Satan (2013), 484 genç yetişkin üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında yaşam doyumunun yordayıcılarını analiz etmişlerdir. Araştırma sonucunda umut-eyleyici düşüncenin yani bir amacının olması ve amaca ulaşmak için kendini güçlü hissetme durumunun yaşam doyumunun önemli bir yordayıcısı olduğu aynı zamanda spor yapmanın da yaşam doyumunu yükseltmede önemli bir etken olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Aydın (2016), 591 PDR öğrencisi ile gerçekleştirdiği çalışmada, psikolojik danışma öz yeterliliğinin, umut ve kaygının yaşam doyumu üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, psikoloji danışma öz yeterliliğinin umut düzeyini pozitif yönde etkilediği, kaygı düzeyini ise negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda umut düzeyinin yaşam doyumunu pozitif yönde etkilediği, kaygı düzeyinin ise umut ve yaşam doyumunu negatif yönde etkilediği bulgulanmıştır.

Ogurlu, Birben, Öpengin ve Yalın (2016), 106 üstün yetenekli ergen ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında, yalnızlık ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Araştırma sonucunda yalnızlık ile yaşam doyumu arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Aynı zamanda üstün yetenekli öğrencilerin akranlarına oranla yaşam doyumlarında herhangi bir farklılaşma saptanmamıştır.

Ünal (2018), 606 lise öğrencisi üzerinde, davranış problemleri ile yaşam doyumlarını anne baba tutumları açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda, kız öğrencilerin yaşam doyumlarının erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla

birlikte, anne ve babadan algılanan kabul ve kontrol, anneden algılanan özerklik ile yaşam doyumu arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmış, bununla birlikte babadan algılanan özerklik ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulgulanmıştır. Öğrencilerin tamamı ve sadece kız öğrenciler üzerinde yapılan analiz sonucunda, anneden algılanan psikolojik özerklik ve kontrol ile anne ve babadan algılanan kabul durumunun yaşam doyumunu büyük oranda etkilediği, erkek öğrencilerde ise sadece anne ve babadan algılanan kabul durumunun yaşam doyumu yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.3.3.2. Yaşam doyumu üzerine yurt dışında yapılan çalışmalar

Decker; Schulz (1985), omurilik felci geçiren 40 ile 73 yaş arasındaki bireylerin yaşam doyumlarını incelemiştir. Yapılan analiz sonucunda sosyal destek alan bireylerin yaşam doyumlarının da yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yaşam doyumu yüksek bireyler engelli olma durumlarını olumsuz karşılamamakta, sosyal hayatlarına daha fazla yön vermektedirler. Bir işte çalışma ve daha yüksek eğitim alma eğilimindedirler. Daha genç yaşta rahatsızlık geçiren bireyler, bu rahatsızlıklarının geçici olduğunu düşünmektedirler ve yaşam doyum düzeyleri oldukça yüksektir. Kaliterna, Prizmik, Zganec (2004) tarafından, vardiyalı ve vardiyalı olmayan çalışanlarda yaşam kalitesi, yaşam doyumu ve mutluluk incelenmiştir. Araştırma sonucunda, gece vardiyasında çalışan bireylerde yaşam doyumunun diğer bireylere oranla daha düşük olduğu bulunmuştur.

Zuling ve arkadaşları (2005)'nın, 5021 lise öğrencisi üzerinde bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada yaşam doyumu, aile yapısı ve demografik değişkenler ele alınmıştır. Çalışma sonucunda aile yapısının yaşam doyumunu büyük ölçüde ve pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Hyde (2005), cinsiyetin yaşam doyumu üzerinde etkisini araştıran 124 çalışmayı incelemiştir. Kısmen küçük farklar ortaya çıksa da, cinsiyetin yaşam doyumunu etkileyen önemli bir unsur olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Gilman ve Huebner (2006), yaşam doyumu yüksek olan 485 ergen öğrenciyi araştırmışlardır. Araştırma sonucunda yaşam doyumu yüksek olan bireylerin sosyal ilişkilerinde yaşam doyumu düşük bireylere oranla daha iyi oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Milevsky, Schlechter, Netter ve Keehn (2007), anne- baba ebeveynlik stilleri, benlik saygısı, depresyon ve yaşam memnuniyetini araştırmak üzere ergen bireyler üzerinde bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmaya 9. ve 11. Sınıfa devam eden 272 birey katılmıştır. Araştırma sonucuna göre bilinçli anneye sahip olan bireylerin yaşam doyumları ve benlik saygıları yüksek bulunmuştur. Strine, Kroenke, Dhingra, Balluz, Gonzalez (2009) tarafından yapılan bir araştırmada, yetişkinlerde depresyon, sağlıkla ilgili

yaşam memnuniyeti, engelli olma durumu ve sosyal destek ile yaşam doyumu arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırma sonucunda depresyon durumunun artmasıyla birlikte fiziksel rahatsızlıkların da arttığı, yaşam doyumunun azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda alınan sosyal destek ile yaşam doyumu arasında ilişki saptanmıştır. Sosyal desteğin azalması bireylerde yaşam doyumlarını azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte sağlık kurumlarının, depresyonun tedavisine yönelik çalışmalar yapmaları gerektiği vurgulanmıştır.

Cao, Sun, Wan, Hao ve Tao (2011), Çin’de farklı şehirlerde yaşayan 17.599 öğrenci üzerinde çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Geniş bir kesime uygulanan bu çalışmada problemlili internet kullanımı, psikolojik belirtiler ve yaşam doyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada problemlili internet kullanıcısı özelliği gösteren bireylerin yaşam doyumlarının da düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca sosyo-ekonomik durum, ikamet edilen yer ve cinsiyetin yaşam doyumu üzerinde belirleyici bir faktör olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Xiao ve Li (2011), sürdürülebilir tüketim ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, yeşil çevreye duyarlı olan ve yeşil çevreyi koruma konusunda hassas olan bireylerin yaşam doyumlarının da yüksek olduğu bulgulanmıştır. Sun ve Shek (2012), 7115 öğrenci üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada yaşam doyumu ile sorunlu davranışlar ve gençliğin olumlu gelişimi arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Çalışmanın sonucunda yaşam doyumu ile gençliğin olumlu gelişimi arasında pozitif yönlü bir ilişki saptanırken, sorunlu davranışlar ile negatif yönlü bir ilişki bulgulanmıştır. Aynı zamanda annesi tarafından yeterince ilgi gören bireylerin depresyon durumları da oldukça düşük çıkmıştır. Boparai, Gupta, Singh, Matreja, Khanna ve Garg (2013), tıp fakültesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmalarında, stresli durum içerisinde bulunan öğrencilerin yaşam doyumlarının da düştüğü aynı zamanda yüksek aksiyete yaşadıkları sonucuna ulaşılmışlardır.

Lee, Park ve Kim (2014) çalışmalarını, hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilerin liderlik, öz yeterlilik, kişilerarası ilişkiler ve üniversitede yaşam doyumları üzerinde gerçekleştirmişlerdir. 375 öğrenci ile gerçekleştirilen bu çalışmada; liderlik, öz yeterlilik, kişilerarası ilişkiler ve üniversitede yaşam doyumu arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda üniversitelerde memnuniyeti artırmak için, bireysel farklılıkların göz önünde bulundurulması; liderlik, öz yeterlilik ve kişiler arası ilişkileri esas alan çalışmaların eğitim müfredatlarına yansıtılması gereği vurgulanmıştır. Goldbeck, Schmitz, Besier, Herschback ve Henrich tarafından, ergenliğin yaşam doyumu üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmaya 11 ve 16 yaş aralığında 1274 ergen katılmıştır. Araştırma sonucunda kızların yaşam doyumları

erkeklerle oranla daha düşük çıkmıştır. Aynı zamanda bireylerin aileye oranla arkadaşlarıyla geçirdikleri vakitten daha memnun kaldıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bray ve Gunnell (2016) intiharın yaşam doyumu ve mutluluk üzerindeki etkisini ele aldıkları çalışmalarında, intihar ile yaşam doyumu ve mutluluk arasında ters ilişki olduğunu saptamışlardır.

Blom ve ark (2018) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, aile yaşamına ilişkin mevcut ekonomik zorluklar ile beklenen ekonomik zorlukların yaşam doyumunu ne derecede etkilediği açıklanmak istenmiştir. Çalışma, 2012 Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi'nin verileri dikkate alınarak 13.013 aile ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda ekonomik sıkıntı yaşayan ailelerin yaşam doyumlarının da düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda işsiz ve çocuklu ailelerin, ekonomik beklentilerinin düşük olmasıyla birlikte yaşam doyumlarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Marjorita ve ark (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucuna göre, ebeveynlerin gençlerin özerkliğini destekleyici sosyal ve aktif bir iletişime sahip oldukları ölçüde gençlerin yaşam doyumlarının da arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

BÖLÜM III YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu, araştırma süreci, veri toplama araçları, verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler hakkında bilgilere yer verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutumları ile yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlayan bu çalışmada, ilişkisel tarama türünde nicel araştırma yöntemleri uygulanmıştır. Bir konuya ya da olaya ilişkin katılımcıların ilgi, beceri, tutumlarının ölçüldüğü ya da görüşlerinin belirlendiği ve genellikle daha büyük bir çalışma grubu üzerinde yürütülen araştırma modeline tarama modeli adı verilir. Fraenkel ve Wallen (2006)'a göre, tarama araştırmalarının özellikleri;

- Bir konu hakkında bireylerin bilgi, tutum, inanç ve görüşlerini öğrenmek amacıyla topluluğu temsil etmek için, büyük evren grubu içerirse örneklem seçilir.
- Veri toplama süreci, veri kaynağını oluşturan bireylere yöneltilen sorulara verilen cevapları içerir.
- Veriler topluluğu temsil edecek örneklemden toplanır (Akt. Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012, s. 177).

İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasındaki değişimin derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 1994). İlişkisel tarama türü araştırmalarda belirlenmiş değişkenlerin olaylar ya da durumlar üzerindeki etkisi, ilişkisi ve derecesi belirlenmeye çalışılır (Kaya, Balay ve Göçen, 2012). Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin demokratik tutum ile yaşam doyumlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, anne ve babanın yaptığı iş, anne ve babanın eğitim durumu, ailenin aylık geliri, kardeş sayısı ve kardeşler arasındaki sırasına göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu çalışmanın bağımlı değişkenini demokratik tutum ve yaşam doyumu oluştururken; cinsiyet, sınıf düzeyi, anne ve

babanın yaptığı iş, anne ve babanın eğitim durumu, ailenin aylık geliri, kardeş sayısı ve kardeşler arasındaki sıra bağımsız değişkeni oluşturmaktadır.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Şehitkâmil ilçesindeki okulların 7. Ve 8. Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, 2 resmi ortaokuldan tesadüfî yöntemle (Karasar, 1994) seçilen 251 (% 51)'i kız, 249 (% 49)'u erkek olmak üzere toplam 500 yedinci ve sekizinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Bu öğrenciler Vicdan Ahmet Güner Ortaokulu ile Aysel Tekinalp Ortaokulunda öğrenim görmektedirler. Öğrencilere ilişkin kişisel veriler aşağıda yer alan tablolarda ele alınmıştır.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Cinsiyetine İlişkin Veriler

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kız	251	50,2
Erkek	249	49,8
Toplam	500	100

Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutumlarının yaşam doyumuna etkisinin araştırıldığı çalışmaya 251 (%50,2) kız öğrenci, 249 (%49,8) erkek öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan toplam öğrenci sayısı 500'dür.

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine İlişkin Veriler

Sınıf Düzeyi	Frekans	Yüzde
7. Sınıf	206	41,2
8. Sınıf	294	58,8
Toplam	500	100

Araştırmaya 7. ve 8. Sınıf öğrencileri dahil edilmiştir. Bu öğrencilerden 7. Sınıf öğrencileri toplam 206 (%41,2), 8. sınıf öğrencileri ise toplam 294 (%58,8)'tür.

Tablo 3: Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Annenin Yaptığı İş Değişkenine İlişkin Veriler

Annenin Yaptığı İş	Frekans	Yüzde
Ev Hanımı	466	93.2
İşçi	15	3
Memur	7	1.4
Diğer	12	2.4
Toplam	500	100

Annenin yaptığı iş değişkenine göre annesi ev hanımı olan öğrencilerin frekansı 466 (%93,2), annesi işçi olan öğrencilerin frekansı 15 (%3), annesi memur olan öğrencilerin frekansı 7 (%1,4) ve diğer meslek grubunda olan öğrencilerin frekansı 12 (%2,4)'dir.

Tablo 4: Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Babanın Yaptığı İş Değişkenine İlişkin Veriler

Babanın Yaptığı İş	Frekans	Yüzde
İşçi	281	56.2
Memur	53	10.6
Diğer	166	33.2
Toplam	500	100

Babanın yaptığı iş değişkenine göre babası işçi olan öğrencilerin frekansı 281 (%56,2), babası memur olan öğrencilerin frekansı 53 (%10,6) ve diğer meslek grubunda olan öğrencilerin frekansı 166 (%33,2)'dir.

Tablo 5: Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Annenin Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Veriler

Annenin Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
Okuma Yazma Bilmez	30	6
İlkokul Mezunu	254	50.8
Ortaokul Mezunu	148	29.6

Lise Mezunu	56	11.2
Üniversite Mezunu	12	2.4
Toplam	500	100

Annenin eğitim durumuna göre annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilerin frekansı 30 (%6), İlkokul mezunu olan öğrencilerin frekansı 254 (%50,8), Ortaokul mezunu olan öğrencilerin frekansı 148 (%29,6), Lise mezunu olan öğrencilerin frekansı 56 (%11,2), Üniversite Mezunu olan öğrencilerin frekansı ise 12 (%2,4)'dir.

Tablo 6: Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Babanın Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Veriler

Babanın Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
Okuma Yazma Bilmez	8	1.6
İlkokul Mezunu	166	33.2
Ortaokul Mezunu	168	33.6
Lise Mezunu	108	21.6
Üniversite Mezunu	50	10
Toplam	500	100

Babanın eğitim durumuna göre babası okuma yazma bilmeyen öğrencilerin frekansı 8 (%1,6), İlkokul mezunu olan öğrencilerin frekansı 166 (%33,2), Ortaokul mezunu olan öğrencilerin frekansı 168 (%33,6), Lise mezunu olan öğrencilerin frekansı 108 (%21,6), Üniversite Mezunu olan öğrencilerin frekansı ise 50 (%10)'dir.

Tablo 7: Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Ailenin Aylık Geliri Değişkenine İlişkin Veriler

Ailenin Aylık Geliri	Frekans	Yüzde
1000 ve Altı	59	11.8
1000-2000 Arası	255	51
2000-3000 Arası	124	24.8
3000 ve Üstü	62	12.4
Toplam	500	100

Ailelerin aylık geliri 1000 TL ve altı olan öğrencilerin frekansı 59 (%11,8), 1000-2000 TL arası olan öğrencilerin frekansı 255 (%51), 2000-3000 TL olan öğrencilerin frekansı 124 (%24,8), 3000 TL ve üstü olan öğrencilerin frekansı ise 62 (%12,4)'dir.

Tablo 8: Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine İlişkin Veriler

Kardeş Sayısı	Frekans	Yüzde
Tek Çocuk	5	1
2 Kardeş	48	9.6
3 Kardeş	175	35
4 Kardeş	179	35.8
5 ve Üstü	93	18.6
Toplam	500	100

Kardeş sayısı değişkenine göre tek çocuk olan öğrencilerin frekansı 5 (%1), 2 kardeş olan öğrencilerin frekansı 48 (%9,6), 3 kardeş olan öğrencilerin frekansı 175 (%35), 4 kardeş olan öğrencilerin frekansı 179 (%35,8), 5 ve üstü olan öğrencilerin frekansı ise 93 (%18,6)'tür.

Tablo 9: Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Kardeşler Arasında Bulunulan Sıra Değişkenine İlişkin Veriler

Kardeşler Arasında Bulunulan Sıra	Frekans	Yüzde
1. Sıra	171	34.2
2. Sıra	161	32.2
3. Sıra	106	21.2
4. Sıra	38	7.6
5. Sıra	14	2.8
6. Sıra	4	0.8
7. Sıra	4	0.8
8. Sıra	2	0.4
Toplam	500	100

Kardeşler arasında bulunulan sıraya göre 1. sırada yer alan öğrencilerin frekansı 171 (%34,2), 2. sırada yer alan öğrencilerin frekansı 161 (%32,2), 3. sırada yer alan öğrencilerin frekansı 106 (%21,2), 4. sırada yer alan öğrencilerin frekansı 38 (%7,6), 5. sırada yer alan öğrencilerin frekansı 14 (%2,8), 6. sırada yer alan öğrencilerin frekansı 4 (%0,8), 7. sırada yer alan öğrencilerin frekansı 4 (%0,8), 8. sırada yer alan öğrencilerin frekansı 2 (%0,4)'dir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bu forma öğrencilerin cinsiyeti, sınıf düzeyi, annelerinin ve babalarının yaptığı işi, annelerinin ve babalarının eğitim durumunu, ailelerinin aylık gelirini, kardeş sayılarını ve kardeşleri arasında bulundukları sırayı belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

3.3.2. Demokratik Tutum Ölçeği

Şimşek (2011) tarafından geliştirilen Demokratik tutum Ölçeğinin amacı öğrencilerin demokratik tutum ile ilgili algılarını ortaya koymaktır. Ölçek maddeleri oluşturulurken önce öğrencilere bu konu ile ilgili bir kompozisyon yazdırılmıştır. Bu yazıdan geçen ifadeler tek tek incelenerek amaca uygun olanlar düzgün ifadelerle ölçek maddeleri olacak şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca bu alanda yapılmış çalışmalar da incelenmiş, ilgili olduğu düşünülen bazı maddeler ölçeğe dâhil edilmiştir. Daha sonrasında alanda uzman kişilerin görüşlerine başvurmak ve onların önerilerini almak kaydıyla da ölçeğe son şekli verilmiştir (Şimşek, 2011). Yapılan geçerlik ve güvenirlik analizleri sonucunda, ölçeğin demokratik tutumu belirlemek amacıyla kullanılabileceği ortaya konulmuştur.

Ölçekteki ifadeler “güven duygusu”, “kurallara uyma”, “hoşgörülü olma”, “sosyal katılım” ve “bağımsız hareket etme” olarak alt boyutlara ayrılmıştır. Güvenirliğini tespit etmek amacıyla rastgele seçilmiş 62 öğrenciye uygulanmış ve geçerlik güvenirlik katsayısı (Cronbach alfa) .86 olarak tespit edilmiştir. Likert tipi ölçek olarak hazırlanan ve 25 maddeden oluşan Demokratik Tutum Ölçeğinde bireylerden her bir maddeyi 1’den 5’e kadar olan sayılardan birini işaretlemeleri istenmiştir. Bu sayılar 1 (tamamen katılmıyorum), 2 (katılmıyorum), 3 (kararsızım), 4 (katılıyorum), 5 (tamamen katılıyorum) şeklindeki ifadelerle karşılık gelmektedir.

3.3.3. Yaşam Doyumu Ölçeği

Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen Yaşam Doyumu Ölçeğinin (YDO) Dağlı ve Baysal (2016) tarafından Türkiye koşullarında geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Özgün ölçek İngilizce olup 5 maddeden oluşmaktadır. Uyarlama çalışması için öncelikle orijinal ölçeğin Türkçeye çevirisi yapılmış, daha sonra dil ve içerik, ölçme ve değerlendirme alanlarındaki uzmanların görüşlerine sunulmuştur. Uzmanların önerileri doğrultusunda ölçek üzerinde bazı değişiklikler yapıldıktan sonra Türkçe form ile İngilizce formun aynı anlamı taşıyıp taşımadığının uygulamada belirlenmesi amacıyla ölçekler iki hafta ara ile bir grup öğretmene uygulanmıştır. Her iki ölçekten alınan puanlar arasındaki tutarlılığı test etmek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı hesaplanmış ve 0,92 olarak saptanmıştır. Buna göre, İngilizce ve Türkçe ölçekler arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Dilsel eşdeğerliği sağlanan ölçek, Diyarbakır il merkezindeki resmi ilkokullarda görevli 200 öğretmene uygulanmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık kat sayısı 0,88 ve test- tekrar test güvenirliği ise 0,97 olarak saptanmıştır. Yapılan faktör analizi sonuçları, Yaşam Doyumu Ölçeğinin orijinal ölçekte olduğu gibi, tek faktörlü bir yapı gösterdiğini ve yine özgün ölçekte olduğu gibi 5 maddeden oluştuğunu ortaya koymuştur. Yapılan geçerlik ve güvenirlik analizleri sonucunda, ölçeğin yaşam doyumunu belirlemek amacıyla kullanılabileceği ortaya konulmuştur (Dağlı ve Baysal 2016).

3.3.4. Veri Toplama Süreci

Gerekli izinler, Gaziantep Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğünden alınmıştır. Ölçme araçları izin dilekçesi araştırmacının görev yaptığı Vicdan Ahmet Güner Ortaokulu ile Aysel Tekinalp Ortaokuluna araştırmacı tarafından getirilmiştir. Okul yönetimiyle görüşüldükten sonra 7. Ve 8. sınıf öğrencilerine gerekli açıklamalar yapılmış, ders öğretmenleri ile birlikte ölçekler uygulanmıştır. Aynı saat içerisinde ölçekler toplanmıştır. Araştırma sonucunda 500 veri toplama aracı değerlendirmeye tabii tutulmuştur.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Veriler düzenlenerek istatistiksel analizlerinin yapılabilmesi için, SPSS 22.0 programından yararlanılmıştır. Öğrencilerin cinsiyeti ve okudukları sınıfla ilgili değişkenler için t testi; anne iş durumu, baba iş durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, ailenin aylık geliri, kardeş sayısı ile ilgili değişkenler için ANOVA tekniğinden yararlanılmıştır. Hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar olduğunu belirlemek için Tukey (HSD) testi kullanılmıştır.

Korelasyon araştırma, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkinin değişkenlere müdahale edilmeden incelendiği araştırma türüdür. Amaç iki ya da daha fazla değişkenin birlikte değişimini incelemektir (Büyüköztürk vd. 2012, s. 185). Kardeşler arasında bulunan sıra ile demokratik tutum ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizinden faydalanılmıştır. Aynı zamanda demokratik tutum ve yaşam doyumunu arasındaki ilişki ele alınmıştır. Değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermediği kontrol edilmiştir. Normal dağılım gösterdiği görülen değişkenler (demokratik tutum ve yaşam doyumunu) arasındaki ilişki Pearson korelasyon analizi ile araştırılmıştır. Basit regresyon analizinde ise

demokratik tutum yordayan, yaşam doyumunu ise yordanan olarak belirlenmiş ve demokratik tutumun yaşam doyumunu etkileme durumu incelenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmada ortaokul öğrencilerinin demokratik tutumları ile yaşam doyumlarını belirlemek amacıyla, demokratik tutum ve yaşam doyumu ölçekleri kullanılmıştır. Katılımcıları anket maddelerine vermiş oldukları yanıtların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları belirlenmiştir. Ardından anket maddelerine vermiş oldukları yanıtlar; cinsiyet, sınıf düzeyi, annenin yaptığı iş, babanın yaptığı iş, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, ailenin aylık geliri, kardeş sayısı ve kardeşler arasında bulunduğu sıra değişkenlerine göre incelenmiştir. Verilerin analizinde iki değişkenli cinsiyet ve sınıf düzeyi durumlarına t-testi, üç ve daha fazla değişkenli olan annenin yaptığı iş, babanın yaptığı iş, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, ailenin aylık geliri, kardeş sayısı ve kardeşler arasında bulunduğu sıra durumlarına ise One-Way Anova testi kullanılmıştır. Öğrencilerin demokratik tutumları ve yaşam doyumlarını belirlemek amacıyla uygulanan demokratik tutum ve yaşam doyumu anketlerinin maddelerinin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri tablo 1 ve tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 10. Araştırmaya katılan öğrencilerin demokratik tutum ölçeği maddelerine vermiş oldukları yanıtların aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri

Anket Maddeleri	$\bar{x}$	SS
1. Sınıfta alınan kararlarda düşüncelerimi açıkça dile getiririm.	4,10	,914
2.Genelde okul ve sınıf kurallarına uyarım.	4,46	,741
3.Sınıftaki arkadaşlarıma saygılı davranırım.	4,46	,725
4.Düşüncelerimi her ortamda rahatça ifade ederim.	3,78	1,036
5.Bana yapılan eleştirileri hoşgörüyle karşılarım.	3,72	1,167
6.Grupla çalışmayı severim.	4,01	1,236
7. Bireysel etkinliklere katılmayı uygun görürüm.	4,02	1,119
8.Okuldaki bütün etkinliklere katılmayı isterim.	3,61	1,200
9. Öğretmenlerime ve aile büyüklerime saygılı davranırım.	4,71	,675
10. Sınıf arkadaşlarımla aynı düşüncede olmak beni rahatlatır.	4,38	,879
11.Öğretmenim söz hakkı vermeden konuşmam.	4,30	,893
12. Genelde parmak kaldırarak söz isterim.	3,25	1,649
13. Haksızlığa uğradığım zaman kendimi savunma ihtiyacı duyarım.	4,51	,903
14. Derste söz hakkım olmadığı zaman öfkelenirim.	2,87	1,483
15. Sessizce oturup ders dinlemek benim için sıkıcıdır.	3,13	1,518
16. Eşyalarımı başkalarıyla paylaşmayı sevmem.	3,58	1,544
17. Arkadaşlarıma problemlerini çözmede yardımcı olurum.	3,35	1,586
18. Arkadaşlarımla sohbet etmekten büyük keyif alırım.	4,53	,878
19.Sınıftaki arkadaşlarımla hepsini ayırım yapmadan seviyorum.	3,94	1,237
20. Öğretmenlerimiz genelde herkese eşit davranır.	3,81	1,328
21. Geleceğim ile ilgili yaptığım planlara ailem müdahale eder.	3,24	1,580
22.Sınıftaki arkadaşlarıma genelde güvenirim.	3,87	1,234
23. Ailemizde herkes düşüncesini açıkça ifade eder.	4,27	1,128
24.Sınıf başkanı sınıftakilerin oyları ile seçilmelidir.	4,34	1,226
25. Herhangi bir şey alırken genelde sıraya girerim	4,14	1,207

Tablo 10’da araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin demokratik tutumlarını belirlemeye yönelik hazırlanmış anket maddelerine vermiş oldukları yanıtların aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır. Bu aritmetik ortalamalara göre 1. maddedeki “Sınıfta alınan kararlarda düşüncelerimi açıkça dile getiririm.” ifadesine ortaokul öğrencileri katılıyorum (4,10); 2. maddedeki “Genelde okul ve sınıf kurallarına uyarım.” ifadesine ortaokul öğrencileri tamamen katılıyorum (4,46); 3. maddedeki “Sınıftaki arkadaşlarıma saygılı davranırım.” ifadesine ortaokul öğrencileri tamamen katılıyorum (4,46); 4. maddedeki “Düşüncelerimi her ortamda rahatça ifade ederim.” ifadesine ortaokul öğrencileri katılıyorum (3,78); 5. maddedeki “Bana yapılan eleştirileri hoşgörüyle karşılarım.” ifadesine ortaokul öğrencileri katılıyorum (3,72); 6. maddedeki “Grupla çalışmayı severim.” ifadesine ortaokul öğrencileri katılıyorum (4,01); 7. maddedeki “Bireysel etkinliklere katılmayı uygun görürüm.” ifadesine ortaokul öğrencileri katılıyorum (4,02); 8. maddedeki “Okuldaki bütün etkinliklere katılmayı isterim.” ifadesine ortaokul öğrencileri katılıyorum (3,61); 9. maddedeki “Öğretmenlerime ve aile büyüklerime saygılı davranırım.” ifadesine ortaokul öğrencileri tamamen katılıyorum (4,71); 10. maddedeki “Sınıf arkadaşlarımla aynı düşüncede

olmak beni rahatlatır.” ifadesine ortaokul öğrencileri tamamen katılıyorum (4,38); 11. maddedeki “Öğretmenim söz hakkı vermeden konuşmam.” ifadesine ortaokul öğrencileri tamamen katılıyorum (4,30); 12. maddedeki “Genelde parmak kaldırarak söz isterim.” ifadesine ortaokul öğrencileri kararsızım (3,25); 13. maddedeki “Haksızlığa uğradığım zaman kendimi savunma ihtiyacı duyarım.” ifadesine ortaokul öğrencileri tamamen katılıyorum (4,51); 14. maddedeki “Derste söz hakkım olmadığı zaman öfkelenirim.” ifadesine ortaokul öğrencileri kararsızım (2,87); 15. maddedeki “Sessizce oturup ders dinlemek benim için sıkıcıdır.” ifadesine ortaokul öğrencileri kararsızım (3,13); 16. maddedeki “Eşyalarımı başkalarıyla paylaşmayı sevmem.” ifadesine ortaokul öğrencileri kararsızım (3,58); 17. maddedeki “Arkadaşlarıma problemlerini çözmede yardımcı olurum.” ifadesine ortaokul öğrencileri kararsızım (3,35); 18. maddedeki “Arkadaşlarımla sohbet etmekten büyük keyif alırım.” ifadesine ortaokul öğrencileri tamamen katılıyorum (4,51); 19. maddedeki “Sınıftaki arkadaşlarımdan hepsini ayırmadan yapmadan seviyorum.” ifadesine ortaokul öğrencileri katılıyorum (3,94); 20. maddedeki “Öğretmenlerimiz genelde herkese eşit davranır.” ifadesine ortaokul öğrencileri katılıyorum (3,81); 21. maddedeki “Geleceğim ile ilgili yaptığım planlara ailem müdahale eder.” ifadesine ortaokul öğrencileri kararsızım (3,24); 22. maddedeki “Sınıftaki arkadaşlarıma genelde güvenirim.” ifadesine ortaokul öğrencileri katılıyorum (3,87); 23. maddedeki “Ailemizde herkes düşüncesini açıkça ifade eder.” ifadesine ortaokul öğrencileri tamamen katılıyorum (4,27); 24. maddedeki “Sınıf başkanı sınıftakilerin oyları ile seçilmelidir.” ifadesine ortaokul öğrencileri tamamen katılıyorum (4,34); 25. maddedeki “Herhangi bir şey alırken genelde sıraya girerim” ifadesine ortaokul öğrencileri katılıyorum (4,14) cevaplarını vermişlerdir.

Tablo 10’da yer alan aritmetik ortalama yorumlarına göre ortaokul öğrencileri genel olarak “kararsızım”, “katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” yanıtlarını vermişlerdir. Olumsuz yanıt veren öğrenciye rastlanmamıştır.

Tablo 11. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşam doyumu ölçeği maddelerine vermiş oldukları yanıtların aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri

Anket Maddeleri	$\bar{x}$	SS
1. İdeallerime yakın bir yaşantım var.	3,44	1,210
2. Yaşam koşullarım mükemmeldir.	3,53	1,164
3. Yaşamımdan memnunum.	3,81	1,279
4. Şimdiye kadar yaşamdan istediğim önemli şeylere sahip oldum.	3,19	1,336
5. Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.	2,82	1,543

Tablo 11’de araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumlarını belirlemeye yönelik hazırlanmış olan anket maddelerine vermiş oldukları yanıtların aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır. Bu aritmetik ortalamalara göre 1. Maddedeki “İdeallerime yakın bir yaşantım var.” ifadesine ortaokul öğrencileri orta düzeyde katılıyorum (3,44); 2. maddedeki “Yaşam koşullarım mükemmeldir.” ifadesine ortaokul öğrencileri orta düzeyde katılıyorum (3,53); 3. maddedeki “Yaşamımdan memnunum.” ifadesine ortaokul öğrencileri büyük oranda katılıyorum (3,81); 4. maddedeki “Şimdiye kadar yaşamdan istediğim önemli şeylere sahip oldum.” ifadesine ortaokul öğrencileri orta düzeyde katılıyorum (3,19); 5. maddedeki “Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.” ifadesine ortaokul öğrencileri orta düzeyde katılıyorum (2,82) cevaplarını vermişlerdir.

Tablo 11’de yer alan aritmetik ortalama yorumlarına göre ortaokul öğrencileri genel olarak “orta düzeyde katılıyorum” yanıtını vermişler, sadece 3. maddede “büyük oranda katılıyorum” cevabını vermişlerdir.

4.1. DEMOKRATİK TUTUMA İLİŞKİN BULGULAR

4.1.1. Demokratik Tutum İle Cinsiyet İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla t-testi gerçekleştirilmiştir. Analiz bulguları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Cinsiyet” Değişkenine Göre Bağımsız T-Testi Sonuçları

Grup	N	$\bar{x}$	SS	t	P
Kız	251	3,98	,38	2,783	0,006*
Erkek	249	3,88	,38		

(*p<0.05)

Tablo 12’de verilen ortaokul öğrencilerinin demokratik tutumlarına yönelik görüşleri “Cinsiyet” değişkeni t-testi sonuçlarına göre, kızlar ve erkekler arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olduğu dikkat çekmektedir. Kız öğrencilerin ortalama puanları ($X = 3,98$)

ile erkek öğrencilerin ortalama puanlarına ($X = 3,88$) bakıldığında, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla demokratik tutuma sahip oldukları dikkat çekmektedir. ($p=0,006$; $p<0,05$).

Öğrencilerin demokratik tutumlarını ölçmek için uygulanan anketin alt boyutlarının “Cinsiyet” değişkenine göre bağımsız t-testi sonuçları Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Ölçmeye Yönelik Görüşlerinin Alt Boyutlarının “Cinsiyet” Değişkenine Göre Bağımsız T-Testi Sonuçları

Alt Kategoriler	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	SS	t	P
Güven Duygusu	Kız	251	4,15	,531	1,40	,255
	Erkek	249	4,10	,531		
Kurallara Uyma	Kız	251	4,18	,614	3,36	0,001
	Erkek	249	4,00	,635		
Hoşgörülü Olma	Kız	251	4,02	,612	1,12	,260
	Erkek	249	3,96	,556		
Sosyal Katılım	Kız	251	3,94	,566	1,39	,162
	Erkek	249	3,87	,582		
Bağımsız Hareket Etme	Kız	251	3,48	,660	1,94	,053
	Erkek	249	3,36	,70462		

Tablo 13’te yer alan demokratik tutum ölçeğinin alt boyutlarının analizine göre, ‘güven duygusu’ alt boyutunda kız öğrencilerin ortalamasının 4.15, erkek öğrencilerin ise 4.10; ‘hoşgörülü olma’ alt boyutunda kız öğrencilerin ortalamasının 4.02, erkek öğrencilerin ise 3,96; ‘sosyal katılım’ alt boyutunda kız öğrencilerin ortalamasının 3.94, erkek öğrencilerin ise 3.87; ‘bağımsız hareket etme’ alt boyutunda kız öğrencilerin ortalamasının 3.48, erkek öğrencilerin ise 3.36 olduğu görülmektedir. Ortalama değerler birbirlerine oldukça yakındır fakat ‘kurallara uyma’ alt boyutunda anlamlı bir farklılaşma olduğu dikkat çekmektedir ($p=0,001$, $p<0.05$). Ortalama değerlerine göre, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla kurallara uyduğu söylenebilir.

4.1.2. Demokratik Tutum İle Sınıf Düzeyi İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla t-testi gerçekleştirilmiştir. Analiz bulguları Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Sınıf Düzeyi” Değişkenine Göre Bağımsız T-Testi Sonuçları

Grup	N	$\bar{x}$	SS	t	P
7. sınıf	206	3,91	,38	0,97	0,33
8. sınıf	294	3,94	,39		

Tablo 14’te verilen ortaokul öğrencilerinin demokratik tutumlarına yönelik görüşleri “*Sınıf Düzeyi*” değişkeni t-testi sonuçlarına göre, 7. ve 8. sınıflar arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olmadığı görülmektedir. 7. sınıf öğrencilerin aritmetik ortalamaları ($X = 3,91$) ile 8. sınıf öğrencilerin aritmetik ortalamaları ($X = 3,94$) ait ortalamalara bakıldığında, ortalamaların birbirine oldukça yakın olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar dikkate alındığında, 7. ve 8. sınıf öğrencileri arasında demokratik tutumlara yönelik görüşlerinin benzer olduğu söylenebilir ($p=0,33$, $p>0.05$).

Öğrencilerin demokratik tutumlarını ölçmek için uygulanan anketin alt boyutlarının “Sınıf Düzeyi” değişkenine göre bağımsız t-testi sonuçları Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Ölçmeye Yönelik Görüşlerinin Alt Boyutlarının “Sınıf Düzeyi” Değişkenine Göre Bağımsız T-Testi Sonuçları

Alt Kategoriler	Sınıf Düzeyi	N	$\bar{x}$	SS	t	P
Güven Duygusu	7. Sınıf	206	4,15	,527	-,914	,361
	8. Sınıf	294	4,11	,534		
Kurallara Uyma	7. Sınıf	206	3,97	,620	-3,699	,000
	8. Sınıf	294	4,18	,625		

Hoşgörülü Olma	7. Sınıf	206	3,93	,581	-1,864	,063
	8. Sınıf	294	4,03	,585		
Sosyal Katılım	7. Sınıf	206	3,94	,597	1,203	,230
	8. Sınıf	294	3,88	,558		
Bağımsız Hareket Etme	7. Sınıf	206	3,46	,671	1,006	,315
	8. Sınıf	294	3,40	,694		

Tablo 15’de yer alan demokratik tutum ölçeğinin alt boyutlarının analizine göre, ‘güven duygusu’ alt boyutunda 7. sınıf öğrencilerinin ortalamasının 4.15, 8. sınıf öğrencilerinin ise 4.11; ‘hoşgörülü olma’ alt boyutunda 7. sınıf öğrencilerin ortalamasının 3,93, 8. sınıf öğrencilerinin ise 4,03; ‘sosyal katılım’ alt boyutunda 7. sınıf öğrencilerinin ortalamasının 3.94, 8. sınıf öğrencilerinin ise 3.88; ‘bağımsız hareket etme’ alt boyutunda 7. sınıf öğrencilerinin ortalamasının 3.46, 8. sınıf öğrencilerinin ise 3.40 olduğu görülmektedir. Ortalama değerler birbirlerine oldukça yakındır fakat ‘kurallara uyma’ alt boyutunda anlamlı bir farklılaşma olduğu dikkat çekmektedir ($p=0,000$, $p<0.05$). Ortalama değerlerine göre, 8. sınıf öğrencilerinin 7. sınıf öğrencilerine oranla daha fazla kurallara uyduğu söylenebilir.

4.1.3. Demokratik Tutum İle Annenin Yaptığı İş İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin annenin yaptığı iş değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Anova gerçekleştirilmiştir. Betimsel istatistik sonuçları Tablo 16’da, Anova analiz bulguları ise Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 16:Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Annenin Yaptığı İş” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları

Annenin Yaptığı İş	N	$\bar{x}$	SS
1) Ev Hanımı	466	3,93	,390
2) İşçi	15	3,96	,471
3)Memur	7	3,98	,345
4) Diğer	12	3,88,	197

Tablo 16’da yer alan betimsel istatistik sonuçlarına göre annesi ev hanımı olan öğrencilerin ortalama puanları 3,93; işçi olan öğrencilerin ortalama puanları 3,96; memur olan öğrencilerin ortalama puanları 3,98; diğer meslek grupları ise 3,88’dir. Ortalama puanlara göre çok büyük farklar olmamakla birlikte, en yüksek ortalamaya sahip öğrencilerin annesinin mesleğinin memur ($\bar{x}=3,98$), en düşük ortalamaya sahip öğrencilerin ise annesinin mesleğinin diğer meslek grupları olduğu ($\bar{x}=3,88$) görülmektedir.

Tablo 17: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Annenin Yaptığı İş” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark (Tukey)
Gruplar arası	,064	3	,021	,140	,936	-----
Gruplar içi	75,330	496	,152			
Toplam	75,394	499				

Tablo 17’de verilen ortaokul öğrencilerinin demokratik tutumlarına yönelik görüşleri “Annenin Yaptığı İş” değişkeni ‘Anova’ sonuçlarına göre, istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir ($F_{3,496}=0,140$; $p>,05$).

4.1.4. Demokratik Tutum İle Babanın Yaptığı İş İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin babanın yaptığı iş değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Anova gerçekleştirilmiştir. Betimsel istatistik sonuçları, Tablo 18’de, Anova analiz bulguları ise Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 18: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Babanın Yaptığı İş” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları

Babanın Yaptığı İş	N	$\bar{x}$	SS
1) İşçi	281	3,92	,385

2) Memur	53	3,98	,393
3) Diğer	166	3,92	,393

Tablo 18’de yer alan betimsel istatistik sonuçlarına göre babası işçi olan öğrencilerin ortalama puanları 3,92; memur olan öğrencilerin ortalama puanları 3,98; diğer meslek grupları ise 3,92’dir. Ortalama puanlara göre çok büyük farklar olmamakla birlikte, en yüksek ortalamaya sahip öğrencilerin babalarının mesleğinin memur olduğu ($\bar{x} = 3,98$) görülmektedir.

Tablo 19: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “**Babanın Yaptığı İş**” Değişkenine Yönelik **Anova** Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark (Tukey)
Gruplar arası	,170	2	,085	,563	,570	-----
Gruplar içi	75,224	497	,151			
Toplam	75,394	499				

Tablo 19’da verilen ortaokul öğrencilerinin demokratik tutumlarına yönelik görüşleri “**Babanın İş**” değişkeni ‘Anova’ sonuçlarına göre, istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmektedir ($F_{2,497} = 0,563$; $p > ,05$).

4.1.5. Demokratik Tutum İle Annenin Eğitim Durumu İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin annenin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Anova gerçekleştirilmiştir. Betimsel istatistik sonuçları Tablo 20’de, Anova analiz bulguları ise Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 20:Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “**Annenin Eğitim Durumu**” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları

Annenin Eğitim Durumu	N	$\bar{x}$	SS
-----------------------	---	-----------	----

1) Okuma Yazma Bilmez	30	3,85	,448
2) İlkokul Mezunu	254	3,91	,385
3) Ortaokul Mezunu	148	3,97	,402
4) Lise Mezunu	56	3,96	,328
5) Üniversite Mezunu	12	3,90	,389

Tablo 20’de yer alan betimsel istatistik sonuçlarına göre annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilerin ortalama puanları 3,85; ilkokul mezunu olan öğrencilerin ortalama puanları 3,91; ortaokul mezunu olan öğrencilerin ortalama puanları 3,97; lise mezunu olan öğrencilerin ortalama puanları 3,96; üniversite mezunu olan öğrencilerin ortalama puanları 3,90’dır. Ortalama puanlara göre çok büyük farklar olmamakla birlikte, en yüksek ortalamaya sahip öğrencilerin annelerinin eğitim durumunun ortaokul mezunu olduğu ($\bar{x} = 3,97$); en düşük ortalamaya sahip öğrencilerin annelerinin ise okuma yazma bilmediği ($\bar{x} = 3,85$) görülmektedir.

Tablo 21: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “**Annenin Eğitim Durumu**” Değişkenine Yönelik **Anova** Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark (Tukey)
Gruplar arası	,546	4	,136	,902	,463	-----
Gruplar içi	74,849	495	,151			
Toplam	75,394	499				

Tablo 21’de verilen Ortaokul Öğrencilerinin demokratik tutumlarına yönelik görüşleri “**Annenin Eğitim Durumu**” değişkeni ‘Anova’ sonuçlarına göre, istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmektedir ($F_{4,495}=0,902$; $p>,05$).

4.1.6. Demokratik Tutum İle Babanın Eğitim Durumu İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin babanın eğitim durumu değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Anova gerçekleştirilmiştir. Betimsel istatistik sonuçları Tablo 22’de, Anova analiz bulguları ise Tablo 23’te verilmiştir.

Tablo 22:Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Babanın Eğitim Durumu” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları

Babanın Eğitim Durumu	N	$\bar{x}$	SS
1) Okuma Yazma Bilmez	8	3,99	,553
2) İlkokul Mezunu	166	3,92	,383
3) Ortaokul Mezunu	168	3,89	,401
4) Lise Mezunu	108	4,02	,363
5) Üniversite Mezunu	50	3,92	,369

Tablo 22’de yer alan betimsel istatistik sonuçlarına göre, babası okuma yazma bilmeyen öğrencilerin ortalama puanları 3,99; ilkokul mezunu olan öğrencilerin ortalama puanları 3,92; ortaokul mezunu olan öğrencilerin ortalama puanları 3,89; lise mezunu olan öğrencilerin ortalama puanları 4,02; üniversite mezunu olan öğrencilerin ortalama puanları 3,92’dir. Ortalama puanlara göre çok büyük farklar olmamakla birlikte, en yüksek ortalamaya sahip öğrencilerin babalarının eğitim durumunun lise mezunu olduğu ($\bar{x}$ =4,02); en düşük ortalamaya sahip öğrencilerin babalarının eğitim durumunun ise ortaokul mezunu olduğu ($\bar{x}$ =3,85) görülmektedir.

Tablo 23: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Babanın Eğitim Durumu” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark (Tukey)
-------------------	-----------------	----	--------------------	---	---	----------------------

Gruplar arası	1,249	4	,312	2,085	0,82	-----
Gruplar içi	74,145	495	,150			
Toplam	75,394	499				

Tablo 23’te verilen Ortaokul Öğrencilerinin demokratik tutumlarına yönelik görüşleri “**Babanın Eğitim Durumu**” değişkeni ‘Anova’ sonuçlarına göre, istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmektedir ($F_{4,495}=2,085$; $p>,05$).

4.1.7. Demokratik Tutum İle Ailenin Aylık Geliri İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin ailenin aylık geliri değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Anova gerçekleştirilmiştir. Betimsel istatistik sonuçları Tablo 24’te, Anova analiz bulguları ise Tablo 25’de verilmiştir.

Tablo 24:Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “**Ailenin Aylık Geliri**” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları

Ailenin Aylık Geliri	N	$\bar{x}$	SS
1) 1000 ve Altı	59	3,91	,420
2) 1000-2000 Arası	225	3,94	,378
3) 2000-3000 Arası	124	3,92	,406
4) 3000 ve Üstü	62	3,91	,366

Tablo 24’te yer alan betimsel istatistik sonuçlarına göre, ailenin aylık geliri 1000 TL ve altı olan öğrencilerin ortalama puanları 3,91; 1000-2000 TL arası olan öğrencilerin ortalama puanları 3,94; 2000-3000 TL arası olan öğrencilerin ortalama puanları 3,92; 3000 TL ve üstü olan öğrencilerin ortalama puanları 3,91’dir. Ortalama puanlara göre çok büyük farklar olmamakla birlikte, en yüksek demokratik tutum puan ortalamasına sahip öğrencilerin

ailelerinin aylık geliri 1000-2000 TL arası; en düşük demokratik puan ortalamasına sahip öğrencilerin ailelerinin aylık gelirin 1000 TL ve altı ile 3000 TL ve üstü olduğu görülmektedir.

Tablo 25: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “*Ailenin Aylık Geliri*” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark (Tukey)
Gruplar arası	,111	3	,037	,243	0,866	-----
Gruplar içi	75,284	496	,152			
Toplam	75,394	499				

Tablo 25’te verilen ortaokul öğrencilerinin demokratik tutumlarına yönelik görüşleri “*Ailenin Aylık Geliri*” değişkeni ‘Anova’ sonuçlarına göre, istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmektedir ($F_{3,496}=,243$; $p>,05$).

4.1.8. Demokratik Tutum İle Kardeş Sayısı İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Anova gerçekleştirilmiştir. Betimsel istatistik sonuçları Tablo 26’da, Anova analiz bulguları ise Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 26: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “*Kardeş Sayısı*” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları

Kardeş Sayısı	N	$\bar{x}$	SS
1) Tek Çocuk	5	3,94	,234
2) 2 Kardeş	48	3,96	,375
3) 3 Kardeş	175	3,94	,354
4) 4 Kardeş	179	3,92	,397

5) 5 ve Üstü	93	3,91	,447
--------------	----	------	------

Tablo 26’da yer alan betimsel istatistik sonuçlarına göre, tek çocuk olan öğrencilerin ortalama demokratik tutum puanları 3,94, 2 kardeş olan öğrencilerin ortalama demokratik tutum puanları 3,96, 3 kardeş olan öğrencilerin ortalama demokratik tutum puanları 3,94, 4 kardeş olan öğrencilerin ortalama demokratik tutum puanları 3,92, 5 ve üstü olan öğrencilerin ortalama demokratik tutum puanları 3,91’dir. Bu bakımdan ortaokul öğrencilerinin kardeş sayısı değişkenine göre demokratik tutumlarının birbirinden farklı olduğu söylenemez. Ortalama puanlara göre çok büyük farklar olmamakla birlikte, en yüksek demokratik tutum puan ortalamasına sahip öğrencilerin 2 kardeş olduğu; en düşük demokratik tutum puan ortalamasına sahip öğrencilerin ise 5 ve üstü kardeş sayısına sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 27: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Kardeş Sayısı” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark (Tukey)
Gruplar arası	,114	4	,028	,187	,945	-----
Gruplar içi	75,280	495	,152			
Toplam	75,394	499				

Tablo 27’de verilen Ortaokul Öğrencilerinin demokratik tutumlarına yönelik görüşleri “*Kardeş Sayısı*” değişkeni ‘Anova’ sonuçlarına göre, istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmektedir ($F_{4,495}=,187$; $p>,05$).

4.1.9. Demokratik Tutum İle Kardeş Sırası İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin kardeş sırası değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Korelasyon testi yapılmıştır. Analiz bulguları Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28:Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “Kardeş Sırası” Değişkenine Yönelik Korelasyon İstatistik Sonuçları

Değişkenler	Korelasyon değeri (r)	P değeri	n
Kardeş Sırası- Demokratik Tutum	-,050	,265	500

Tablo 28 incelendiğinde kardeş sırası ile demokratik tutum arasında negatif yönlü ve zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir. Burada kardeş sırası arttıkça demokratik tutumun biraz azaldığı söyleyebiliriz. Görülen bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir ($r = -,050$, $p > 0.05$).

4.2. YAŞAM DOYUMUNA İLİŞKİN BULGULAR

4.2.1. Yaşam Doyumu Cinsiyet İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla t-testi gerçekleştirilmiştir. Analiz bulguları Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29: Ortaokul Öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin “Cinsiyet” Değişkenine Göre Bağımsız T-Testi Sonuçları

Grup	N	$\bar{x}$	SS	t	P
Kız	251	3,33	,96	,558	,577
Erkek	249	3,37	,80		

Tablo 29’da verilen ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumuna yönelik görüşleri “Cinsiyet” değişkeni ‘t-testi’ sonuçlarına göre, kızlar ve erkekler arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olmadığı görülmektedir. Buna kız öğrencilerin puanları ($X = 3,33$) ile erkek öğrencilerin puanlarına ($X = 3,37$) ait ortalamalara bakıldığında, ortalamaların birbirine oldukça

yakın olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar dikkate alındığında kız ve erkek öğrencilerin yaşam doyumuna yönelik görüşlerinin benzer olduğu söylenebilir ($t=,558$, $p>.05$).

4.2.2. Yaşam Doyumu İle Sınıf Düzeyi İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla t-testi gerçekleştirilmiştir. Analiz bulguları Tablo 30’da verilmiştir.

Tablo 30: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarına Yönelik Görüşlerinin “Sınıf Düzeyi” Değişkenine Göre Bağımsız T-Testi Sonuçları

Grup	N	$\bar{x}$	SS	t	P
7. sınıf	206	3,46	,90	2,23	,026*
8. sınıf	294	3,28	,87		

(* $P<0.05$)

Tablo 30’da verilen ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumlarına yönelik görüşleri “Sınıf Düzeyi” değişkeni ‘t-testi’ sonuçlarına göre, 7. ve 8. sınıflar arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olduğu görülmektedir. 7. sınıf öğrencilerin aritmetik ortalamaları ($X = 3,46$) ile 8. sınıf öğrencilerinin aritmetik ortalamalarına ($X = 3,28$) bakıldığında, 7. Sınıf öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir ($t=2,23$; $p<0,05$).

4.2.3. Yaşam Doyumu İle Annenin Yaptığı İş İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin annenin yaptığı iş değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Anova gerçekleştirilmiştir. Betimsel istatistik sonuçları Tablo 31’de, Anova analiz bulguları Tablo 32’de verilmiştir.

Tablo 31:Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna Yönelik Görüşlerinin “**Annenin Yaptığı İş**” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları

Annenin İşi	N	$\bar{x}$	SS
1) Ev Hanımı	466	3,36	,887
2) İşçi	15	3,12	,837
3)Memur	7	3,34	,639
4) Diğer	12	3,10	1,158

Tablo 31’de yer alan betimsel istatistik sonuçlarına göre annesi ev hanımı olan öğrencilerin ortalama puanları 3,36; işçi olan öğrencilerin ortalama puanları 3,12; memur olan öğrencilerin ortalama puanları 3,34; diğer meslek grupları ise 3,10’dur. Ortalama puanlara göre çok büyük farklar olmamakla birlikte, en yüksek ortalamaya sahip öğrencilerin annesinin ev hanımı ($\bar{x} = 3,36$), en düşük ortalamaya sahip öğrencilerin ise annesinin mesleğinin diğer meslek grupları olduğu ($\bar{x} = 3,10$) görülmektedir.

Tablo 32: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna Yönelik Görüşlerinin “**Annenin Yaptığı İş**” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark (Tukey)
Gruplar arası	1,708	3	,569	,718	,541	-----
Gruplar içi	393,128	496	,793			
Toplam	394,836	499				

Tablo 32’de verilen Ortaokul Öğrencilerinin yaşam doyumlarına yönelik görüşleri “**Annenin Yaptığı İş**” değişkeni ‘Anova’ sonuçlarına göre, istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmektedir ($F_{3,496} = ,718$; $p > 0,05$).

4.2.4. Yaşam Doyumu İle Babanın Yaptığı İş İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin babanın işi değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Anova gerçekleştirilmiştir. Betimsel istatistik sonuçları Tablo 33’te, Anova analiz bulguları Tablo 34’te verilmiştir.

Tablo 33:Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarına Yönelik Görüşlerinin “**Babanın Yaptığı İş**” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları

Babanın İş	N	$\bar{x}$	SS
1) İşçi	281	3,34	,864
2) Memur	53	3,60	,950
3) Diğer	166	3,28	,902

Tablo 33’te yer alan betimsel istatistik sonuçlarına göre babası işçi olan öğrencilerin ortalama yaşam doyumu puanları 3,34; memur olan öğrencilerin ortalama yaşam doyumu puanları 3,60; diğer meslek grupları ise 3,28’dir. Ortalama puanlara göre çok büyük farklar olmamakla birlikte, en yüksek yaşam doyumuna sahip öğrencilerin babalarının mesleğinin memur olduğu ($\bar{x} = 3,60$), en düşük yaşam doyumuna sahip öğrencilerin ise babalarının diğer meslek gruplarından olduğu ($\bar{x} = 3,28$) söylenebilir.

Tablo 34: Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “**Babanın İş**” Değişkenine Yönelik **Anova** Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark (Tukey)
Gruplar arası	4,120	2	2,060	2,620	,074	-----
Gruplar içi	390,717	497	,786			
Toplam	394,836	499				

Tablo 34’te verilen ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumlarına yönelik görüşleri “*Babanın Yaptığı İş*” değişkeni ‘Anova’ sonuçlarına göre, istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmektedir ($F_{2,497}=2,620$; $p>0,05$).

4.2.5. Yaşam Doyumu İle Annenin Eğitim Durumu İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin yaşam doyum düzeylerinin annenin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Anova gerçekleştirilmiştir. Betimsel istatistik sonuçları Tablo 35’de, Anova analiz bulguları Tablo 36’da verilmiştir.

Tablo 35:Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna Yönelik Görüşlerinin “**Annenin Eğitim Durumu**” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları

Annenin Eğitim Durumu	N	$\bar{x}$	SS
1) Okuma Yazma Bilmez	30	2,95	,751
2) İlkokul Mezunu	254	3,37	,909
3) Ortaokul Mezunu	148	3,37	,890
4) Lise Mezunu	56	3,44	,869
5) Üniversite Mezunu	12	3,26	,710

Tablo 35’da yer alan betimsel istatistik sonuçlarına göre annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilerin yaşam doyumu ortalama puanları 2,95; ilkokul mezunu olan öğrencilerin yaşam doyumu ortalama puanları 3,37; ortaokul mezunu olan öğrencilerin yaşam doyumu ortalama puanları 3,37; lise mezunu olan öğrencilerin yaşam doyumu ortalama puanları 3,44; üniversite mezunu olan öğrencilerin yaşam doyumu ortalama puanları 3,26’dır. Ortalama puanlara göre çok büyük farklar olmamakla birlikte, en yüksek ortalamaya sahip öğrencilerin annelerinin eğitim durumunun lise mezunu olduğu ($\bar{x} = 3,44$); en düşük ortalamaya sahip öğrencilerin annelerinin ise okuma yazma bilmediği ($\bar{x} = 2,95$) görülmektedir.

Tablo 36: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna Yönelik Görüşlerinin “**Annenin Eğitim Durumu**” Değişkenine Yönelik **Anova** Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark (Tukey)
Gruplar arası	5,541	4	1,385	1,761	,135	-----
Gruplar içi	389,296	495	,786			
Toplam	394,836	499				

Tablo 36’da verilen Ortaokul Öğrencilerinin yaşam doyumunu belirlemeye yönelik görüşleri “*Annenin Eğitim Durumu*” değişkeni ‘Anova’ sonuçlarına göre, istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmektedir ($F_{4,495}=1,761$; $p>0,05$).

4.2.6.Yaşam Doyumu İle Babanın Eğitim Durumu İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin yaşam doyum düzeylerinin babanın eğitim durumu değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Anova gerçekleştirilmiştir. Betimsel istatistik sonuçları Tablo 37’de, Anova analiz bulguları Tablo 38’de verilmiştir.

Tablo 37:Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna Yönelik Görüşlerinin “**Babanın Eğitim Durumu**” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları

Babanın Eğitim Durumu	N	$\bar{x}$	SS
1) Okuma Yazma Bilmez	8	3,10	,701
2) İlkokul Mezunu	166	3,26	,929
3) Ortaokul Mezunu	168	3,32	,873
4) Lise Mezunu	108	3,51	,801
5) Üniversite Mezunu	50	3,45	,986

Tablo 37’de yer alan betimsel istatistik sonuçlarına göre, babası okuma yazma bilmeyen öğrencilerin yaşam doyumu ortalama puanları 3,10; ilkokul mezunu olan öğrencilerin yaşam doyumu ortalama puanları 3,26; ortaokul mezunu olan öğrencilerin yaşam doyumu ortalama puanları 3,32; lise mezunu olan öğrencilerin yaşam doyumu ortalama puanları 3,51; üniversite mezunu olan öğrencilerin yaşam doyumu ortalama puanları 3,45’dir. Ortalama puanlara göre çok büyük farklar olmamakla birlikte, en yüksek ortalamaya sahip öğrencilerin babalarının eğitim durumunun lise mezunu olduğu ($\bar{x}=3,51$); en düşük yaşam doyumuna sahip öğrencilerin babalarının okuma yazma bilmediği ($\bar{x}=3,10$) görülmektedir.

Tablo 38: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna Yönelik Görüşlerinin “**Babanın Eğitim Durumu**” Değişkenine Yönelik Anova Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark (Tukey)
Gruplar arası	5,078	4	1,269	1,612	,170	-----
Gruplar içi	389,759	495	,787			
Toplam	394,836	499				

Tablo 38’de verilen Ortaokul Öğrencilerinin yaşam doyumunu belirlemeye yönelik görüşleri “**Babanın Eğitim Durumu**” değişkeni ‘Anova’ sonuçlarına göre, istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmektedir ($F_{4,495}=1,612$; $p>0,05$).

4.2.7.Yaşam Doyumu İle Ailenin Aylık Geliri İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin ailenin aylık geliri değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Anova gerçekleştirilmiştir. Betimsel istatistik sonuçları Tablo 39’da, Anova analiz bulguları Tablo 40’da verilmiştir.

Tablo 39:Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarına Yönelik Görüşlerinin “**Ailenin Aylık Geliri**” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları

Ailenin Aylık Geliri	N	$\bar{x}$	SS
----------------------	---	-----------	----

1) 1000 ve Altı	59	3,00	1,004
2) 1000-2000 Arası	225	3,29	,857
3) 2000-3000 Arası	124	3,54	,774
4) 3000 ve Üstü	62	3,56	,992

Tablo 39’da yer alan betimsel istatistik sonuçlarına göre, ailenin aylık geliri 1000 TL ve altı olan öğrencilerin ortalama puanları 3,00; 1000-2000 TL arası olan öğrencilerin ortalama puanları 3,29; 2000-3000 TL arası olan öğrencilerin ortalama puanları 3,54; 3000 TL ve üstü olan öğrencilerin ortalama puanları 3,56’dır. Ortalama puanlara göre çok büyük farklar olmamakla birlikte, en yüksek yaşam doyumuna sahip öğrencilerin ailelerinin aylık geliri 3000 TL ve üstü; en düşük yaşam doyumuna sahip öğrencilerin ailelerinin aylık gelirinin 1000 TL ve altı olduğu görülmektedir.

Tablo 40:Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarına Yönelik Görüşlerinin “**Ailenin Aylık Geliri**” Değişkenine Yönelik **Anova** Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark (Tukey)
Gruplar arası	15,796	3	5,265	6,890	0,00	1-3 ve 1-4
Gruplar içi	379,040	496	,764			
Toplam	394,836	499				

(*P<0.05 anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır.)

Tablo 40’da verilen Ortaokul Öğrencilerinin yaşam doyumlarına yönelik görüşleri “**Ailenin Aylık Geliri**” değişkeni ‘Anova’ sonuçlarına göre, istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir ($F_{3,496}=6,890$; $p<0,05$). Bu anlamlı farkın hangi gruplardan kaynaklandığının belirlenmesi amacıyla Tukey testi yapılmıştır. Analiz sonucunda, aylık geliri 1000 TL ve altı olan grup ile aylık geliri 2000-3000 ve 3000 TL üzeri olan gruplar arasında anlamlı fark olduğu anlaşılmaktadır. 1000 TL ve altı gelire sahip bireylerin yaşam doyumlarının daha düşük olduğu bulunmuştur.

4.2.8.Yaşam Doyumu İle Kardeş Sayısı İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin yaşam doyum düzeylerinin kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Anova gerçekleştirilmiştir. Betimsel istatistik sonuçları Tablo 41’de, Anova analiz bulguları Tablo 42’de verilmiştir.

Tablo 41:Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna Yönelik Görüşlerinin “**Kardeş Sayısı**” Değişkenine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları

Kardeş Sayısı	N	$\bar{x}$	SS
1) Tek Çocuk	5	3,76	,931
2) 2 Kardeş	48	3,27	,933
3) 3 Kardeş	175	3,42	,878
4) 4 Kardeş	179	3,38	,863
5) 5 ve Üstü	93	3,18	,925

Tablo 41’de yer alan betimsel istatistik sonuçlarına göre, tek çocuk olan öğrencilerin ortalama yaşam doyum puanları 3,76; 2 kardeş olan öğrencilerin ortalama yaşam doyum puanları 3,27, 3 kardeş olan öğrencilerin ortalama yaşam doyum puanları 3,42, 4 kardeş olan öğrencilerin ortalama yaşam doyum puanları 3,38, 5 ve üstü olan öğrencilerin ortalama yaşam doyum puanları 3,18’dir. Ortaokul öğrencilerinin kardeş sayısı bakımından yaşam doyumlarının birbirinden farklı olduğu söylenemez. Ortalama puanlara göre çok büyük farklar olmamakla birlikte, en yüksek yaşam doyum puan ortalamasına sahip öğrencilerin tek çocuk olduğu; en düşük yaşam doyum puan ortalamasına sahip öğrencilerin ise 5 ve üstü kardeş sayısına sahip olduğu söylenebilir. Buna göre kardeş sayısının artmasının öğrencilerin yaşam doyumunu düşürdüğü söylenebilir.

Tablo 42: Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarına Yönelik Görüşlerinin “**Kardeş Sayısı**” Değişkenine Yönelik **Anova** Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark (Tukey)
-------------------	-----------------	----	--------------------	---	---	----------------------

Gruplar arası	4,847	4	1,212	1,538	,190	-----
Gruplar içi	389,989	495	,788			
Toplam	394,836	499				

Tablo 42’de verilen Ortaokul Öğrencilerinin yaşam doyumuna yönelik görüşleri “**Kardeş Sayısı**” değişkeni ‘Anova’ sonuçlarına göre, istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmektedir ($F_{4,495}=1,538$; $p>0,05$).

4.2.9.Yaşam Doyumu İle Kardeş Sırası İlişkisi

Ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin kardeş sırası değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Korelasyon testi yapılmıştır. Analiz bulguları Tablo 43’te verilmiştir.

Tablo 43:Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarına Yönelik Görüşlerinin “**Kardeş Sırası**” Değişkenine Yönelik Korelasyon İstatistik Sonuçlar

Değişkenler	Korelasyon değeri (r)	P değeri	n
Kardeş Sırası- Demokratik Tutum	-,095*	,034	500

* $P<0.05$

Tablo 43 incelendiğinde kardeş sırası ile yaşam doyumu arasında negatif yönü bir ilişki olduğu ve korelasyon katsayısının anlamlı olduğu görülmektedir ($r=-,095$, $p<0.05$). Burada kardeşler arasında bulunan sıranın arttıkça yaşam doyumunun azaldığını söyleyebiliriz.

4.3. DEMOKRATİK TUTUM VE YAŞAM DOYUMUNA YÖNELİK BULGULAR

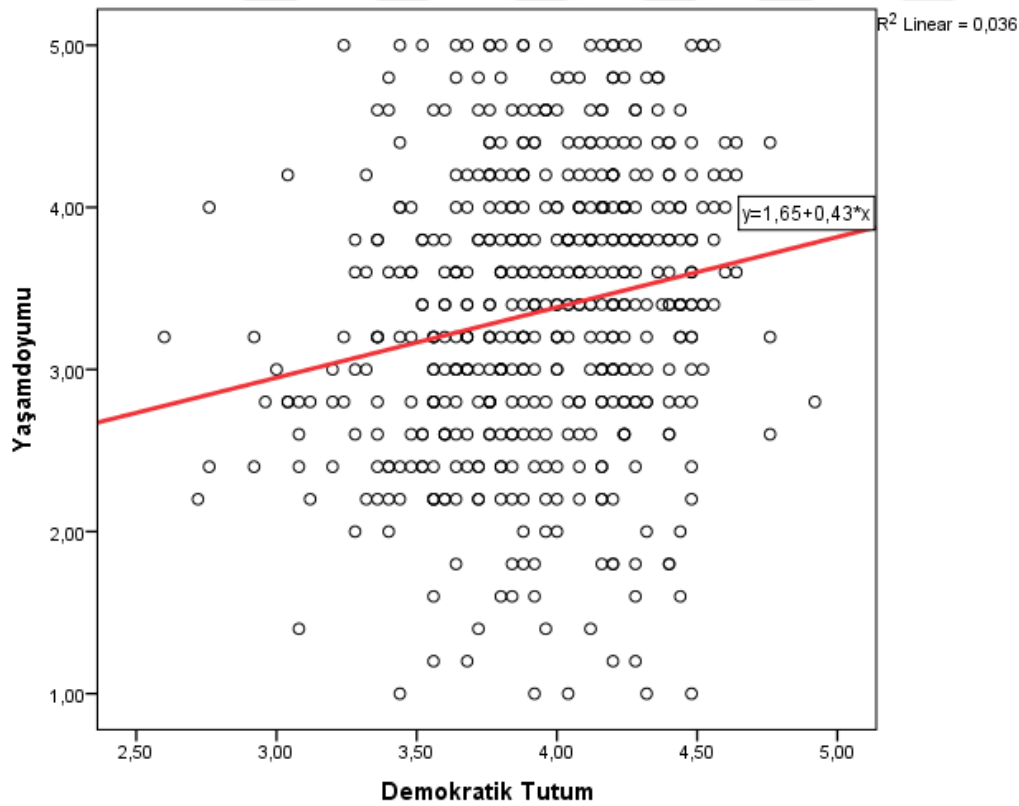
Demokratik tutum ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla basit korelasyon analizi ve regresyon analizi uygulanmıştır. Korelasyon analizi iki farklı değişken arasındaki ilişkinin yönü ve şiddetini belirlemek amacıyla kullanılır (Eymen, 2007). Eğer veriler normal dağılım gösteriyorsa Pearson korelasyon analizi kullanılır. Demokratik tutum ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson korelasyon katsayısı değerleri kullanılmıştır. Veriler 0.01 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir.

Demokratik tutum ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin ortaya konulması amacıyla öncelikle değişkenlere ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile iki değişken arasındaki Pearson korelasyon analizi değerleri incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda anlamlılık düzeyinin 0.01'den büyük olması demokratik tutum ve yaşam doyumu değişkenlerinin ilişkili olduğu görülmüştür. Demokratik tutum ile yaşam doyumu arasında pozitif yönde fakat düşük düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır. Değişkenlere ilişkin korelasyon değerleri tablo 44'te verilmiştir.

Tablo 44: Demokratik Tutum İle Yaşam Doyumu Değişkenlerine İlişkin Korelasyon Değerleri

Değişkenler	Korelasyon değeri (r)	P değeri	n
Demokratik Tutum-Yaşam Doyumu	,190**	,000	500

**: $p < 0,01$

Şekil 1: Demokratik Tutum İle Yaşam Doyumunun birlikte değişimini gösteren grafik

Tablo 35 ve Şekil 1'deki bulgulara göre öğrencilerin demokratik tutumları ile yaşam doyumları arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Korelasyon katsayısı 0,01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($r = ,190$; $p < 0,01$). Buna göre demokratik tutumu yüksek olanların yaşam doyumlarının da yüksek olduğu söylenebilir.

Demokratik tutum değişkeninin yaşam doyumunu yordama gücü basit doğrusal regresyon analizi ile incelenmiştir. Gerçekleşen basit doğrusal regresyon analizinde demokratik tutum bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Demokratik tutumun yaşam doyumunu yordamasına ait regresyon modeli anlamlı bulunmuştur. ($F = 18,566$, $p < 0,05$). Determinasyon katsayısı $R^2 = ,036$ olarak elde edilmiştir. Analiz sonucunda demokratik tutumun yaşam doyumunu yordadığı ve yaşam doyumuna ilişkin varyansın % 4'ünü açıkladığı görülmüştür. Elde edilen diğer sonuçlar tablo 45 ve 46'da verilmiştir.

Tablo 45: Demokratik Tutum İle Yaşam Doyumu Değişkenlerine İlişkin Model Özeti

Model Özeti^b

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standart Hata
1	,190 ^a	,036	,034	,87427

a: Yordayıcı: Demokratik Tutum

b: Yordanan: Yaşam Doyumu

Tablo 46: Demokratik Tutum İle Yaşam Doyumu Değişkenlerine İlişkin Regresyon Analizi Değerleri

Model	Regresyon Katsayıları		Beta	t	Sig.
	B	Std. Error			
1 (Sabit)	1.648	,398		4,139	,000
Demokratik Tutum	,434	,101	,190	4,309	,000

a. Yordanan: Yaşam Doyumu

Analiz sonucunda demokratik tutumun yaşam doyumunu anlamlı şekilde yordadığı ve regresyon kat sayısının pozitif olduğu anlaşılmaktadır ($B=,434$; $t=4,309$; $p<0,05$). Bu sonuca göre öğrencilerin demokratik tutum puanlarındaki her bir birimlik artışa karşılık yaşam doyumlarında 0,434 birimlik bir artış olması öngörülmektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Araştırmanın bulgularına göre demokratik tutumun cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir. Kızların demokratik tutum düzeyleri erkeklere oranla daha yüksek çıkmıştır. Dilekmen (2000)'in yapmış olduğu bir araştırmada sınıf öğretmenliği bölümündeki adayların demokratik tutumlarını çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Bu araştırmada kızların demokratik tutum düzeyleri yüksek bulunmuştur. Yiğit ve Çolak (2010)'ın çalışmasında da yine kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla demokratik tutum içerisinde bulundukları saptanmıştır. Kuş ve Çetin (2014) de, İlköğretim öğrencilerinin demokrasi algılarını etkileyen nedenleri ve algı düzeylerini diğer ülkelerle karşılaştırmayı amaçlamışlardır. Araştırma sonucuna bakıldığında, öğrencilerin demokrasi algıları cinsiyete göre farklılaşma göstermiştir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla demokrasi algıları daha yüksek çıkmış ve daha fazla demokratik tutum içerisinde bulundukları tespit edilmiştir. Bununla birlikte Kurtaslan, Okay, Kutluk ve Çakırer (2013) tarafından yapılan bir diğer araştırmada ise cinsiyete göre farklılaşma göstermemiştir. Çalışmaların büyük bir kısmı gösteriyor ki demokratik tutum cinsiyete göre farklılaşma göstermekte, kız öğrencilerin demokratik tutumları erkek öğrencilere oranla daha yüksek çıkmaktadır. Aynı zamanda çalışmanın bulgularına göre demokratik tutum ölçeğinin kurallara uyma alt boyutunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla kurallara uyma davranışı gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Demokratik tutum ile sınıf düzeyi değişkeni arasındaki ilişki incelenmiş ve demokratik tutumun sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma göstermediği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte demokratik tutum ölçeğinin kurallara uyma alt boyutunda 7. Sınıf öğrencilerinin 8. Sınıf öğrencilerine oranla daha fazla kurallara uyma davranışı gösterdiği belirlenmiştir. Kuş ve Çetin (2014)'in çalışmalarında demokratik tutumun sınıf düzeyine göre farklılaştığı sonucuna ulaşmışlardır. 8. Sınıf öğrencilerinin demokrasi algıları daha yüksek çıkmıştır. Diğer taraftan İflazoğlu ve Çavdaş (2004), üniversite 4. sınıf öğrencilerinin birinci

sınıf öğrencilerine göre daha demokratik tutumlara sahip olduğu gözlemiştir. Dilekmen (2000) ise, demokratik tutum ile sınıf düzeyi arasında anlamlı bir ilişki saptamamıştır.

Demokratik tutum ile annenin ve babanın yaptığı iş ve annenin babanın eğitim durumu değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bununla birlikte Dilekmen (2000), Kurtaslan, Okay, Kutluk ve Çakırer (2013)'in çalışmalarında da demokratik tutum ile anne baba eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ancak Kuş ve Çetin (2014), anne-baba eğitim durumunun arttıkça demokrasi algısının da arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Aynı şekilde Yiğit ve Çolak (2010) ise anne-baba eğitim durumunun demokratik tutumu etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Ailenin aylık geliri ile demokratik tutum arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Dilekmen (2000), Kurtaslan, Okay, Kutluk ve Çakırer (2013), ailenin aylık geliri ile demokratik tutum arasında anlamlı bir ilişki saptamamış fakat Kuş ve Çetin (2014), öğrencilerin ailelerinin aylık gelirlerinin arttıkça demokratik tutumlarının da arttığı sonucuna ulaşmıştır. Yiğit ve Çolak (2010)'ta ailenin aylık geliri ile demokratik tutum arasında anlamlı bir ilişki saptamıştır.

Çalışmada kardeş sayısı ile demokratik tutum arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Fakat tek çocuk olan öğrencilerin ortalama demokratik puanları 3.94, iki kardeş olanların demokratik tutum ortalamaları 3.96, üç kardeş olanların ortalama demokratik tutum puanları 3.94, dört kardeş olanların ortalama demokratik tutum puanları 3.92, beş kardeş olanların ortalama demokratik tutum puanları 3.91 olarak saptanmıştır. Tek çocuk ortalama değeri düşünülmezse, kardeş sayısı arttıkça öğrencilerin demokratik tutumlarının da düştüğü yorumu yapılabilir. Kardeşler arasında bulunulan sıraya göre ise negatif düzeyde ve anlamlı olmayan bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kardeşler arasında bulunulan sıra arttıkça, demokratik tutumda çok az azalma meydana gelmektedir.

Araştırmada yaşam doyumu ile cinsiyet arasındaki ilişki de ele alınmış ve yaşam doyumu ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Aynı şekilde Hyde (2005) ve Cao, Sun, Wan, Hao & Tao (2011), cinsiyetin yaşam doyumunu etkilemediği sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte Gündoğar, Sallan Gül, Uskun, Demirci, ve Keçeci (2007), çeşitli değişkenlerin yaşam doyumlarına etkisini araştırmıştır. Çalışma sonucunda ise kız öğrencilerin kaygı düzeyleri erkek öğrencilere oranla daha yüksek çıkmıştır. Erkek öğrencilerin üniversite hayatlarından hoşnutlukları, gelir düzeyleri, okudukları bölüme uygun olmaları ve iş beklentileriyle yaşam doyumları arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki

olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde Ünal (2018), lise öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmasında kız öğrencilerin yaşam doyumlarının erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kırtıl (2009), cinsiyetin yaşam doyumu üzerinde önemli bir etken olduğu sonucuna ulaşmış ve kız öğrencilerin erkeklere oranla daha fazla olumlu ilişki kurduklarını tespit etmiştir.

Araştırmada yaşam doyumu ile sınıf düzeyi arasındaki ilişki de araştırılmış ve 7. Sınıf öğrencilerin yaşam doyumlarının ($X = 3,46$), 8. sınıf öğrencilerine ($X = 3,28$) oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Burada öğrencilerin liseye geçiş sınavına girecek olmaları ve bunun stresini yaşıyor olmaları etken olarak gösterilebilir. Annenin ve babanın yaptığı işin yaşam doyumuna etkisi araştırılmış ve annesi ev hanımı olan öğrencilerin yaşam doyumu daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Bununla birlikte babası memur olan öğrencilerin yaşam doyumları daha yüksek bulunmuştur.

Annenin ve babanın eğitim durumunun yaşam doyumuna etkisi incelenmiş ve anne ve babası lise mezunu olan çocukların yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Anne ve babası üniversite mezunu olan öğrencilerin yaşam doyumlarının, annesi ve babası lise mezunu olan öğrencilere oranla daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ailenin aylık geliri ile öğrencilerin yaşam doyumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Ailelerin aylık gelirleri arttıkça, öğrencilerin yaşam doyumları da artmaktadır. Anlamlı farkın hangi gruplardan kaynaklandığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda, aylık geliri 1000 TL ve altı olan grup ile aylık geliri 2000-3000 ve 3000 TL üzeri olan gruplar arasında anlamlı fark olduğu anlaşılmaktadır. 1000 TL ve altı gelire sahip bireylerin yaşam doyumlarının daha düşük olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte Cao, Sun, Wan, Hao & Tao (2011), Çin’de farklı şehirlerde yaşayan 17.599 öğrenci üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında sosyo-ekonomik durumun yaşam doyumunu etkilemediği sonucuna ulaşmışlardır. Aynı zamanda Blom vd. (2018), ekonomik sıkıntı yaşayan ailelerin yaşam doyumlarının da düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yaşam doyumu ile kardeş sayısı arasındaki ilişki incelenmiş ve anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte tek çocuk olan bireylerin yaşam doyumları, kardeşi olan bireylere oranla daha yüksek çıkmıştır. Yaşam doyumu ile kardeşler arasında bulunulan sıra arasındaki ilişki ele alınmış ve korelasyon analizi sonucunda kardeşler arasında bulunulan sıra arttıkça yaşam doyumunun azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın sonucunda demokratik tutum ve yaşam doyumu değişkenlerinin ilişkili olduğu görülmüştür. Demokratik tutum ile yaşam doyumu arasında pozitif yönde fakat düşük düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre demokratik tutumu yüksek olan bireylerin, yaşam doyumlarının da yüksek olduğu söylenebilir. Analiz sonucunda demokratik tutumun yaşam doyumunu yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın demokratik tutuma yönelik bulguları incelendiğinde; kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla demokratik tutuma sahip oldukları dikkat çekmektedir. Demokratik tutum ölçeğinin alt boyutlarında ise kız öğrencilerin demokratik tutum ortalamaları erkek öğrencilere oranla daha fazladır. Buna göre kız öğrenciler, erkek öğrencilere oranla daha fazla güven duyma, kurallara uyma, hoşgörülü olma, bağımsız hareket etme ve sosyal katılım davranışları gerçekleştirmektedirler. 8. sınıf öğrencileri ise 7. Sınıf öğrencilerine oranla daha fazla demokratik tutuma sahiptir. Demokratik tutum ölçeğinin alt boyutlarının ortalama değerlerine göre; 7. sınıf öğrencileri 8. sınıf öğrencilerine oranla daha fazla güven duygusu yaşamakta, bağımsız hareket etmekte ve sosyal katılım davranışı göstermektedir, 8. Sınıf öğrencileri ise 7. Sınıf öğrencilerine oranla daha fazla hoşgörülü tutum içerisinde bulunmaktadır ve kurallara uyma davranışı göstermektedir.

Anne ve babalarının mesleği memur olan öğrencilerin, demokratik tutum ortalamalarının daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Diğer taraftan anne eğitim durumu ortaokul mezunu, baba eğitim durumunun ise lise mezunu olan öğrencilerin demokratik tutum ortalamalarının daha yüksek çıktığı görülmektedir. Aynı zamanda çalışmada 2 kardeş olan bireylerin demokratik tutum ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kardeş sayısının artmasıyla birlikte demokratik tutum ortalamaları da azalmaktadır. Kardeşler arasında bulunulan sıra ile demokratik tutum arasında negatif yönlü ve zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir. Burada kardeş sayısı arttıkça demokratik tutumun biraz azaldığını söyleyebiliriz.

Çalışmanın yaşam doyumu ile ilgili bulgularına bakacak olursak; 7. sınıf öğrencilerinin yaşam doyumlarının 8. Sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Burada liseye geçiş süreci, gelecek kaygısı, sınav stresi ve heyecanının 8. Sınıf öğrencilerinde yaşam doyumlarının azalmasına neden olduğu düşünülmektedir. Annesi ev hanımı ve babası memur olan bireylerin yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Anne- baba eğitim durumunun yaşam doyumu üzerindeki etkisinin de ele alındığı çalışmada, anne ve babası lise mezunu olan bireylerin yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Ailenin aylık geliri ve yaşam doyumu arasında ilişkinin de incelendiği çalışmada, yaşam doyumu ortalamaları birbirlerine oldukça yakındır fakat aylık geliri 3000 TL ve üzeri olan ailelerde yaşayan bireylerin yaşam doyumu ortalamalarının da yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre ailenin aylık geliri arttıkça yaşam doyumunun da arttığını söyleyebiliriz. Analiz sonucunda anlamlı fark olduğu saptanmış, aylık geliri 1000 TL ve altı olan grup ile aylık geliri 2000-3000 ve 3000 TL üzeri olan gruplar arasında anlamlı fark olduğu anlaşılmıştır. 1000 TL ve altı gelire sahip bireylerin yaşam doyumlarının daha düşük olduğu bulunmuştur. Kardeş sayısı ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiye göre; en yüksek yaşam doyumu ortalamasına sahip öğrencilerin tek çocuk olduğu, en düşük yaşam doyumu puan ortalamasına sahip öğrencilerin ise 5 ve üstü kardeş sayısına sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre kardeş sayısının artmasıyla birlikte öğrencilerin, yaşam doyumunun düştüğü söylenebilir. Aynı şekilde çalışmada, kardeşler arasında bulunulan sıra arttıkça, yaşam doyumunun azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Demokratik tutum ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi belirlemek için uygulanan korelasyon analizi sonucunda, demokratik tutum ile yaşam doyumu arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre demokratik tutuma sahip bireylerin yaşam doyumları da yüksektir. Regresyon analizi sonucuna göre ise demokratik tutumun yaşam doyumunu yordadığı ve yaşam doyumuna ilişkin varyansın % 4'ünü açıkladığı görülmüştür.

Ortaokul öğrencilerinin demokratik tutumlarının yaşam doyumuna etkisinin incelendiği çalışmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak, bu konularda çalışma yapacak olan araştırmacılara fikir vermesi açısından bazı önerilerde bulunulmuştur:

1. Demokratik tutum ve yaşam doyumu ile ilgili aileleri bilgilendirmek adına okul-aile işbirlikleri yapılabilir.
2. Cinsiyete bağlı olarak ortaya çıkan demokratik tutuma yönelik farklılaşmayı azaltmak amacıyla, uygun sınıf çalışmaları yapılabilir.
3. Sınıf düzeyi azaldıkça demokratik tutumun da azaldığı görülmektedir. Bu nedenle daha küçük sınıflarda demokratik tutum incelenmeli, müfredatta yer verilmelidir.
4. Sınıflarda, demokratik tutumu geliştirici uygulamalar yapılabilir ve öğrencilerin demokratik sınıf ortamına aktif katılımı sağlanabilir.
5. Müfredatta, öğrencilerde demokratik tutumu geliştirmeye yönelik konu ve çalışmalar eklenebilir.

6. Kız öğrencilerin yaşam doyumunu arttırmaya yönelik okul-aile işbirliği gerçekleştirilebilir. Kız öğrencilerin yaşam doyumları daha ayrıntılı incelenebilir.
7. 8. sınıf öğrencilerinin yaşam doyumlarının 7. sınıf öğrencilerine oranla daha düşük olduğu görülmektedir. Liseye geçiş sınavının stresi dikkate alınarak bu öğrencilere rehberlik faaliyetleri ile birlikte okul-aile işbirlikleri yapılabilir.
8. Gelir seviyesi düşüklüğünün yaşam doyumunu azalttığı görülmektedir. Bu noktada ailelere iş ve istihdam olanağı sunulabilir.
9. Demokratik tutum ve yaşam doyumu konularında çeşitli konferanslar verilebilir.

KAYNAKÇA

- Ağdemir, S. (1991). Aile ve eğitim. *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Dergisi*, 1 (1),6-8.
- Akandere M., Acar M., ve Baştuğ G., (2009). Zihinsel Ve Fiziksel Engelli Bireye Sahip Anne Babaların Yaşam Doyumu ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 24-32
- Akbaşı, S. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde vatandaşlık ve insan hakları eğitimi. Refik Turan, Ali Murat Sünbül ve Hakan Akdağ (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar 1* içinde (ss. 43-84), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Akgündüz, A. ve Öztürk, N. (1999). *Bilinmeyen Osmanlı*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı.
- Akşin, S. (2015). *Kısa türkiye tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (eserin orijinali 2007 yılında basılmıştır)
- Aktaş, M. (2015). Demokrasi kavramına eleştirel bir yaklaşım. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 87-105.
- Aktan C. C. (1997). Yeni Sivil Toplum Sözleşmesi. *Yeni Türkiye Dergisi-Sivil Toplum*, 18, 135.
- Andrews, F.M., Withey, S.B., (1974). Developing measures of perceived life quality: Results from several national surveys. *Social Indicators Recarch*, 1 (1), 1-26.
- Annak, B. (2005). *Sosyal destek, sosyal ağ, yaşam kalitesi ve yaşam doyumu: duygu-durum ve anksiyete bozukluğu tanısı alan kişiler ve düzenli hemodiyaliz tedavisi gören hastalar açısından bir karşılaştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aristo (1990). *Politika*. (Çev. M. Tunçay). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Arslan, Y. (2017). *Çocukluk döneminde ebeveyn kaybı yaşayan bireylerde duygusal zekânın sosyal uyum ve yaşam doyumu arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Aydın, F. (2016). *Psikolojik danışman adaylarında psikolojik danışma öz yeterliliği, umut ve kaygının yaşam doyumu üzerindeki etkisi*. Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydın, İ. (2015). Demokratik değerler, okulda demokrasi ve sorumluluk eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları*. 214, 155-167.
- Avşaroğlu S., Deniz M. E. ve Kahraman A. (2005). Teknik Öğretmenlerde Yaşam Doyumu İş Doyumu ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 115-129.
- Backmen, E. ve Trafford, B. (2007). *Okulların demokratik yönetişi* (Çev. ?). Strasbourg, Avrupa Konseyi Yayınları. (Eserin aslının yayın tarihi, 2007).
- Bambang S., Hermanu J., Sariyatun (2018). Proliferation of democratic education in Indonesia: The influence measurement of tolerance, multiculturalism, and historical awareness on the democratic attitude, *The New Educational Review*, 52, 112-123.
- Başaran, Z. (2006), *Demokratik yaşamın gelişmesinde sosyal bilgiler dersinin rolü ve önemi*. Basılmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başaran, İ. E. (1986). Demokrat öğrenci nasıl yetiştirilir? *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 19 (1-2), 111-116.
- Baştürk, E. (2011). Demokratik devletin gerekleri ve Türkiye. *Liberal Düşünce Dergisi*, 61-62, 49-60.
- Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (8), 102-129.
- Bayhan, V. (2002). Demokrasi ve sivil toplum örgütlerinin engelleri: Patronaj venepotizm. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1), 1-13.
- Beetham, D. (2006). *Demokrasi ve insan hakları*. (Çev. B. Canatan). Ankara: Liberte Yayınları.
- Biçer, B. (2007). *Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi İle Öğrencilerde Demokratik Kültür Kazanımlarının Orta Öğretim Öğretmenlerince Değerlendirilmesine Yönelik Bir*

Analiz. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Blom N., Kraaykamp G., Verbakel E. (2018). Current and Expected Economic Hardship and Satisfaction With Family Life in Europe. *J Fam Issues*, 40(1),3–32. doi:10.1177/0192513X18802328

Boparai, J. K., Gupta, A. K., Singh, A., Matreja, P. S., Khanna, P. M. L. & Garg, P. (2013). Impact of test anxiety on psychomotor functions and satisfaction with life of medical undergraduates during second professional curriculum. *Education in Medicine Journal*, 5 (4), 6-12. DOI: 10.5959/eimj.v5i4.172

Büyükkaragöz, S. (1990). *Demokrasi Eğitimi*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.

Büyükkaragöz, S. (1995). *Yüksek Öğretim Programları ve Demokratik Tutumlar*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.

Büyükkaragöz, S. & Üre, Ö. (1994). Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin demokratik tutumları araştırması. *Türk Demokrasi Vakfı Bülteni*. (19), 29-41.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (13. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Canbay H. (2010) . *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Cao, H., Sun, Y., Wan, Y., Hao, J., & Tao, F. (2011). Problematic Internet use in chinese adolescents and its relation to psychosomatic symptoms and life satisfaction. *BMC Public Health*, 11(1), 802.

Carole, L. H. (2003) Democratic values and citizen action: a view from US ninth graders. *International Journal of Educational Research* , 39(6), 633-642

Celep, C. (1993). Eğitim Sisteminin Demokratikleştirilmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 184, 12-14.

- Çabuk, Kaya, N. (2011). Aile ve çocuk. Aytül Kasapoğlu ve Nadide Karkıner (Ed.), *Aile sosyolojisi içinde* (ss. 106-131), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çeçen, Anıl (2000), *İnsan Hakları*, 3. Baskı, Gündoğar Yayınları, İstanbul.
- Christopher, J. C. (1999). Situating psychological well-being: Exploring the cultural roots of its theory and research. *Journal of Counseling and Development*, 77 (2), 141-153.
- Cılga, İ. (2004). Demokrasi İnsan Hakları Kültürü ve Çocuk Hakları. *Milli Eğitim Dergisi*, 151,69-73.
Web:http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/cilga.htm
adresinden 10.10.2019 tarihinde indirilmiştir.
- Crick, B. (2012). *Demokrasi* (Çev. Ü.H. Yoksal) . Ankara: Dost Kitabevi Yayınları. (Eserin orijinali 2002’de yayımlandı).
- Crouch, C. (2016). *Post demokrasi* (Çev. E.Yıldırım). Londra: Dost Kitabevi Yayınları (Eserin aslının yayın tarihi, 2004).
- Çetinkaya E. (2011). *Emekli bireylerde yaşam doyumunun yordayıcıları olarak sosyal destek ve özyeterlilik*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Çetinkaya, H. (2004). *Beden imgesi, beden organlarından memnuniyet, benlik saygısı, yaşam doyumu ve sosyal karşılaştırma düzeyinin demografik değişkenlere göre farklılaşması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi.
- Çikrıkci, Ö. (2012). *Üstün yetenekli öğrencilerin bilişötesi farkındalık düzeyleri ile öz yeterlik algılarının yaşam doyumunu yordama gücü*. Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çivitci, A. (2009) İlk ergenlikte mantıkdışı inançlar ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler. *Ejer (Eurasian Journal Of Educational Research)*, 37, 91-109.
- Demir, N. (2010). Demokrasinin temel ilkeleri ve modern demokrasi kuramları. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 10 (2), 597-611.

- Demirel, Ö. (2007). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme* (10. baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Demirel, S. ve Canat, S. (2004). Ankara'daki Beş Eğitim Kurumunda Kendini Yaralama Davranışı Üzerine Bir Çalışma. *Kriz Dergisi*, 12 (3), 1-9
- Demirsöz, E. S. (2010). *Yaratıcı dramanın öğretmen adaylarının demokratik tutumlar, bilişüstü farkındalıkları ve duygusal zekâ yeterliliklerine etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal Of Personality Assessment*, 49 (1), 71-75.
- Diener, E., ve Lucas, R. (1999). Personality, and subjective well-being. D., Diener, E. ve Schwarz, N. (Ed.) *Well-being: The foundations of hedonic psychology* (ss. 213-229). New York: RussellSage Foundation.
- Dilekmen, M. (2000). Sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *II. Ulusal Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu*, Çanakkale.
- Dilmaç, B. ve Ekşi, H. (2008). Meslek yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilerin yaşam doyumları ve benlik saygılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 20, 279-291.
- Dikmen, A. A. (1995). *Kamu çalışanlarında iş doyum ve yaşam doyum*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dingiltepe, T. (2009), *Parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin yaşam doyum düzeyleri ile yaşam kalite düzeylerinin karşılaştırılması*, Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Dockery, A., (2003). Happiness, Life Satisfaction and The Role of Work: Evidence from Two Australian Surveys, Unpublished Mimeo).

- Doğanay, A. (2009). Değerler eğitimi. Cemil Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (s. 225-256), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Doğanay, A. (2000). Yaratıcı öğrenme. A. Şimşek (Ed.), *Sınıfta demokrasi*. (171-207). Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.
- Doğanay, A., Çuhadar, A. ve Sarı, M. (2004). Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu, 20 - 21 Mayıs 2004 Bildiriler*. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi Yayını. 362 – 373.
- Erdoğan, M. (1998). İnsan haklarına kavramsal bir yaklaşım. *Liberal Düşünce Dergisi*, 12, 7-16.
- Erdoğdu, M. Y. (2007). Ana-baba tutumları ve öğretmen davranışları ile öğrencilerin akademik başarıları arasındaki ilişkiler. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 33-46.
- Eren, T. A. (2008), *Onkoloji Hemşirelerinin İş Doyumu Ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı.
- Eryılmaz, A. ve Öğülmüş, S. (2010). Ergenlikte öznel iyi oluş ve beş faktörlü kişilik modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3).
- Finley, M. I.(2003). *Antik ve modern demokrasi*. (Çev. D. Türker) Ankara: Ayraç Yayınevi (Eserin orijinali 2003’de yayımlandı).
- Flanagan, J. C. (1978). A research approach to improving our life quality. *American Psychologist*, 33, 138-147.
- Geray, C. (1993). İnsan Hakları İçin Eğitim. *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt:XV.
- Garrison, W. H. (2003). Democracy, Experience, and Education: Promoting a Continued Capacity for Growth. *Phi Delta Kappan*, 84(7), 525-529.

- Gilman, R.S. ve Huebner, E. S. (2006). Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescents*, 35(3), 311-319. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs10964-006-9036-7.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Gökçe, A. F. (2017). Öğretmenlerin demokrasi anlayışı bağlamında gelişmişlik seviyesinin demokratik siyasi kültürün oluşması üzerindeki etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (20), 448-459.
- Gömlüksiz, M. (1988). *Demokratik sınıf ortamı açısından Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim elemanları ve öğrencilerin davranışlarının değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gözübüyük, M. T. (2011). Okulların demokratik ve katılımcı öğrenim ortamlarına dönüştürülmesi (Demokratik okul yönetimi). *Milli Eğitim Dergisi*, 41 (192), 7-25.
- Gutmann, A. (1987). *Democratic Education*. Princeton, New Jersey: Princeton University Pres.
- Gülmez, M. (1994)(2001). *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi*. Ankara: T.O.D.A.İ Enstitüsü Yayınları.
- Gümüşbaş, B. (2008). *Stresle başa çıkma yolları eğitim programının ilköğretim 2. Kademe öğrencilerinin stresle başa çıkma yöntemleri ve yaşam doyumu üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gümüş H, 2015. Evli bireylerin sosyal destek düzeyleri ile yaşam doyumları ve problem çözme becerileri arasındaki ilişki. *Eğitim ve Öğretim Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 150-162.
- Gündoğar, D., Sallan Gül, S., Uskun, E., Demirci, S., ve Keçeci, D. (2007). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordayan etkenlerin incelenmesi, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 10(1), 14-27.
- Güngör, T. (2011). *Selçuk üniversitesi resim-iş eğitimi anabilim dalı öğrencilerinin kaygı ve yaşam doyumu düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Güven, S. (2009). Demokrasi eğitimi. Refik Turan, Ali Murat Sünbül ve Hakan Akdağ(Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar 1* içinde (s. 416-435), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Hartwell, R. M. (1996). Bir liberalin eğitimi (Çev. S. Coşaroğlu). *Liberal Düşünce Dergisi*, 1, 49-53. (Orijinal makalenin yayın tarihi, 1994).
- Haytoğlu, E. (1996). Türk tarihinde demokratik hareketlerin gelişimi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 24-30.
- Hiloğlu, S. (2009). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbaca Davranışlarını Yordamada Sosyal Beceri Ve Yaşam Doyumunun Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Hooghe, M. ve Dassonneville R. (2011). The effects of civic education on political knowledge. A two year panel survey among Belgian adolescents, *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 23, 321–339.
- Hyde J. (2005). The gender similarities hypothesis. *The American Psychologist*, 60(6), 581–592.
- Izgar, G. (2013). *İlköğretim okulu 8. sınıf öğrencilerine uygulanan değerler eğitimi programının demokratik tutum ve davranışlarına etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- İbrahimoglu, Z. (2009). Sosyal bilgiler eğitimi alanında yazılan makaleler üzerine nitel bir değerlendirme. *IV.Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi ve M.E.B. Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü. http://www.pegem.net/akademi/kongre_detay.aspx?id=106096 adresinden 24.10.2019 tarihinde alınmıştır.
- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum, algı, iletişim* (5. baskı). İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınevi.
- İnceoğlu, S. (2010). İnsan hakları ve Avrupa mahkemesi kararlarında çoğulculuk. Ece Göktepe (Ed.), *Çoğulcu demokrasi ve çoğunlukçu demokrasi ikilemi ve insan hakları toplantısı* içinde (s. 83-129), Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

- İflazoğlu, A. ve Çaydaş, E. (2004). *Sınıf öğretmenliği anabilim dalında okuyan birinci sınıf Öğrencileri ile dördüncü sınıf öğrencilerinin demokratik Tutumları ile otoriteryen tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2008). *Günümüzde insan ve insanlar sosyal-psikolojiye giriş* (11. baskı). İstanbul: Evrim Yayınlar
- Karakuş, Mehmet (2004). Okul ortamının insan hakları açısından öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirmesi, *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*, 213–221.
- Kaya, M. (1997). Ailede anne-baba tutumlarının çocuğun kişilik ve benlik gelişimindeki rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9 (9), 193-204.
- Kaya, A., Balay, R. ve Göçen, A. (2012). Öğretmenlerin alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerine ilişkin bilme, uygulama ve eğitim ihtiyacı düzeyleri. *International Journal of Human Sciences*, (9)2, 1229- 1259.
- Karasar, N. (1994), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: 3A Araştırma Danışmanlık Limited.
- Kerimgil, S., (2008). *Yapılandırmacı Öğrenmeye Dayalı Bir Öğretim Programının Öğretmen Adaylarının Yansıtıcı Düşünme ve Demokratik Tutumlarına Etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi.
- Keser, A. (2003). *Çalışmanın anlamı, insan yaşamındaki yeri ve yaşam doyumu üzerine bir uygulama*. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keser, A. (2005). İş doyumu ve yaşam doyumu ilişkisi: Otomotiv sektöründe bir uygulama. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 4, 77-95.
- Kesici, A. Ve Pesen, A. ve Oral B. (2017). Öğretmenlerin sınıf içi demokratik davranışlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 16 (60), 34-45.
- Kılıç, M., Kaya, A., Yıldırım, N. ve Genç, G. (2004). Eğitimci Gözüyle Öğretmen ve Öğrenci. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*.

- Kırtıl, S. (2009). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin duygusal zekâ düzeyleri ile yaşam doyum düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi,
- Kışlalı, A. (1994). *Kemalizm, laiklik ve demokrasi*. 2.basım, Ankara: İmge Kitapevi.
- Koç, Y. (2008). *Beden eğitimi öğretmenlerinin demokratik tutumlarının belirlenmesi ve çeşitli değişkenler açısından karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Koçak, R. ve İçmenoğlu, E. (2012). Üstün yetenekli öğrencilerin duygusal zekâ ve yaratıcılık düzeylerinin yaşam doyumlarını yordayıcı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (37), 73-85.
- Kongar E. (2001). Demokrasi kültürü sorunları. *Emre Kongar Resmî Web Sitesi*, https://www.kongar.org/makaleler/Demokrasi_Sorunlari.php
- Kuş, Z. Ve Çetin, T. (2014). Perceptions of Democracy of Primary School Students. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14(2), 786-790.
- Kurtaslan, Z., Okay, H., Kutluk, Ö. ve Çakırer, S. (2013). Evaluation of the instrumental performances of music teachers in accordance with different variables. *West East Journal of Social Sciences*, 2, 1-10.
- Laslett, P. (1956).The Face to Face Society. *Philosophy, Politics and Society*, s.157-184
- Lipset, M. (1959). Some social requisites of democracy: economic development and political legitimacy. *American Political Science Review* 53(1), 69-105.
- Marjorita S., Goranskaya S., Kirilina, V., Bykachev K. Ve Tossavainen, K. (2018). Family and school responsibilities for children's health literacy development: the views of Finnish and Russian parents and teachers. *Russian Journal of Communication* 10(1), 70-90.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999,

- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu* (Taslak Basım) , Ankara: Milli Eğitim Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
- MEB. (2006). *Milli eğitim şuraları*. Ankara: TTKB Yayınları.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler sersi öğretim programı (İlkokul veOrtaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. (<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686> (15 Aralık 2019 tarihinde erişilmiştir.)
- Mellor, S. ve Kennedy, K., (2003). Avustralian students democratic values and attitudes towards participation indicators from the IEA civic education study, *International Journal Of Educational Research*. 39 (6), 525-537. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2004.07.002>
- Metin, M. (2002). *Vatandaşlık ve insan hakları dersinde demokratik tutum geliştirme ve insan Hakları öğretiminin önemi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Moses F. (2003). *Antik ve modern demokrasi*. (Çev. Deniz Türker), Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Mumcu, A. (2004). *Tanzimat fermanı'ndan kanun-i esasi'ye, 80. yılında Türkiye cumhuriyeti ve demokrasi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- NCSS. (National Council for the Social Studies). (1969), **“The Role of the. Social Studies”, Readings for Social Studies in Elemantary Education**, (Second Education), (Ed.:John Jarolimek.ve Huber M. Walsh), London ,Collier-Macmillan Limited
- Neugarten, B. L., Havighurst, R. J. ve Tobin, S. S. (1961). The measurement of life satisfaction. *Journal J Geronto*, 116,134-143.
- Ogurlu, Ü., Birben, F.Y., Öpengin, E., ve Yalın, H.S. (2016). Üstün yetenekli ergenlerde yalnızlık ve yaşam doyumu ilişkisi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31,161-184.
- Onur, B. (1997). *Gelişim psikolojisi. Yetişkinlik yaşlılık ölüm*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları
- Onyishi I.E. ve Okongwu, O.E. (2013). Personality and social support as predictors of life satisfaction of Nigerian prisons offi cers. *The Social Sciences*, 8(1), 5-12.

- Özdevecioğlu M. (2003) İş Tatmini ve Yaşam Tatmini Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *II. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi*.
- Özer, İ. (1996). Siyasal Kültür, Demokrasi ve Demokratik Değerler. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt 14, sayı 1, s. 72.
- Özgür G, Babacan Gümüş A. ve Durdu B, (2010). Evde ve Yurtta Kalan Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Doyumu. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi - Journal of Psychiatric Nurses*, 1(1); 25-32.
- Özmen, F. (2000). Etkili eğitimin gerçekleştirilmesinde demokratik bir lider olarak öğretmen. *II. Ulusal Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu*, ss.443-448
- Özpolat, A. (2010). Ailede demokratik sosyalleşme. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5 (20), 9- 24.
- ÖZTÜRK, Cemil. (2007). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi: Yapılandırmacı Bir Yaklaşım* (Ed: Cemil Öztürk) Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. Cemil Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi-demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (s. 2-29), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Robinson, J.P. (1973). Messues of social psychological attitudes, revesed ed. *Suruvey research center inst. For social research*.
- Sağlam, H. İ. (2000). Sosyal bilgiler dersinin demokratik tutum geliştirmedeki rolü. *Milli Eğitim Dergisi*, 146, 67-71.
- Shafiq, M. N. (2010). Do education and income affect support for democracy in Muslim countries Evidence from the *Pew Global Attitudes Project*. *Economics of Education Review*, 29 (3), 461-469
- Serin Bulut, N. Serin, O., ve Özbaş, L.F. (2010). Predicting University Students' Life Satisfaction By Their Anxiety and Development Level. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9, 579-582. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.12.200>
- Silah, M. (2005). *Sosyal psikoloji davranış bilimi* (2. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık

- Soyer, M. K., ve Satan, A. (2013). Genç yetişkinlerde yaşam doyumunun yordayıcısı olarak umut, dayanıklılık ve iyimserlik, *13. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi bildirileri*, Mersin Üniversitesi.
- Sun, R.C.F., & Shek, D.T.L. (2012). Positive youth development, life satisfaction and problem behavior among chinese adolescents in hong kong: a replication. *Social Indicator Research*, 105(3), 541-559.
https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3249555/pdf/11205_2011_Article_9786.pdf sayfasından erişilmiştir
- Şahin, G. N. (2011). *Üniversitesi öğrencilerinin kendini açma, öznel iyi oluş ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin, Ş. (2008). *Beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik ve yaşam doyumu düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Şahiner, D. G. S. (2008). *İlköğretim sosyal bilimler dersinde aktif öğrenme tekniklerinin demokratik tutumlara ve ders başarısına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şaylan, G. (1998). *Demokrasi ve demokrasi düşüncesinin gelişmesi*. Ankara: Todaie Yayıncılık Bürosu.
- Şener, A (2009), Yaşlılık, yaşam doyumu ve boş zaman faaliyetleri. Çağın Polisi Dergisi, 93, Ankara. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/yasamdoyumu.pdf>.
- Şimşek, N. (2011). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Demokratik Kazanımlarının Çeşitli Değişkenler açısından İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 190, 188-202.
- Şimşek, N., Aydınöz, D. ve İbret, Ü. (2009). Yeni ilköğretim sosyal bilgiler programı hakkında müfettiş tutumları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 513- 524.
- Şişman, M., Güleş, H. ve Dönmez, A. (2010). Demokratik bir okul için yeterlilikler çerçevesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 167-182.
- Tanilli, S. (1996). *Devlet Ve Demokrasi*, İstanbul: Çağdaş Yayınları

- Tanilli, S. (2001). *Devlet ve Demokrasi*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Tanilli, S.(2003). *Nasıl Bir Demokrasi İstiyoruz?*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Temiz K. (2010) . *Görme engellilerde ruhsal belirtilerin, yaşam doyumunun ve stresle baş etme tarzlarının araştırılması*. Uzmanlık Tezi, İnönü Üniversitesi.
- Tonga, D. (2017). Rol model olarak sosyal bilgiler öğretmeni. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7 (2), 17-30.
- Turan, F. (2011). Aile ve değişme. Aytül Kasapoğlu ve Nadide Karkıner (Ed.), *Aile sosyolojisi* içinde (s. 237-249), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Turan, M. ve Taşpınar, M. (2004). Vatandaşlık ve insan hakları dersinin öğrencilerin demokrasi ve insan haklarına ilişkin görüşlerine etkisi. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*, 229–246
- Uslu, M. (2003) *İlköğretim 2.kademede demokrasi eğitimi öğretmen ve öğrencilerin demokratik davranışlar sergileme düzeyleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uygun, O. (1996). *Türkiye 'de demokrasi ve insan hakları eğitimi*. Ankara: Takav Matbaası.
- Uygun, O. (2010). Demokrasinin çoğunlukçu ve çoğulcu modelleri: İki bin beş yüz yıllık bir tartışmanın analizi. Ece Göktepe (Ed.), *Çoğulcu demokrasi ve çoğunlukçu demokrasi ikilemi ve insan hakları toplantısı* içinde (186, s. 22-76), Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Ünal, D. (2018). *Ergenlerde davranış problemleri ve yaşam doyumunun anne baba tutumlarına göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wood, W., Rhodes, N. and Whelan, M., (1989). Sex differences in positive well-being: A consideration of emotional style and marital status. *Psychological Bulletin*, 106(2), 249-264.

- Woosley, J., Dennis, C., Robertson, K. and Goldstein, J., (2009). Perceived Psychological Well-Being of Children From Divorced, and Nondivorced Families. *Psi Chi Journal of Undergraduate Research*, 14(1), 34-39.
- Xiao, J. J. ve Haifeng, L. (2011). Sustainable consumption and life satisfaction, *Social Indicators Research*, 104 (2), 323–329.
- Yalçın, B. (2014). *Öğretmenlerin demokratik tutumlarının öğrencilerin değer kazanımlarına etkisi: Erzurum ili örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yapıcı, Ş. (2010). Türk toplumunda aile ve eğitim ilişkisi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5 (4), 1544-1570.
- Yayla, A. (2001). Demokrasiyi koruma kılavuzu. *Liberal Düşünce Dergisi*, 22, 67-73.
- Yeşil, Y. (2004). Demokrasi eğitiminde tartışmanın yeri ve önündeki engeller. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*, 295– 302.
- Yeşil, R. (2010). Demokratik öğretmen kararlılığı ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10, 2615-2642.
- Yeşil, R. (2004). İnsan hakları ve demokrasi eğitiminde yöntem. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 35-41.
- Yeşil, R. (2002). *Okul ve ailede insan hakları ve demokrasi eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (2), 65-84.
- Yetim, Ü. (1991). *Kişisel projelerin organizasyonu ve örüntüsü açısından yaşam doyumu*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yetim, Ü. (2001). *Toplumdan bireye mutluluk resimleri*. İstanbul: Bağlam yayınları.

- Yıldız M. A. (2010). *Sokakta çalışan ve çalışmayan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin benlik saygısı, yaşam doyumu ve depresyon düzeylerinin incelenmesi (Diyarbakır Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, G. Keser, A. ve Yorgun, S. (2010). Konaklama İşletmelerinde Çalışan Sendika Üyelerinin İş ve Yaşam Doyumlarını Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 6 (1), 87-107.
- Yiğit, E. Ö. ve Çolak, K. (2010). Democratic attitudes of social studies preservice teachers. *The International Journal of Research in Teacher Education*, 1, 82-95.
- Yiğit H. (2010). *Ergenlerin benlik saygılarının yaşam doyumu ve bazı özlük nitelikleri açısından incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yurtseven, R. (2003). *Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Demokratik Tutumları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zabunoğlu, G. (2017). Bir radikal demokrasi teorisi olarak müzakereci demokrasi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 66 (4), 795-818.
- Zullig K. J., Valois R. F., Huebner E. S., Drane J. W. (2005). Associations among family structure, demographics and adolescent perceived life satisfaction. *Journal of Child and Family Studies*, 14 (2), 195-206.

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu

Değerli Öğrenciler,

Bu bir sınav değildir. Vereceğiniz cevaplar notlarınızı herhangi bir şekilde etkilemeyecektir. Amaç, sizin demokratik tutumunuz ile yaşam doyumunuz arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu nedenle soruları dikkatli bir biçimde okuyup cevaplamanız büyük önem taşımaktadır. Ankette size en uygun olan seçeneğin önüne (X) işareti koyunuz ve cevapsız soru bırakmayınız.

Yardımlarınız için teşekkür ederim.

Pınar TANCAN

Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Okulunuzun ismi:

1. Cinsiyetiniz?

() Kız

() Erkek

2. Kaçınıcı sınıftasınız?

() 7. Sınıftayım

() 8. Sınıftayım

3. Anneniz ne iş yapıyor?

() Ev hanımı

() işçi

() Memur

() Başka (belirtiniz)

4. Babanız ne iş yapıyor?

() İşçi

() Memur

() Başka (belirtiniz)

5. Annenizin eğitim durumu?

() Okuma yazma bilmez

() İlkokul mezunu

() Ortaokul mezunu

() Lise mezunu

() Üniversite mezunu

6. Babanızın eğitim durumu?

() Okuma yazma bilmez

() İlkokul mezunu

() Ortaokul mezunu

() Lise mezunu

() Üniversite mezunu

7. Ailenizin aylık geliri?

() 1000 ve altı

() 1000- 2000 arası

() 2000-3000 arası

() 3000 ve üstü

8. Kardeş sayısı?

() Tek çocuk

() 2 Kardeş

() 3 Kardeş

() 4 Kardeş

() 4 Ve üstü belirtiniz:

.....

9. Kardeşler arasında kaçınıcı sıradasınız?

.....

EK 2. Demokratik Tutum Ölçeği

İfadeler	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1. Sınıfta alınan kararlarda düşüncelerimi açıkça dile getiririm.					
2.Genelde okul ve sınıf kurallarına uyarım					
3.Sınıftaki arkadaşlarıma saygılı davranırım.					
4.Düşüncelerimi her ortamda rahatça ifade ederim.					
5.Bana yapılan eleştirileri hoşgörüyle karşılarım.					
6.Grupla çalışmayı severim.					
7.Bireysel etkinliklere katılmayı uygun görürüm.					
8.Okuldaki bütün etkinliklere katılmayı isterim.					
9. Öğretmenlerime ve aile büyüklerime saygılı davranırım.					
10. Sınıf arkadaşlarımla aynı düşüncede olmak beni rahatlatır.					
11.Öğretmenim söz hakkı vermeden konuşmam.					
12.Genelde parmak kaldırarak söz isterim.					
13. Haksızlığa uğradığım zaman kendimi savunma ihtiyacı duyarım.					
14. Derste söz hakkım olmadığı zaman öfkelenirim.					
15. Sessizce oturup ders dinlemek benim için sıkıcıdır.					
16. Eşyalarımı başkalarıyla paylaşmayı sevmem.					
17. Arkadaşlarıma problemlerini çözmede yardımcı olurum.					
18. Arkadaşlarımla sohbet etmekten büyük keyif alırım.					
19.Sınıftaki arkadaşlarımdan hepsini ayırm yapmadan seviyorum.					

20. Öğretmenlerimiz genelde herkese eşit davranır.					
21. Geleceğim ile ilgili yaptığım planlara ailem müdahale eder.					
22. Sınıftaki arkadaşlarıma genelde güvenirim.					
23. Ailemizde herkes düşüncesini açıkça ifade eder.					
24. Sınıf başkanı sınıftakilerin oyları ile seçilmelidir.					
25. Herhangi bir şey alırken genelde sıraya girerim.					

EK 3. Yaşam Doyumu Ölçeği

Maddeler	Hiç katılmıyorum (1)	Çok az katılıyorum (2)	Orta düzeyde katılıyorum (3)	Büyük oranda katılıyorum (4)	Tamamen katılıyorum (5)
1	İdeallerime yakın bir yaşıyorum vardır.				
2	Yaşam koşullarım mükemmeldir.				
3	Yaşamımdan memnunum.				
4	Şimdiye kadar yaşamdan istediğim önemli şeylere sahip oldum.				
5	Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim				

EK 4. Gaziantep Valiliği Araştırma İzin Onayı

T.C.
ŞEHİTKAMİL KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 49644679-600-E.2210872
Konu: Araştırma İzin Talebi.

01.02.2018

.....MÜDÜRLÜĞÜNE
ŞEHİTKAMİL

Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri, Türkçe ve Sosyal Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Pınar TANCAN'ın "Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Tutumları ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki" konulu tez çalışması kapsamında, okulunuz 7. ve 8. sınıf öğrencilerine anket uygulama isteğinin uygun görüldüğüne dair 26.01.2018 tarih ve 1928916 sayılı onayı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Cüneyit ÇULCU
Müdür a.
Şube Müdürü

EKLER:

- 1-Onay (1 Sayfa)
- 2-GAÜN Yazısı (2 Sayfa)

DAĞITIM:

- 1-Aysel Tekinalp Ortaokulu
 - 2-Vicdan Ahmet Güner Ortaokulu
- Müdürlüklerine yazılmıştır.

Adres: Yaprak Mah.Sinler Sk.No:18/A (Münif Paşa Ortaokulu Bitişigi) Şehitkamil/GAZİANTEP

Elektronik Ağ: sehitkamil27_strateji@meb.gov.tr
e-posta: sehitkamil27_strateji@meb.gov.tr

Bilgi için: Strateji Gİşt. Şb MÜd. C.ÇULCU Şef: H.ŞİKOĞLU VHKİ M.KAYA
Tel: 0 (342) 323 24 29

Faks: 0 (342) 326 11 93

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden beee-b668-32d8-8653-e3b8 kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Pınar KAYHAN 1989 yılında Gaziantep ili Şahinbey ilçesinde doğdu. İlkokulu Yavuzlar İlköğretim Okulu ve liseyi Atatürk Lisesinde tamamladı. 2012 yılında Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliğinden mezun oldu. 2012’de Gaziantep ili Şehitkamil ilçesinden bulunan Vicdan Ahmet Güner Ortaokulu’na atandı. 2016 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi programında yüksek lisans eğitimine başladı. Halen Vicdan Ahmet Güner Ortaokulunda Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak görevine devam etmektedir.

VİTAE

Pınar KAYHAN was born in Şahinbey district of Gaziantep province in 1989. He completed primary school in Yavuzlar Primary School and high school in Atatürk High School. He graduated from Çukurova University Social Studies Teacher in 2012. In 2012, he was appointed to Vicdan Ahmet Güner Secondary School, located in the district of Gaziantep, Şehitkamil. In 2016, he started his graduate education in Gaziantep University Social Studies Education program. He is still working as a Social Studies teacher at Vicdan Ahmet Güner Secondary School.